

ACTA CAROLUS ROBERTUS

Károly Róbert Főiskola tudományos közleményei
Alapítva: 2011

Főszerkesztő:
Takácsné György Katalin

Felelős szerkesztő:
Csernák József

Szerkesztőbizottság:

Bandlerova, Anna – Slovak University of Agriculture in Nitra
Dávid Lóránt – Eszterházy Károly Főiskola
Dinya László – Károly Róbert Főiskola
Fodor László – Károly Róbert Főiskola
Florkowski, Wojciech – University of Georgia, Amerikai Egyesült Államok
Hernik, Joanna – West Pomeranian University of Technology,
Lengyelország
Kerekes Kinga – Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Románia
Király Zsolt – Budapesti Gazdasági Főiskola
Kánya Hajnalka – Partiumi Keresztény Egyetem, Románia
Kožuch, Barbara – Jagelló Egyetem, Lengyelország
Liebmann Lajos – Károly Róbert Főiskola
Nagy Péter Tamás – Károly Róbert Főiskola
Nagyné Demeter Dóra – Károly Róbert Főiskola
Novac, Ovidiu Constantin – University of Oradea, Románia
Noworol, Aleksander – Jagelló Egyetem, Lengyelország
Przygodska, Renata – University of Bialystok, Lengyelország
Raišienė, Agota Giedrė – Mykolas Romeris University, Litvánia
Réthy István – Károly Róbert Főiskola
Sadowski, Adam – University of Bialystok, Lengyelország
Takács István – Károly Róbert Főiskola
Tamus Antalné – Károly Róbert Főiskola

Szerkesztőség
Károly Róbert Főiskola
3200 Gyöngyös Mátrai u. 36.

Kiadó
Károly Róbert Főiskola
3200 Gyöngyös Mátrai u. 36.

Felelős kiadó
Helgertné Dr. Szabó Ilona Eszter, rektor

ISSN 2062-8269

Megjelent 200 példányban
2015

ELŐSZÓ

A Károly Róbert Főiskola kiemelt figyelmet szentel a legjobb képességekkel rendelkező, kutatni vágyó hallgatók tudományos tevékenységének tudatos elindítására, az oktatók, kutatók munkájának támogatására.

Az intézményben, valamint a hazai és külföldi partner intézményekben folyó széles körű kutatásokhoz kapcsolódva a témavezető oktatók, kutatók tudományos eredményei publikálásának fóruma ez, a korábban újtára indított folyóirat. A kutatási eredmények publikálása mellett fontos értéknek tartjuk, hogy a Főiskola oktatói, kutatói megismertessék a hallgatókat a tudományos munka végzésének céljával, módjával. Ezt támogatja továbbá a Főiskolán működő szakkollégiumi munka, ahol a hallgatók intézményen kívüli kutatók, szakemberek előadásait hallgatják, megismerkedve új, a tanulmányokat kiegészítő ismeretekkel. Ez a sajátos munkakapcsolat lehetőséget ad számukra a tudományos élet megismerésére. A hallgatók rendszeresen megjelennek a Főiskola által szervezett tudományos konferenciákon, kutatási workshopokon és részt vesznek azok szervezésében.

Egy-egy kutatási témához, témavezetőhöz köthetően kialakultak tehetséggondozó műhelyek, hozzájárulva a hallgatók tudományos munkája elősegítéséhez, megalapozva annak a lehetőségét, hogy bekapcsolódhatnak az intézményi kutatási-fejlesztési-innovációs láncba.

A Főiskolán folyó tudományos kutatások a társadalom-, az agrár-, a természet-, a műszaki és multidiszciplináris tudományok széles körét ölelik fel. A helyi gazdaságfejlesztés, a vállalkozások fejlesztése, a gazdasági hálózatok menedzselése, az agrárgazdasági termékpályák, a zöldülő gazdaság kihívásai (természeti erőforrás gazdálkodás, fenntartható energiagazdálkodás, ökomarketing, foglalkoztatás és munkahelyteremtés) mellett kiemelt jelentőséggel bír az e-learning alapú és mesterséges intelligencia elemekkel támogatott oktatásfejlesztés. A környezetinformatikai alkalmazások, a biogáz-alapanyagok mikrobiológiai előkezelésének fejlesztése, a korszerű tápanyag-utánpótlással és növényvédelemmel kapcsolatos vizsgálatok, a precíziós gazdálkodás, a hidrokultúrás (talaj nélküli) zöldség-hajtás, mind elemei a régió természeti erőforrás potenciál vizsgálatának, kihasználásának.

A Főiskola Tudományos Tanácsa és Tudományos Diákköri Tanácsa – a korábban az Oktatásért Közalapítvány Tehetséggondozói Alkuratóriumának NTP-OKA-XXII-066, „A felsőoktatási intézmények karain és tanszékein működő, tehetséggondozó műhelyek és a tudományos diákköri tevékenység keretében működő kutatóműhelyek támogatása” címen elnyert pályázata keretében – útnak indított Acta Carolus Robertus tudományos közlemények kiadását folytatva, ezzel is teret biztosítva a fenn megfogalmazott célok teljesüléséhez.

A szerkesztők

TARTALOMJEGYZÉK

Balázs Orsolya – Hegyi Judit A Gyöngyösi járás munkanélküliségi viszonyainak változása 2007-2013 között.....	9
Borsós Erika – Hágen István Zsombor Kereskedelmi kontrolling funkcionális területeinek vizsgálata a versenyképesség növelése érdekében	17
Futó Judit Edit A kockázati tőke aktivitás különbségeinek okai országok példáin keresztül	29
Hajdú Dávid – Koncz Gábor A felnőttoktatás hatása a nők munkaerő-piaci helyzetére a miskolci kistérségben	41
Kiss Alida – Bekő László A Sajó-völgy gazdasági adottságainak vizsgálata a 2010-es árvíz vonatkozásában	53
Lipót Zsolt – Koncz Gábor Közösségfejlesztés szerepe Nyáregyháza településen.....	63
Nagy Éva Lotti – Csernák József The Spread of Retail Foreign Currency Loans in Hungary	73
Szeberényi András – Domán Szilvia – Tamus Antalné „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldal marketing szempontú elemzése a 7c alapján	81
Szegedi László – Béltéki Ildikó – Fodorné Fehér Erika A talaj és a növények kadmiumtartalmának összefüggés vizsgálata nehézfémterheléses tartamkísérletben	93
Túróczy Imre Az intelligens szakosodás és az innováció lehetőségeinek kihasználása a vidékfejlesztés területén	105
Varga Tibor – Nagyné Demeter Dóra Szaktanácsadás vagy tanácsadás? - egy felmérés eredményei	117
Visnyovszky Gergely – Nagyné Demeter Dóra A gyógynövény iparágra építhető falusi turizmus Bükk-szentkereszt példáján	129
Szerzők jegyzéke.....	141

A GYÖNGYÖSI JÁRÁS MUNKANÉLKÜLISÉGI VISZONYAINAK VÁLTOZÁSA 2007-2013 KÖZÖTT

BALÁZS ORSOLYA
HEGYI JUDIT

Összefoglalás

A 2008-ban kitört világgazdasági válság megrendítette a gazdaságilag fejlett hatalmak nagy részét. A magyar gazdaságra is komoly kihatásai voltak, visszaesett az ipar, a GDP és természetesen a foglalkoztatás. Magyarországon a foglalkoztatottság csökkenni kezdett a válság kitörése után pár hónappal. A nagyarányú munkanélküliség javulni látszott 2010-re, azonban 2011-ben újabb visszaesés következett be. A legjobb helyzetben a közép – magyarországi és a nyugat – dunántúli régiók voltak. A legnehezebb volt állást találni Kelet – Magyarországon és a Dél – Dunántúlon. A munkanélküliek között különösen nehéz helyzetbe kerültek a 25 év alattiak, az 50 év fölöttiek és 8 általánost végzettek. Vizsgálatunk kiterjed a Gyöngyös járás területére, amely Kelet-Magyarországon található. A járásban a regisztrált álláskeresők számának alakulása a vizsgált 7 év alatt elérte, sőt kedvezőbb értékeket mutatott 2013-ban, mint a válság kitörése előtti évben. A vizsgálatban szerepel továbbá a járás munkanélküliségi rátájának összehasonlítása a megyei és az országos munkanélküliségi rátával.

Kulcsszavak: munkaerőpiaci változások, képzettség, regisztrált szereplők

Jel kód: J01; J41

Abstract

The world economic crisis which broke out in 2008 shocked the majority of the economically advanced countries. The crisis affected seriously the Hungarian economy. The industry, the GDP and the employment have dropped. In Hungary, the employment rate started to decline a few months after the outbreak of the crisis. The high unemployment rate seemed to improve in 2010, but another setback occurred in 2011. The Central Hungarian and the West Transdanubia regions were in the best position. Finding a job was the most difficult in the East Hungary and the South Transdanubia. In particular there was difficulty under 25 for people and over 50 years old as well as for the primary school graduates. Our investigation aim was the area of Gyöngyös, that is found in the East Hungary. During the 7 years of research the number of registered job seekers reached the value, moreover, it showed a lower value in 2013 before the crisis in the area. The study also includes a comparison between the district unemployment rate and the regional and national unemployment rate.

Keywords: changes in labour market, educational level, registered people

Bevezetés

„A világtörténelemben számtalan „teremtő pusztításnak” nevezhető válság söpört végig, amely felhívta a figyelmet a nemzetek gazdasági és társadalmi folyamatainak ciklikus változására, és a kutatók ezek tudományos magyarázatát keresték” (Schumpeter, 1942). A 2008-ban bekövetkezett világméretű válság is egy ciklikus változás része, amelyet a kutatók sem láttak előre. Végigsöpört a világ gazdaságilag fejlett hatalmainak nagy részén, olyan töréseket indítva el, amelyek összeomlással fenyegették több nemzet gazdaságát. A világgazdasági válság egyik mindenki számára egyértelmű jele és tünete a magas munkanélküliség volt, melynek hatásai közvetlenül sújtották az átlagembereket is. Az Európai Unióban a válság kitörése előtt is voltak nehézségek a tagállamok fejlettségbeli szintjeivel. Különösen igaz ez a 2004-ben csatlakozott országok esetében, de ide vehető néhány már korábban csatlakozott tagállam vagy azoknak bizonyos részei (pl.: Görögország, Portugália, Spanyolország és Olaszország déli része, stb.). A 2008-ban bekövetkezett gazdasági események minden tagállam gazdaságában visszaesést okoztak. A fejlettebb tagállamok azonban könnyebben viselték a nehézségeket, míg a fejletlenebb tagállamok a válság hatására még jobban lemaradtak. „A gazdasági visszaesés következtében kialakuló csökkenő keresletre nagyon rövid időn belül reagált a munkaerőpiac, csökkent a foglalkoztatottak száma és nőtt a munkanélküliség” (Biermann, 2013). A világgazdasági válság következtében a munkanélküliek száma 17 milliőről (2007) 23 millió (2010) főre nőtt az Európai Unióban.

Magyarország nemzetgazdasági folyamatai a 2008-as válságot kísérően

Magyarország gazdaságáról elmondható, hogy a problémái nem a válsággal kezdődtek és voltak területek, amik a már a gazdasági válság kezdete előtt is gyenge lábakon álltak. A 2000-es évek elején azonban az általános gazdasági növekedés 4,2 százalékos volt 2001 és 2006 között. „A növekedés 2007-ben megtört és a negatív tendencia folytatódott 2008-ban is, így tehát a magyar gazdaság fejlődése lemaradt a szomszédos országok mögött” (Egedy, 2012a). Magyarországon a válság hatásáról „... megállapíthatjuk, hogy elsősorban a globális gazdaságra érzékenyebben reagáló, a nemzetközi kereskedelembe jobban integrálódott, exportra termelő ágazatokban következett be a visszaesés” (Kiss, 2011).

„A nemzetközi összehasonlítások arról tanúskodnak, hogy Magyarország azon országok közé tartozik, ahol a krízis a munkanélküliség közepes mértékű emelkedésével járt együtt” (Egedy, 2012b). Ugyanakkor Köllő (2011) szerint, bár a GDP-visszaesés mértékéhez képest a foglalkoztatás csak kisebb mértékben csökkent, a megszűnt munkahelyek alapján Magyarország a régió legnagyobb vesztesei között van. A gazdaság lassulására, és a globális válság kitörésére néhány hónap alatt reagált a hazai munkaerőpiac elsősorban a foglalkoztatás csökkenésével. „2009-ben az erőteljes, 6-7%-os gazdasági teljesítmény visszaesésének következményeként a foglalkoztatást szignifikánsan visszaesett, 2007-ről 2010-re közel 150 ezer fővel csökkent a foglalkoztatottak száma. A csökkenő tendencia megállt 2011-ben, és a gazdaság teljesítményének mérséklődése ellenére 2010-ben tovább javult a munkaerő-piaci helyzet Magyarországon” (NFSZ. 2013).

Régiókénti bontásban nézve az elmúlt 5 évben a közép-magyarországi régióban közel a duplájára emelkedett az álláskeresők száma, azonban még így is kiemelkedő a foglalkoztatási rátában. Tény azonban „... hogy az ország régiói közül mindvégig Észak-Magyarország és Észak-Alföld szerepeltek az utolsó helyeken. A munkanélküliségi rátát

tekintve azonban egyértelműen Észak-Magyarország értékei emelkednek ki” (Lipták, 2014). Lipták (2013) szerint a gazdasági válságot megelőzően elindult egy átrendeződés Észak-Magyarországon belül. 2008-ra még egyértelműbbé vált az ország két részre szakadása, a részek közötti különbségek növekedése és a részeken belüli kiegyenlítődés. Megyei szinten nézve is elmondható, hogy „a hét legnagyobb arányú munkanélküliségi rátát mutató megye a keleti országrészben található. Az észak-alföldi és észak-magyarországi megyék közül egyedül Jász-Nagykun-Szolnok megyében maradt 12% alatt a munkanélküliségi ráta 2013-ban” (NIH, 2014). A foglalkoztatottak iskolázottsági szintjén a felsőfokú végzettséggel rendelkezők foglalkoztatottsága kiemelkedő Budapesten. Megyei szinten nézve pedig azokban a megyékben, ahol a vidéki Magyarország kiemelkedő egyetemei találhatóak. „A munkanélküliek iskolázottsági szintjének elemzésekor az látható, hogy a fejlettebb megyékben általában magasabb a diplomás munkanélküliek száma (bár sem a megyék fejlettsége, sem mérete nem bír kizárólagos magyarázó erővel). Látszólag ez az érték és a munkanélküliség nincs összefüggésben egymással, ugyanakkor egyrészt eleve sokkal több diplomás munkavállaló a fejlett régiókban, másrészt megfigyelhető az agyelszívás is a fejletlenebb régiókból a fejlettebb régiók (illetve a külföld) irányába” (NIH, 2014).

Anyag és módszer

A járások rendszerét – 1990-ben történt eltörlésük után – 2013. január 1-én vezették be újra, a 2012. évi XCIII. törvény alapján. A járások az önkormányzati feladatok egy részét voltak hivatottak átvenni; „az igazgatási funkciók szerinti munkamegosztás alapján kialakított, szervezeti egységek által ellátott szervi működést szolgáló, - nem szakmai feladatellátáshoz kötődő – belső igazgatási feladatok, különösen a humánpolitikai és humán-erőforrás gazdálkodási, költségvetési gazdálkodási, pénzügyi, jogi (peres képviselői), nemzetközi kapcsolatok lebonyolítására szolgáló, ellenőrzési, koordinációs, saját szervi működtetést szolgáló informatikai és informatikai rendszerfenntartási, kommunikációs feladatok, valamint a személy, tárgyi, műszaki, pénzügyi feltételek biztosítását szolgáló műveletek” (2012. évi XCIII. törvény) átvételére került sor. A járási rendszerre való áttérés következtében a települési hovatartozások esetleges változásával az idősoros adatok alkalmatlanná váltak a vizsgálatra. A gyöngyösi járás esetében ez a helyzet azonban nem áll fenn, így a kistérségi rendszerben rögzített adatok alkalmazhatóak.

Járási szinten azért lehet érdemes vizsgálni a munkanélküliséget, mert a megyei szinten mért adatok nem elég reprezentatívak egy adott járás munkanélkülisége tekintetében. A járások – előtte térségek – területe elég nagy ahhoz, hogy vizsgálni lehessen, ugyanakkor az egyedi sajátosságok már kiütközhetnek.

A vizsgálatban felhasznált adatok a Heves Megyei Kormányhivatal Gyöngyösi Járási Hivatalának Munkaügyi Kirendeltségéről származnak. Az adatok szemléltetése diagramokkal, táblázatokkal történik, elemzésükhöz leíró és összehasonlító statisztikai módszereket alkalmazunk.

1. táblázat: A Heves megyei járások főbb adatai, 2012

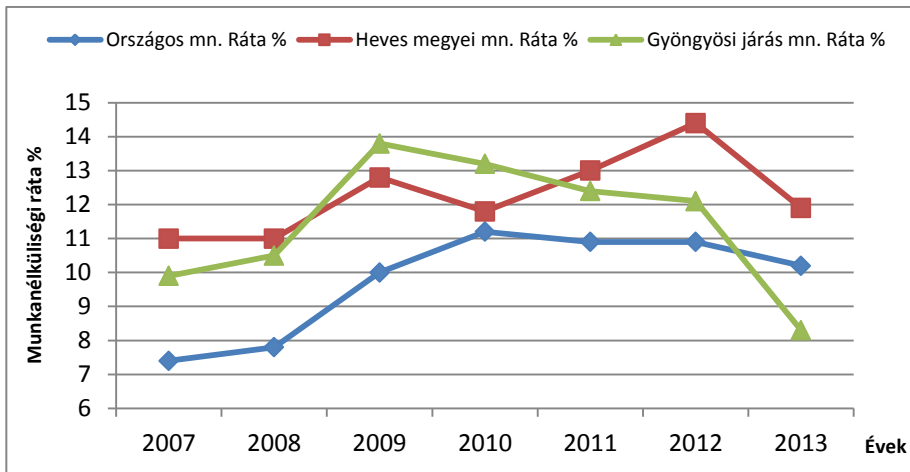
Járás megnevezése	Lakosság	Települések száma	Terület (km ²)	Népsűrűség (fő/km ²)	Munkanélküliségi ráta	Regisztrált vállalkozások száma ezer lakosra
Hatvani	53 225	13	352	145,1	7,7	127
Gyöngyösi	74 542*	25	751	100,2	12,0	180
Hevesi	36 591	17	698	48,3	16,7	119
Füzesabonyi	31 734	16	579	52,4	12,8	108
Egri	87 412	22	602	146,0	8,8	186
Bélapátfalvai	9 255	8	181	48,8	11,7	102
Pétervásárai	22 191	20	475	43,9	14,7	113

Forrás: URL¹ (*2013-as adat)

A Gyöngyösi járás a Heves megyében található, hét járás közül a második legnagyobb lakossággal rendelkezik. A járás területéhez a legnagyobb településszám – 25 helység – tartozik, amelyek közül kettő város (Gyöngyös, Gyöngyöspata). A legnagyobb területet fedi le a megyén belül, népsűrűségét tekintve pedig a harmadik helyen áll a nagyobb lakosságszámú egri és a kis területű, ám közepes lakosságú hatvani járás után. A 2012-es munkanélküliségi rátát nézve a negyedik a megyében. Ezt az eredményt részben magyarázza, hogy a regisztrált vállalkozások száma a többi járásénak majdnem duplája. A Gyöngyösi kistérségben meghatározó szerepe van az iparnak, a szolgáltató szektornak és a nem termelő infrastruktúrának. A foglalkoztatás a villamosenergia-termelés ágazatában a legnagyobb, közel 2,5 ezer fő, de a gépipar és a kereskedelem súlya is kiemelkedő. A mezőgazdaságban jelentős a szőlő és gyümölcsstermesztés. A körzet fejlett oktatási hálózattal rendelkezik (URL²).

Eredmények

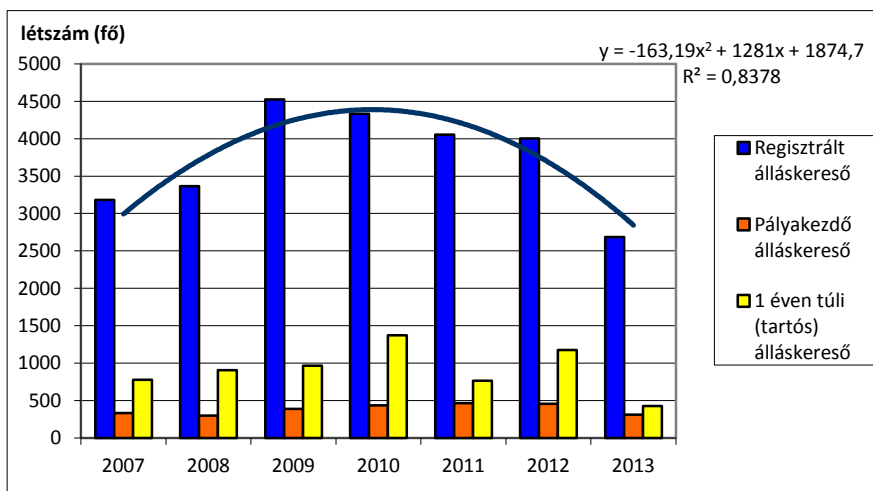
A gazdasági világválság kitörése előtti országos munkanélküliségi ráta kedvező volt a 7,4-os értékével, amely már 2008-ban is emelkedni kezdett, de a válság hatása igazán 2009-től érzékelhető, amikor elérte a 10%-ot. A következő években is meghaladta és 2013-ra sem sikerült a válság előtti szintre visszahozni (1. ábra). A megyében tapasztalt munkanélküliségi ráta a vizsgált időszakban egyszer sem csökkent az adott évben mért munkanélküliségi ráta alá. A Heves megyei munkanélküliségi rátában kétszer volt tapasztalható emelkedés a vizsgált időszakban. Egyszer közvetlenül a válság kitörése utáni évben, a másik pedig 2010-től kezdődően két évig tartott.

1.ábra: A Heves megyei, a Gyöngyösi járás és az országos munkanélküliségi ráta összehasonlítása

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

A járás értékeit vizsgálva elmondható, hogy a gazdasági világválság kitörése előtt a térség munkanélküliségi rátája meg sem közelítette az országos átlagot. 2009-re pedig az addig 10% körül mozgó ráta 14% közelébe ugrott. A válság kitörése után évet követően azonban folyamatos csökkenés látható. 2013-ra a járás munkanélküliségi rátája kedvezőbb volt, mint az országos átlag.

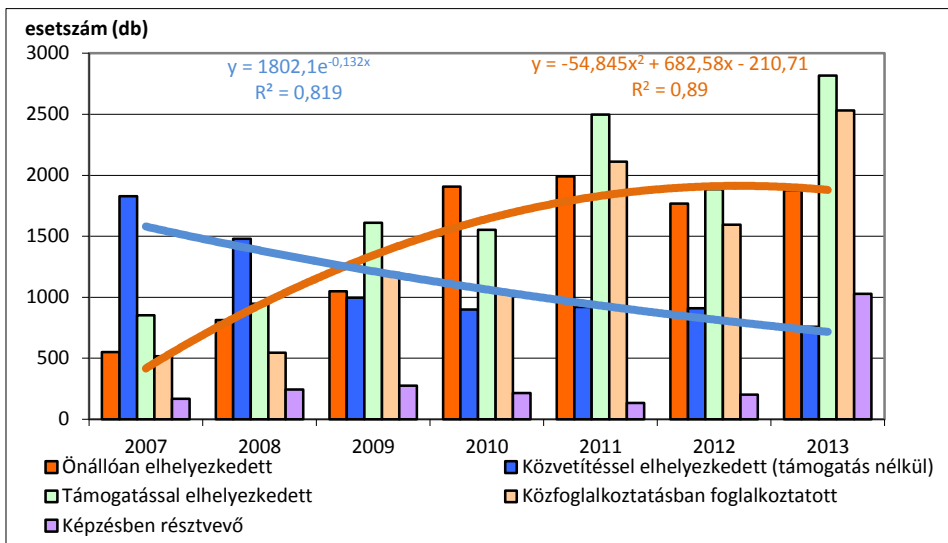
2.ábra: A Gyöngyösi járásban regisztrált álláskeresők, pályakezdő álláskeresők és az 1 éven túl állást keresők száma

Forrás: saját szerkesztés

A regisztrált álláskeresők száma 2007-2008-ban 3000 és 3500 fő között mozgott (2.ábra). 2009-re közel 1000 fővel emelkedett a létszám, amely a teljes lakosság 6%-a. 2010-től folyamatos csökkenés tapasztalható. 2013-ra a regisztrált álláskeresők száma megközelítette 2500 főt.

A pályakezdő álláskeresők létszáma a vizsgált periódus alatt nem haladta meg az 500 főt. Emelkedés következett be 2009-ben a létszámban, amely egészen 2011-ig tartott. 2013-ig azonban csökkenés volt tapasztalható.

Az egy évnél hosszabb ideje regisztrált álláskeresők létszáma 2010-ben volt a legnagyobb, amely a 2009-es magas munkanélküliségből maradt. A vizsgált időszak második legmagasabb értéke a 2012-ben mért. 2011-ben azonban már csökkenés volt tapasztalható mind a regisztrált-, mind a tartósan állást keresők csoportjában. 2013-ban csökkenés következett be és a vizsgált időszakban először 500 fő alá került a tartósan munkanélküliek száma.

3.ábra: Az esetek száma (db) az elhelyezkedés módja szerint a Gyöngyösi járásban
 Forrás: saját szerkesztés

Az önállóan elhelyezkedettek száma a válság évében és utána is növekedett, 2012-ben volt 11,24%-os visszaesés, azonban 2013-ra ismét növekedés következett be (3. ábra). A közvetítéssel, de támogatás nélkül elhelyezkedett álláskeresők esetszámában csökkenés volt tapasztalható. A válság előtti évhez képest 2013-ban 58,5 százalékkal helyezkedtek el kevesebben. A visszaesés a válság kezdetének évében 19 százalék volt 2007-hez képest, míg 2009-ben már 32,6 százalékos. Az önállóan és közvetítéssel elhelyezkedettekénél jól illeszkedő trendfüggvény jellemzi a folyamatot. A támogatással elhelyezkedett álláskeresők esetszáma vegyes képet mutat, 2009-ben 70 százalékos növekedés volt tapasztalható az előző évhez képest, 2010-ben azonban 3,5 százalékos esett vissza. A hullámmás a következő években is megfigyelhető, hol csökken (2012-ben), hol pedig növekszik a támogatással elhelyezkedettek száma (2011,2013). A közfoglalkoztatottak esetszámában is hullámmás figyelhető meg. A növekedés mindig akkor tapasztalható, ha valamilyen új közfoglalkoztatási programot indítanak el. 2009-ben indult az „Út a munkához!” elnevezésű program, 2011-ben pedig a máig futó Startmunka program, amely a térségben 5 települést érint. A képzésben résztvevők tekintetében látható, hogy az esetszámok 2007 és 2012 között nem haladták meg az 500 főt. 2013-ban a résztvevők száma azonban az ötszörösére emelkedett, amely az új támogatási programnak köszönhetően amely az „Újra tanulok!” névre keresztelve.

Következtetés

A Gyöngyösi járás helyzete a megyei szinthez viszonyítva kedvező volt a világgazdasági válság kitörése előtt. A foglalkoztatottság 2009-re azonban már reagált a kedvezőtlen folyamatokra, így emelkedett a munkanélküliek száma. A helyzet javulni kezdett 2011-től, 2013-ra pedig alacsonyabb álláskeresési értékek voltak, mint a válság előtt.

2013-ra csökkent a pályakezdők és a tartósan állást keresők létszáma is, amely adatok megegyeztek vagy kedvezőbben alakultak a válság előtti időknél. A kedvező értékekhez hozzájárulhatott, hogy a vizsgált periódus alatt két gyár is települt a járás területére.

Az elhelyezkedések számában az önállóan elhelyezkedettek aránya a válságot követő években folyamatosan nőtt, míg a közvetítés sokszor nem vezetett eredményre, ha nem tartozott hozzá támogatás. A közfoglalkoztatásban elhelyezkedettek létszáma akkor mutatott magasabb értéket, amikor valamilyen új program került bevezetésre. A képzések elterjedése az „Újra tanulok!” programnak köszönhető, ezzel magyarázható, hogy 2013-ban a képzésben résztvevők száma nagyobb volt.

A munkanélküliségi ráta csökkentésére megoldást jelenthet a települések közötti összefogás, illetve a közfoglalkoztatási programokban való részvétel. A járás területén erre már akadnak pozitív példák, amelyek között az alulról érkező kezdeményezések következtében létrejött társulások a leghatékonyabbak. Nagyréde településen például a közfoglalkoztatási programok nem csak kötelező szinten működnek, hanem egyedi ötletekkel tovább is fejlesztették azokat a lehetőségekhez mérten (állattenyésztés, aprítógép, aszalótorony). Az egyedi megoldásoknál megfigyelhetők települési társulások is, amelyre jó példa, hogy az aprítógépet több település közösen vásárolta és használja is. Az egy-két településen látott fejlődést és megoldásokat, illetve a köztük létrejött társulások kiterjeszhetőek a járás egész területére. A programok népszerűsítéséhez megfelelő eszközöknek tartjuk a települési fórumokat, illetve a példatelepüléseken a különböző prezentációkat. A járási központ segítségével nyújthat a programokhoz kapcsolódó pályázatok megírásában, segítve ezzel az önkormányzatok és a civil szervezetek munkáját.

A közfoglalkoztatási programok mellett vagy azon belül lehetőséget látunk a mezőgazdaságban foglalkoztatottak további bővítésére, erre alkalmassá tehető a 2013-ban induló (azóta megtorpanni látszó) háztáji program rendszere. Az ebben résztvevőket támogatással lehetne segíteni „háztáji” kisgazdaság kialakítására és fenntartására, hogy az ott megtermelt javakat saját fogyasztásra, illetve az önkormányzat által üzemeltetett közintézmények számára állítsák elő. Az így működő rendszer garantálná a közintézmények megfelelő élelmiszerral történő ellátását és az adott község, járás munkanélküli rétegének hatékonyabb alkalmazását.

Hivatkozott források:

- [1.] 2012. évi XCIII. törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról
- [2.] Biermann M. (2013): Sodródunk, zátonyra futunk vagy elérjük a kikötőt? A munkaerőpiac kihívásai és lehetséges válaszok az Európai Unióban, Gazdaságtudományok – elmélet és gyakorlat konferencia, Komárno
- [3.] Egedy T. (2012a): The effects of global economic crisis in Hungary, Földrajzi értesítő – Hungarian Geographical Bulletin 61: (2) pp. 155-173

- [4.] Egedy T. (2012b): A gazdasági válság hatásai városon innen és túl, Területi Statisztika 15. (52.) 4. pp. 334-352
- [5.] Kiss É. (2011): A válság területi konzekvenciái az iparban, Területi Statisztika, 2.
- [6.] Köllő J. (2010): Foglalkoztatás, munkanélküliség és bérek a válság első évében. In: Fazekas K. – Molnár Gy. (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2010 – Közelkép: A válság munkapiaci hatásai. MTA Közgazdaságtudományi Intézet – Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest
- [7.] Lipták K. (2013): A magyarországi kistérségek munkaerő – piaci alakulását magyarázó tényezők vizsgálata, Journal of Central European Green Innovation 1 (1): 83-96
- [8.] Lipták K. (2014): Változó munkaerőpiac? Munkaerő – piaci előrejelzés Észak-Magyarországon, Területi Statisztika, 2014, 54 (3): 220-236
- [9.] NFSZ (2013): Munkaerő – piaci helyzetkép a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján, Budapest
- [10.] NIH (2014): Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia, Társadalmi Egyeztetésre szánt verzió, Budapest
- [11.] Schumpeter, J. A. (1942): The Process of Creative Destruction (VII.) In: Capitalism, Socialism, and Democracy, Harper Torchbooks, New York, 1962, pp. 82-85
- [12.] URL¹: <http://www.jaras.info.hu/> (Letöltve: 2014.11.17)
- [13.] URL²: http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=afsz_negyedeves_munkaerogazd_felmeres (Letöltve: 2014.11.18.)

Szerző(k):

Balázs Orsolya

PhD hallgató

Nyugat-magyarországi Egyetem

Mezőgazdaság-és Élelmiszertudományi Kar

Gazdaságtudományi Intézet

orsolyabalazs@mtk.nyme.hu

Dr. Hegyi Judit

Egyetemi docens

Nyugat-magyarországi Egyetem

Mezőgazdaság-és Élelmiszertudományi Kar

Gazdaságtudományi Intézet

hegyij@mtk.nyme.hu

KERESKEDELMI KONTROLLING FUNKCIONÁLIS TERÜLETEINEK VIZSGÁLATA A VERSENYKÉPESSÉG NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN

BORSÓS ERIKA
HÁGEN ISTVÁN ZSOMBOR

Összefoglalás

A kutatási téma aktualitását a gazdasági környezet dinamikus változásának hatásaihoz való alkalmazkodása igazolja, mely feltétele a versenyképes vállalkezési tevékenységnek.

Az elmúlt években a gazdasági válságból adódó problémák az élelmiszeripari hálózatot is rendkívüli mértékben sújtották. A többletköltségeket (adó, energia, raktározás, szállítás) már nehezen lehet érvényesíteni az árakban.

Vizsgálatunk során feltártuk a stratégiai célok és az operatív munka összhangját a controlling rendszer támogatásával. Mélyinterjúk által kvalitatív adatgyűjtést folytattunk. Az elvégzett esettanulmány során egy élelmiszeripari nagykereskedelmi cég elsődleges értékteremtő folyamataiban megjelenő controlling tevékenységet elemeztük, amelyre létrehozunk egy mutatószámrendszert.

Tanulmányunk során a kieleződő piaci versenyben maradást elősegítve arra vállalkoztunk, hogy saját következtetéseket úgynevezett „Best Practice”-t fogalmazunk meg. Általános érvényű konklúziókat teszünk melyekből a kereskedelmi szakmában dolgozó emberek gyakorlati ötleteket meríthetnek mindennapi problémáik megoldásának érdekében.

Kutató munkánk eredményeképpen megalkottunk egy mind a 4 nézőpontot figyelembe vevő Balanced Scorecard modellt, melynek gyakorlatban történő alkalmazása lehetőséget teremt a kereskedelmi ágazatban működő vállalkozások versenyképességének a növelésére.

Kulcsszavak: kereskedelem, controlling, versenyképesség, funkcionális területek, BSC

JEL Kód: M41

Commercial controlling of functional areas test in the interest to increase competitiveness

Abstract

The actuality of researching topic is verifying the conformity of economic environment impression, which is the condition of the competitive entrepreneurial activity. The last years' economic problems depressed the food market networks too. The companies will not able to leads the additional costs (example: net, energy, storage, transport) to the goods' price. While we were performing the research we explored the goals of strategy and the harmony of controlling works with the controlling system supporting items. In our study cases we made several qualitatives interviews and analyzed the value creation processes of a wholesale food market company and we made an index to the all items. We undertook that we composed our findings in „Best Parctice” approach. We took several general conclusions which will be good practical guides to the employee of the company for the problems of all days. In the results of our reserach we made a

„Balanced Scorecard” modell (with four view points), which is going to create some possibility of competitiveness increasing for the sector of commercial companies.

Keywords: commercial, controlling, competitiveness, functional areas, BSC

JEL: M41

Bevezetés

Számos megfogalmazás létezik a kontrollingra, melyből az alábbiakat szeretnénk kiemelni:

A hatékony kontrollingnak rendelkeznie kell azokkal a lehetőségekkel, melyek a mikro, kis és középvállalati sajátosságokat figyelembe veszik. (Witt F. J. – Witt K., 1994)

A kontrolling a vezetés alrendszere, mely a tervezést, az ellenőrzést, valamint az információellátást koordinálja. (Horváth, 1997)

Értéket nem a kontrolling teremti, hanem az üzleti tevékenység keretében elvégzett munka. A kontrolling csak ennek hatékonyságát növeli. (Horváth, 2007)

A kontrollingot a vezetés eszközeként tartjuk számon, mégpedig olyan eszközként, amely elősegíti azt, hogy a vezetés alkalmazkodni tudjon a környezet dinamikussá válásához. A kontrolling egy felelősségi elven felépített tervezési, elszámolási, információszolgáltatási, ellenőrzési és elemzési rendszer. (Körmendi - Tóth, 2006)

A kontrolling felöleli az alaptevékenységekre és a gazdálkodási folyamatokra a célmeghatározás, a tervezés és a kontroll teljes folyamatát. A kontrolling olyan tevékenységet foglal magába, mint a döntéshozatal segítése, elemzés, tervezés és ellenőrzés (Horváth, 1997)

A szakirodalmi áttekintés során a saját megfogalmazásunk szerint: A kontrolling a vállalatvezetést szolgáló döntéstámogató rendszer, mely segít a célok meghatározásában, tervezésben és nyomon követésében. A folyamatokat az eredményesség és a hatékonyság érdekében folyamatosan a jövőre irányulttan fejleszti, kontroll alatt tartja és elemzi. Kiemeli a kritikus beavatkozást igénylő pontokat, feltárja az okokat. Gyors és időben aktuális információt szolgáltat.

A kereskedelmi kontrolling az általános kontrollingtól egyedül a szakma sajátosságaiban tér el. Hiszen ugyanúgy segít meghatározni a célokat, nyomon követi az eredményeket, elemzi és jelzi az eltéréseket, javaslatokat alakít ki és nem utolsó sorban segít a tervezésben.

A kontrolling kialakításához és a működtetéséhez minden dolgozónak részt kell vennie a folyamatban. Hiszen akkor lesz eredményes a vállalat, ha a kontrolling beépül a szervezetbe és az elválaszthatatlan részét képezi. Ehhez azonban mindenféleképpen szükséges a gazdálkodási szervezet céljainak, küldetésének és stratégiájának a meghatározása.

Napjaink egyik legjelentősebb előrelépése volt (Kaplan – Norton 1998): Balanced Scorecard, mint kiegyensúlyozott mutatószám rendszer modelljének kidolgozása.

A „Vállalati Scorecard” számos hagyományos pénzügyi mutató mellett a rendeltetéseljesítéshez, az előállítási folyamat minőségéhez és átfutási idejéhez, valamint a termékfejlesztés hatékonyságához kapcsolódó teljesítmény mutatókat is tartalmaz.

Francsovcics (2005) véleménye az, hogy: a kontrolling stratégiával szembeni követelmény, hogy folyamatos, kreatív, rugalmas, aktív, akciókra építő, tartósan sikerorientált, változásorientált és pozitív irányultságú legyen. Mindezt elősegíti egy a vállalat számára kialakított balanced scorecard, tekintettel arra, hogy az lehetőséget teremt a stratégiai célok operatív szintű lebontására.

Körmendi és Tóth (2006) megfogalmazása alapján a vállalkozás jövőképének (Vision), küldetésének (Mission), értékeknek (Values) a meghatározása felsővezetői feladat ugyan, de az alsóbb szintek bevonása is szükséges. Cél olyan jövőkép megfogalmazása, amely mindenki számára állandóan mutatja a követendő irányt.

Olyan stratégiai eszköz tulajdonképpen, amely összeköti a dolgozókat, lehetővé teszi a vállalattal való azonosulást, erősíti az elkötelezettséget a stratégia és a célok iránt.

A vállalatok kiemelkedő teljesítményt nyújtanak és kiváló eredményeket értek el a BSC alkalmazásával, ugyanis nem csupán egy mérési rendszernek tekintették, hanem arra használták, hogy közvetítse az új stratégiát és összhangba hozza a szervezetet ezzel az új stratégiával. A régi, rövidtávon költségsökkentésre törekvő és árversenyt folytató stratégiától el akartak mozdulni egy olyan megközelítés felé, amelynek lényege a növekedési lehetőségek megteremtése által az, hogy a vállalati sajátosságokat figyelembe vevő, nagy hozzáadott értékkel rendelkező termékeket és szolgáltatásokat kínálnak. (Kaplan – Norton 1998).

A vállalati kontrollerek a BSC által előállított teljesítmény mutatókat fel tudják használni az eredmények értékeléséhez, nagyban elősegítve a vállalati hatékonyság és a jövedelmek növekedését. (Bernard 2012)

Kontrolling szakemberek a hatékonyabb üzleti irányítás érdekében keresik azokat a technikákat, amelyek mindenki számára gyorsan átláthatóak, kommunikálhatóak, amelyekkel szemben kisebb a bizalmatlanság, a félelem és ezáltal a vezetők is szívesebben vállalják fel bevezetésüket és alkalmazásukat. A lehetséges megoldások közül az egyik a kiegyensúlyozott teljesítménymutatók rendszere, az úgynevezett Balanced Scorecard. (Boda – Szlávik 1999)

A Balanced Scorecard nem egy újabb stratégiai tervezési módszer, hanem a stratégia megvalósulását segíti, ami feltételezi, hogy létezik megalapozott, számszerűsített elemeket tartalmazó stratégiai terv. A stratégia megvalósulása szempontjából döntő jelentőségű, hogy az ösztönzési érdekeltségi rendszer hogyan motiválja a munkatársakat. Kellő körültekintéssel, megfelelő időben és módon össze kell kapcsolni az érdekeltségi rendszert a Balanced Scorecard céljainak elérésével. (Hanyecz, 2006)

Anyag és módszer

Kutatásunk célja az volt, hogy megfelelő mennyiségű és minőségű információhoz jussunk a kereskedelmi vállalkozások funkcionális kontrolling tevékenységének vizsgálata során. Információt mélyinterjú és esettanulmány segítségével gyűjtöttünk.

Kutató munkánk kezdeti fázisában 3 vezetővel kvalitatív adatgyűjtést, **mélyinterjút** készítettünk, melynek célja a probléma azonosítása, információ gyűjtése, és a hipotézisek megalapozása volt. Az interjúk kötetlenek, beszélgetés jellegűek voltak. Nem készültünk előre meghatározott kérdésekkel, de irányvonalakkal igen. A „puha” típusú interjú alkalmazását választottuk, hogy oldottabb és bizalmasabb kapcsolat alakuljon ki a kérdezzel. A válaszadót hagyjuk beszélni és kibontakozni, a beszélgetés során a saját véleménye hangzott el. Az interjú időtartalma 1 óránál nem volt hosszabb.

Az elhangzott információk rögzítésre kerültek. Az interjú elkészítése után igyekeztünk minél hamarabb feldolgozni a megismert nézőpontot.

A riport alanyok osztályvezetők és az egyik tulajdonos volt. Kiválasztásuknál figyelembe vettük, hogy tevékenységük kapcsolódjon a vizsgált folyamathoz.

A kutatómunkánk másik módszerének az **esettanulmányt** választottuk. Azért döntöttünk mellette, mert a vizsgált vállalkozásnál több éves empirikus megfigyelést végeztünk. A folyamatait a tapasztalataink valamint az oktatás során elsajátított ismereteink szerint mutatjuk be és segítségével jobbító szándékot fogalmazunk meg.

Eredmények

Mélyinterjúk eredményei során megállapítható, hogy a vizsgált vállalatnál 2 kontroller dolgozik, akik a tervezést, a döntéstámogatáshoz szükséges adatszolgáltatást, forgalmi kimutatásokat, illetve a beszerzési, készletezési, értékesítési folyamatok teljesítményét és hatékonyságát mérik. A szervezetben a kijelölt embereken kívül az osztályok vezetői is végeznek kontrolling tevékenységet, még ha nem is a teljes tudatossággal teszik azt. A rendszer előnyének tartják, hogy az elsődleges értékteremtő folyamatokra helyezik a hangsúlyt, azonban több oldalról megfogalmazódott a szemlélet hátránya is. A vezetők egy része hiányosságként éli meg a támogató folyamatok céltudatos kontrolálását.

A jelenlegi felépítést jónak látják, de nem kiválónak ezért minden jobbító szándékot meghallgatnak. Innovatív rendszer behozatalára, ez által a jelenlegi folyamatok átstrukturálására a menedzsment teljes mértékig nyitott. Új rendszerek után még nem jártak, a Balanced Scorecard-ról azonban már többségben hallottak.

Általános funkcionális kontrolling modell kialakítása volt a célunk, mely során áttekintettük a vállalkozás tevékenységének legfőbb jellemzőit.

A kereskedelmi cég elsődleges értékteremtő folyamata a beszerzés, készletezés és az értékesítés. Ezen felül minden egyéb tevékenység támogató vagy kiegészítő funkciót lát el. Az elsődleges értékláncon múlik, hogy a vállalat a piacon kiemelkedő teljesítményt és eredményes tárgyalásokat tud-e véghezvinni. Itt dől el, hogy a piac eredményes szereplőjévé tud-e válni, és hogy növelni tudja-e az árbevételét, eredményességét. Ennek érdekében a témában kifejezetten azokra az elemekre koncentráltunk, ami a folyamatokhoz kiemelten szükséges. A modell megalkotása során az elsődleges értékteremtő folyamatait vizsgáltuk, illetve felvázoltuk az ebből származó kontrollerek számára lényegre törő információ halmazt. A kidolgozott adatokat csoportosítottuk és

egy olyan általános érvényű (General) mutatószámrendszert hoztunk létre, amely alkalmazása növeli a kereskedelmi folyamatok hatékonyságát és eredményességét.

Az információk nagy részét kvantitatív adatállománnyá alakítottuk, majd tartalma és kapcsolódási pontjai szerint rendszereztük. Az így kialakult csoportokban megtalálhatók partnerek, megrendelések, termékek, visszáruk, bónuszok, ár és a kintlévőség is.

A beszerzés, készletezés és értékesítés esetén fontosnak tartjuk az információk gyűjtését és egymás közötti kommunikációját, hiszen minden osztály részére megkönnyíti és eredményesebbé teszi a tervezés folyamatát.

Vevők, beszállítók és cikkelemek elemzésénél mindenképp szükséges a bázis, terv és tény adatok vizsgálata. A rendszerbe az elemeket kategorizálni kell (pl.: cikk, cikkcsoport, cikkfőcsoport vagy partner, partnerscsoport, partnerfőcsoport), ami jó kiinduló alapja a részarányok számolásának. Meg tudjuk határozni, hogy 1 termék, vagy 1 vevő forgalma hogyan aránylik a csoporthoz, illetve mekkora részesedése van az összes forgalomhoz képest súly, nettó és árréstömeg tekintetében egyaránt. Az árréstömegré és árrés %-ra kiemelt figyelmet kell fordítani, hiszen a vállalkozások nyereségének alapját képezik. Éppen ezért ár-összehasonlításokat, akcióelemzéseket érdemes készíteni és az egyedi árakat, bónusz sávokat folyamatosan felül kell vizsgálni.

Az árumozgást a megrendeléstől az értékesítésig nyomon kell követni. Vizsgálni kell a beszerzés által leadott megrendelés és a beszállító által behozott termékek arányát. A termék eladása után elemezni kell a visszáru folyamatát és fel kell tárnunk annak okát. Analitikát kell készíteni arról, hogy mely termékeknél és partnereknél nagy az előfordulási gyakorisága. Az elemzés a cég számára fontos információkat tartalmaz mind a cikkről és a partneri kapcsolatról.

A készletek felülvizsgálata érdekében rendszeresen leltárt kell készíteni, amely által pontos információ származik a termékek mennyiségéről, szavatossági idejéről illetve a selejt készletről. Leltár eltérést és selejt készletet is súlyban, értékben, cikkelem mélységben kell kimutatni, amelyet érdemes arányosítani az összes forgalomhoz képest. A készletek arányát és a kintlévőség mértékét a cég hatékony működésének érdekében meghatározott keretek között kell tartani, ezért folyamatosan figyelni kell a készlet értéket illetve a kintlévőség arányát és mértékét.

Vizsgáltuk a Balanced Scorecard alkalmazásának a lehetőségét a gyakorlatban. Megállapítható, hogy napjainkban a vállalatok egyre inkább összetettebb és komplexebb környezetben versenyeznek egymással, amely szükségessé teszi számukra a jövőorientált gondolkozásmódot. Fontossá vált a stratégiai célok kitűzése, a jövőkép meghatározása illetve a hozzájuk kapcsolódó eszközrendszer kialakítása.

A Balanced Scorecard összefüggés rendszere a küldetésre és a stratégiára épül fel. A modell egy kiegyensúlyozott mutatószámrendszert foglal magában, amely középpontjában továbbra is a pénzügyi célok elérése áll, de tartalmazza az eléréshez szükséges tényezőket is. A BSC négy nézőpontot vesz figyelembe, amit a fejezet alpontjaiban kifejtünk. A szempontokhoz mutatószámokat rendeltünk, amely segítségével kialakítottuk az esettanulmány során vizsgált kereskedelmi vállalat controlling eszköztárát.

A BSC modell kialakítása során elsődleges lépésként a pénzügyi célokat és a mutatószámokat határoztuk meg. Szükségessé tartottuk ezzel kezdeni, hiszen a létrehozása meghatározza a többi nézőpont haladási irányát. A modellben célokat fogalmaztunk meg és rendeltünk hozzá utólagos és előrejelző mutatókat, illetve olyan szintű intézkedéseket, amik a folyamatokat támogatják és segítik.

Fontos célnak tartjuk az árbevétel, árréstömeg és a nyereség növelését, amelyet akár a szállítólevelek értékének növelésével, eladásösztönzéssel is el lehet érni. Az árréstömegre, ahogy azt már többször is említettük kiemelt figyelmet kell fordítani. Utólagos mutatója maga az érték, viszont előrejelzésként az árrés %-ot illetve annak összehasonlítását a tervhez és a bázishoz képest is lehet használni. Amennyiben az árréstömeg termelés mértéke csökken, abban az esetben korrigálni kell az értékesítési árakat és felül kell vizsgálni a beszerzési értékeket.

1. táblázat: BSC pénzügyi nézőpontjának mutatószámrendszere

PÉNZÜGYI NÉZŐPONT				
	Célok	Utólagos mutató	Előrejelző mutató	Intézkedés
1	Az árbevétel növelése	Tőke megtérülés	Terv-tény elemzés	Eladásösztönzés
2	Árréstömeg növelése	Árréstömeg termelés	Árrés %	Árak korrigálása, beszerzési árak felülvizsgálata
3	Nyereség növelése	Profit	Profit/kg	Árréstömegre ható tényezők és a kiadások felülvizsgálata
4	Szállítólevél értékének növelése	Össz érték/ szállítólevél db szám	Bázis aránya a tény adathoz	Boltonkénti átlagsúlyt és értéket kellene növelni
5	Veszteséges vevők	Partnerre fordított költség aránya az árréstömeghez	Veszteség/vevő	Felül kell vizsgálni, hogy érdemes-e kiszolgálni a vevőt
6	Költségek csökkentése	Tételesen a költségek értéke	Terv-tény elemzés	Költség csökkentés
7	Lejárt kintlévőség minimalizálása	Lejárt kintlévőség értéke, %-os megoszlása	Kintlévőség aránya a forgalomhoz	Késedelmi kamatlevél kiküldés, Fizetési levél felszólítás, Bírósági végrehajtás
8	Kiszállítási min érték betartása	Érték alatti partnerek napi szintű kigyűjtése	Szállítási költség/árrés (%)	Vevői kosárátlag növelése
9	Költséghatékony kiszállítás	Felrakodott súly	Felrakodott súly aránya a teherbíráshoz képest	Túraszervezés átstrukturálása
10	Biztonságos pénzügyi stabilitás	Pénzügyi stabilitás meghatározása		Forgalom növelése, költség csökkentése

Forrás: saját szerkesztés az esettanulmány gyakorlatából kiindulva (2014)

Az év elején a tulajdonosok meghatározzák az elérni kívánt profit mértékét, amit az adott évben szeretnének a vállalkozásból kinyerni. Ezt a tulajdonosi elvárást legalább hetente nyomon kell követni, amely következtében felül kell vizsgálni az árréstömegre ható tényezőket és a kiadások mértékét valamint annak arányát. A költségeket tételesen

---

elemezni kell, a kiugró számoknak meg kell határozni az okát. Az eredményességhez hozzá vezet a veszteséges vevők kiszűrése, a lejárt kintlévőségek minimalizálása, a költséghatékony kiszállítás és a minimum érték betartása is. Ezeknek az információknak a figyelembe vételével határoztuk meg a pénzügyi mérőszámokat. (1. táblázat)

A működési folyamatoknál olyan mérőszámokat határoztunk meg, amelyek kritikus szerepet töltenek be a vevői és a pénzügyi célkitűzések elérésében. A nézőpont során a tevékenységek javítását illetve annak ellenőrzését helyeztük a középpontba. A kapott eredmények rávilágítanak azokra a területekre ahol mielőbb szükséges innovációt bevezetni a hatékonyság megtartása céljából.

Fontos, hogy az értékesítés és a beszerzés között hatékony információáramlás legyen, annak érdekében, hogy a működési folyamatok ne sérüljenek. Rendelés folyamán meg kell találni azt a közép utat, ami által az áru nem lesz szembetűnően kevesebb vagy eladhatatlanul több. Hiszen mind a kettő hatással van a további folyamatokra. Az áru hiánya a ki nem szolgáltat tételek között keletkezik, ami hozzájárul a vevő elégedetlenségének növeléséhez. A kirívó árutöbbletnél a készletgazdálkodás folyamata romlik, a selejt készlet és a rövid szavatossági idejű termékek száma és értéke pedig valószínűleg megnő. A selejt készlet a már lejárt eladhatatlan termékekből keletkezik, amely értéke nem az elhanyagolható költségkategóriák közé tartozik. Éppen ezért kiemelt figyelmet kell fordítani leltár során a rövid szavatossági idejű termékek feltérképezésére, ellenőrzésére. Meg kell határozni a selejt értékét és arányosítani kell az összes forgalomhoz képest.

A működési folyamathoz szükséges, sőt elengedhetetlen a pontos raktári kiszolgálás és a hatékony, gyors kiszállítás. A folyamatot a raktári és sofőr hibák számának meghatározásával kell mérni, amit arányosítani kell az összes kiszolgáláshoz képest. Így keletkezik egy hiba arányszám, aminek a minimalizálása a cél. A hibák okát nem elég meghatározni, azt ki is kell vizsgálni.

A vállalat létrehozta a hentesáruból álló saját márkás termékcsaládot, amely innovációs folyamat hatására a forgalom várhatóan megnő. A vevőknek értéket teremt a jó ár-érték arányú termékkel, mely a működési folyamatra kedvező hatással van.

A folyamatos működéshez alapvető elvárás a zökkenőmentes üzemeltetés valamint a stabil informatikai háttér megléte.

2. táblázat: BSC működési nézőpontjának mutatószámrendszere

MŰKÖDÉSI FOLYAMATOK NÉZŐPONTJA				
	Célok	Utólagos mutató	Előrejelző mutató	Intézkedés
1	Saját márka (SM) elterjedésének növelése	SM-ből értékesített súly	Saját márka aránya a cikksoporthoz képest	Áruminta adása, kóstoltató programok szervezése
2	Rövid szavatosságú idejű termékek csökkentése	Termékek összeírása cikknévre és mennyiségre	Rövid szavatosságú idejű termék / össz raktáron lévő termék	Értékesítőknek napi feladatba történő kiadása
3	Selejt készlet minimalizálása	Selejt készlet értéke	Selejt értéke az össz forgalomhoz képest	Rövid szavidős termékek kiemelt figyelme
4	Készletgazdálkodás javítása	Raktárkészlet figyelése	Készletforgási sebesség szem előtt tartása a raktáron lévő készlethez	Lassan forgó termékek napi feladatba történő kiadása
5		Ki nem szolgáltat tételek	Megrendelt/Ki nem szolgáltat értéke	
6	Raktári kiszolgálási színvonal növelése	Hibák száma	Hibák aránya az összes teljesítéshez képest	A hiba okának a kivizsgálása
7	Szezonális kezelés	Ki nem szolgáltat tételek	Bázis és a terv adatok figyelembe vétele	Szezon előtt az értékesítésnek egyeztetni kell a készletgazdákkal
8	Kiszállítási színvonal növelése	Hiba szám meghatározása, kategorizálása, sofőrökre való bontása	1 sofőrre jutó hibaszám %-os aránya	Sofőr folyamatainak felülvizsgálata
9		Visszaru tipizálása	Selejt vagy hibás megrendelés aránya	Visszaru elemzése
10	Üzemeltetés zökkenőmentes működése	Felmerülő hiba száma, típusa	Kijavított/bejelentett hibák száma	Üzemeltető többszöri felkeresése

Forrás: saját szerkesztés az esettanulmány gyakorlatából kiindulva (2014)

3. táblázat: BSC tanulás és fejlődés nézőpontjának mutatószámrendszere

TANULÁSI ÉS FEJLŐDÉSI NÉZŐPONT				
	Célok	Utólagos mutató	Előrejelző mutató	Intézkedés
1	Az egyéni és vállalati célok összhangja	LÉC-ek meghatározása	LÉC-ek teljesítése	Elakadás okainak feltárása, segítségnyújtás
2	Alkalmazottak belső megelégedettsége	NPS felmérés céges és osztály szinten	Eremény összehasonlítása a bázis időszakhoz képest	Rosszul teljesítő vagy rossz irányba változó értékekből feladatok készítése a fejlesztés érdekében
3	Folyamatos továbbképzés	Igény felmérése	Képzések száma a bázis időszakhoz viszonyítva	Pályázati lehetőségek kihasználása
4		Továbbképzésben részt vevők száma	Részt vevők száma az összes dolgozó arányában	A céges erőforrások és az emberi leterheltségek felülvizsgálata
5	Alkalmazottak szakképzettsége	Szakképzettségek összegyűjtése	Szakmában dolgozó emberek aránya az össz dolgozóhoz képest	Tanfolyamok szervezése
6	Motivált alkalmazottak	Új ötletek száma	Új ötletek száma a tavalyi évhez viszonyítva	Ötletek felhasználása a munkavégzés során
7		Kérdőíves felmérés	Kérdőív kitöltésének az aránya	Ösztönző rendszer kiépítése, felülvizsgálata, több közös céges rendezvény
8	Munkaerő megtartása	Kilépő dolgozók száma	Kilépő dolgozók aránya az össz létszámhoz képest	Fluktuáció okainak feltárása

Forrás: saját szerkesztés az esettanulmány gyakorlatából kiindulva (2014)

A vevői nézőpontra vonatkozó mérőszámok kialakításában a partnert helyeztük a középpontba. Ez által megfogalmaztunk olyan célokat, ami a vevők elégedettségét, hűségét, megtartását, megszerzését és a jövedelmezőségét méri.

A vevők megszerzését utólagos mutatóként a számuk határozza meg. Előrejelzőként a tervhez viszonyított adat. Elmaradás esetén feladatba kell foglalni, hogy heti „x” új partnert fel kell keresni. Ugyanannyira fontos feladat az új partner behozatal, mint a vevők megtartása illetve a nem vásárolt ügyfelek visszacsatolása.

A kereskedelemben is érvényesül a pareto elv, ami azt jelenti, hogy a vevők 20%-a a forgalom 80%-át alkotja. Ezért a TOP 20 kategóriát kiemelten kell kezelni és a vásárlásukat figyelni. Csökkenés esetén személyes felkeresés szükséges, ahol rá kell jönni, mi a forgalom visszaesésének az oka. Amennyiben a konkurencia hatására esett a vásárlás értéke úgy érdemes egyedi árajánlatot adni valamelyik volumen termékre a vevői forgalom megtartása és a versenytárs kiszorítása érdekében.

A vevők elégedettségét növeli a pontos, időbeli kiszállítás és a reklamációk minimális aránya.

4. táblázat: BSC vevői nézőpontjának mutatószámrendszere

VEVŐI NÉZŐPONT				
	Célok	Utólagos mutató	Előrejelző mutató	Intézkedés
1	Új vevők szerzése	Új vevők száma	Új vevők forgalma az új partner tervhez viszonyítva	Napi meghatározott számú új partner felkeresése
2	TOP 20 partnerek szem előtt tartása	TOP 20 partnerek forgalma	TOP 20 forgalom aránya az összes fogalomhoz képest	Személyes felkeresés, egyedi árajánlat
3	Vevők megtartása	Rendelő vevők száma	Aktív vevők aránya az összes vevőhöz	Személyes felkeresés, egyedi árajánlat
4	Reklamációk csökkentése	Reklamáció száma	Reklamáció aránya az összes értékesítéshez	Gyakran megreklamált termékek miatt a gyártó felkeresése
5	Régi vevők visszacsatolása	Előző hónapban, negyedévben nem vásárló partnerek száma	Inaktív partnerek aránya az össz partner számhoz viszonyítva	Telefonon történő felhívás, nem vásárlás okának feltárása, egyedi akció ajánlata
6	Kiszállítások időbeli pontossága	Vevői elégedettségi kérdőív	Időbeli megérkezések aránya	Okok feltárása, folyamat javítása
7	Hálózatokban megnövekedett részesedés	Hálózatban szereplő boltok száma	Potenciális boltok száma / beszállított	Kereskedelmi vezető tárgyal

Forrás: saját szerkesztés az esettanulmány gyakorlatából kiindulva (2014)

Következtetések, javaslatok

Az empirikus megfigyeléssel, mélyinterjúk készítésével és az esettanulmány elemzésével törekedtünk arra, hogy a lehetséges gyakorlati okokat feltárva jobbító következtetéseket, javaslatokat fogalmazzunk meg.

A kutatás során a vizsgált vállalat elsődleges értékteremtő folyamatait vizsgáltuk, melyből mérőszámokat hoztunk létre. Az esettanulmány és az interjúk által megfogalmazott vélemények szerint a kontrolling rendszer jó, de nem elegendő csak ezekre a folyamatokra koncentrálni. A beszélgetés során a vezetők kifejtették, hogy a támogató folyamatok eredménytelen működése esetén a tevékenység nem tudja ellátni a segítő funkcióját, amellyel az elsődleges értékteremtő folyamat sérül. Hiába működik az értékesítés, készletezés és a beszerzés eredményesebben, ha a szállítás, raktározás nem költséghatékony, a folyamatai nincsenek ellenőrizve, illetve ha nincs meg a pénzügyi fedezet a vállalkozás működéséért.

Kutatásunk eredményeképpen kialakítottuk a Balanced Scorecard 4 nézőpontja szerinti mutatószámrendszerét, figyelembe véve a kereskedelmi tevékenységet végző vállalkozások sajátosságait. A modellben célokat fogalmaztunk meg és rendeltünk hozzá utólagos és előrejelző mutatókat, illetve olyan szintű intézkedéseket, amik a folyamatokat támogatják és segítik.

Kutatásunk és a visszaigazolások során a Balanced Scorecard modell bevezetéséről az alábbi megállapítást tettük:

A Balanced Scorecard modell bevezetésével, javulna a vállalat működési folyamatainak a pénzügyi teljesítménye, s vele párhuzamosan a partnerek és munkatársak elégedettségi foka. A korszerű controlling rendszer egy stabilabb anyagi háttérrel, hűséges törzsvásárlói kapcsolatokkal rendelkező cég kialakításához, átstrukturálásához vezet, mely során a vállalat feladatait több motivált és elégedett munkatárs végzi.

Hivatkozott források

- [1.] Bernard M. (2012): Key Performance Indicators FT Publishing Company UK
- [2.] Boda Gy. – Szlávik P. (1999): Vezetői controlling KJK. Kiadó Kft. Bp.
- [3.] Witt F. J. - Witt K. (1994): Controlling kis- és középvállalkozások számára. Springer Hungarica, Budapest
- [4.] Francsovcics A. (2005): A controlling fejlődésének sajátosságai Ph.D. Értekezés Corvinus Egyetem Budapest
- [5.] Hágen I. Zs. – Kondorosi F. (2011): Controlling kezdőknek és haladóknak. Controll 2003 Kft., Debrecen
- [6.] Hanyecz L. (2006): A controlling rendszere. Saldo Kiadó Bp.
- [7.] Horváth P. et al (2007): Controlling: a sikeres vezetés eszköze. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest
- [8.] Horváth P. (1997): Controlling: Út egy hatékony controlling rendszerhez. KJK. Kft., Budapest
- [9.] Körmendi L. – Tóth A. (2006): A controlling elmélete és gyakorlata. Perfekt Kiadó Zrt, Budapest
- [10.] Kaplan R. S. –Norton D. P. (1998): Balanced Scorecard. Kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámrendszer KJK. Kft., Budapest

Borsós Erika

BA hallgató
Gazdálkodás és menedzsment
IV. évfolyam
borsos.erika0714@gmail.com

Dr. Hágen István Zsombor

főiskolai docens
Üzleti Tudományok Intézete
Károly Róbert Főiskola
ihagen@karolyrobert.hu

A KOCKÁZATI TŐKE AKTIVITÁS KÜLÖNBSÉGEINEK OKAI ORSZÁGOK PÉLDÁIN KERESZTÜL

FUTÓ JUDIT EDIT

Összefoglalás

A kockázati tőke-befektetések jelentős hatással vannak a gazdaság növekedésére, mivel megkeresik és finanszírozzák az innovatív és gyors növekedési potenciállal rendelkező fiatal vállalkozásokat. A kockázati tőkéről szóló aktuális globális trendekből szembetűnő különbségek vonhatók le országok/régiók között. A kockázati tőke aktivitásának globális szintű megoszlása 2013-ban a következő: közel 70 százalék az Egyesült Államokban, 15 százalék Európában, és közel 11 százalék ázsiai országokban valósult meg. A tanulmány egyik célja, hogy bemutassuk milyen fejlődési utat jártak be a kiemelt területek (Egyesült Államok, Németország és Délkelet- Ázsia) kockázati tőke-piacai, és ebből keressük azokat a magyarázó tényezőket, amelyek hatással vannak az adott ország kockázati tőke aktivitására. Az összehasonlító módszer alapján meghatározó faktoroknak tekinthető például a pénzügyi rendszer fejlettségi szintje, a finanszírozási kultúra, a gazdasági és jogi környezet. A tanulmány másik célja, hogy egyrészt megvizsgáljuk, miben rejlik az amerikai kockázati tőke sikere, másrészt ezen sikertényezőket mennyire tudják alkalmazni más országokban. Az amerikai kockázati tőke-piac sikertényezőiként említhető a magvető fázisra törekvés, a hazafutás és a hozzáadott érték szemlélet.

Kulcsszavak: kockázati tőke, Egyesült Államok, Németország, Ázsia, fejlődéstörténet

JEL KÓD: G24

Reasons of differences of venture capital activity in regard of some countries

Abstract

Venture capital investments have a significant impact on economic growth because the venture capitalists find and finance innovative and rapidly growing young enterprises. Based on current global trends about venture capital striking differences can be drawn between countries / regions. The distribution of venture capital activity at global level in 2013 was the following: nearly 70 percent in the United States, 15 percent in Europe, and nearly 11 percent in Asian countries. One aim of the study is to present the different development ways of venture capital markets in the priority areas (United States, Germany and South-East Asia), and therefore we find the explanatory factors that have an impact on a country's venture capital activity. Based on the comparative method we find out that the development level of the financial system, the financing culture, and the economic and the legal environment are the main determining factors. Another aim of the study is to examine on one hand, what is the success of the US venture capital model, on the other hand, how these success factors can be adapted to other countries. The US venture capital market's success characters include the financing of seed phase, a home run and the value-added approach.

Keywords: venture capital, United State of America, Germany, Asia, genesis

Bevezetés

A pénzügyi piacok speciális szereplői, a kockázati tőkés képes megtalálni, és finanszírozni az innovatív, gyors növekedési potenciállal rendelkező vállalkozásokat a gazdasági növekedés érdekében (GEHRIG - STENBACKA, 2005). Ilyen vállalkozások az Apple, e-Bay, Google és Amazon, amelyek kezdetektől fogva kockázati tőkével támogatott vállalkozások. Emellett a kockázati tőke-iparág a gazdasági növekedésnek és a munkahelyteremtésnek az egyik fontos motorját testesíti meg (GILSON, 2003), azáltal, hogy közvetítő szerepet tölt be a pénzügyi és az innovációs terület között, így tőkét szolgáltatnak olyan vállalkozások számára, amelyek nehezen jutnának finanszírozáshoz magas kockázatuk miatt. Ezen vállalkozások főbb jellemzői közé tartozik, hogy mikrovállalkozások, fiatalok, magas bizonytalansági fokkal, továbbá kevés tárgyi eszközzel rendelkeznek, és olyan piacon működnek, amely nagyon gyorsan változik, mint például IT, biotechnológia stb. (GOMPERS - LERNER, 2001).

A kockázati tőke (venture capital) a magántőke (private equity) egyik alkategóriája, amely az alternatív finanszírozási formák közé tartozik. A kockázati tőke definiálása során METRICK (2007) szerint a kockázati tőke kategóriájába sorolható minden olyan tőke, amelyre egyidejűleg teljesül, hogy azt pénzügyi közvetítő fekteti be közvetlenül a portfólióvállalkozásba, és a kockázati tőkét kizárólag csak magán vállalkozásokba fekteti be. Továbbá a kockázati tőkét biztosító befektető aktív szerepet tölt be a portfólióvállalat életében, és a kockázati tőke típusú befektetés elsődleges célja a pénzügyi hozam maximalizálása a kizárás révén, amely szorosan együtt jár a befektető jelentős üzleti kockázat vállalásával, amely jelentős hozadék elérése érdekében történik. Emellett a pénzügyi támogatás fejében tulajdonosi részesedést kap a vállalkozásban.

Anyag és módszer

A tanulmány egyik célja, hogy bemutassuk milyen fejlődési utat jártak be a kiemelt területek (Egyesült Államok, Németország és Délkelet- Ázsia) kockázati tőke-piacai, és ebből keressük azokat a magyarázó tényezőket, amelyek hatással vannak az adott ország kockázati tőke aktivitására. Az Egyesült Államokból ered a kockázati tőke-finanszírozás, ebből adódóan ez lesz az összehasonlításunk alapja, majd két olyan térséget választottunk ki, amelyek feltételezhetően eltérőek ettől. Európai országok közül Németországra esett a választás, illetve egy távolabbi területre, Délkelet-Ázsiára. A tanulmány másik célja, hogy egyrészt megvizsgáljuk, miben rejlik az amerikai kockázati tőke sikere, másrészt ezen sikertényezőket mennyire tudják alkalmazni más országokban. A kutatási kérdések megválaszolásához a nemzetközi irodalom szintetizálásán keresztül jutunk el. Így az első részben mindhárom kiemelt területen működő kockázati tőke-iparág fejlődési útját mutatjuk be röviden, majd összevetjük azokat a különbségek kiemelése érdekében. Ezt követően irodalmi bázisra támaszkodva bemutatjuk az eltéréseket okozó tényezőket. A tanulmány végén az amerikai piac sikertényezőit is megvizsgáljuk, hogy Németországban és Délkelet-Ázsiában mennyire adaptálódtak mindezek.

A kiemelt térségek kockázatitőke-iparának fejlődéstörténetének, fontosabb mérföldköveinek a bemutatása

Az Egyesült Államok kockázatitőke-iparának kialakulásával kezdjük, majd ezt követi a németországi és délkelet-ázsiai.

A kockázati tőke eredetének kialakulása és sajátos jellemzői

Az amerikai kockázatitőke-finanszírozás gyökere az 1920-as 30-as évekre tehető, amikor gazdag családtagok és tehetős magánemberek nyújtottak kezdőtőkét magvető vállalkozásoknak (BYGRAVE - TIMMONS, 1992). Ebben az időszakban a vállalkozások nem ismerték a ma ismert tőkefinanszírozási formát, így a gazdag barátokat és rokonokat tekintjük az első kockázati tőkéseknek. Annak érdekében, hogy több fiatal, innovatív vállalkozás jusson ilyen lehetőséghez George Doriot, amerikai katonatiszt felismerésére volt szükség. Intézkedései közé tartozott, hogy létrehozott egy társaságot, név szerint az American Research and Development Corporation-t (ARD), amely intézményi formában kockázati tőkét kínált. A társaság 1946-ban kezdte el működését és az első valódi kockázati tőke-társaságnak tekinthetjük. Az ARD formáját kevesen követték, mert belátták, hogy számos hátrányai vannak a zártvégű alapnak. A Doriot tábornok által bevezetett innováció nem változtatta meg egyik napról a másikra a világot. (METRICK, 2007)

A következő mérföldkövet az iparág fejlődésében az amerikai kormányzat által elfogadott törvényjavaslat jelentette. 1958-as Small Business Act lehetővé tette a kormány számára hogy közvetlenül befolyásolja a kockázati tőkét, azáltal, hogy létrehozott egy Small Business Administration-t, amely engedélyezte Small Business Investment Companies (SBICs) alapításokat. Ennek jelentősége abban állt, hogy a kormányzat közvetlen befektetőként, mint kockázati tőkés lépett a pénzügyi piacra. (METRICK, 2007)

Az olaj embargó hatására a fejlődés 1970-től 1977-ig megakadt, de az 1978-as évtől újra virágozni kezdett. A kormányzat többféle intézkedést hozott az iparág fellendítése érdekében, amelyekkel a gazdasági környezetet befektetőbaráttá alakította át. Ezen törvényhozói intézkedések közé tartozott a jövedelem megadóztatásának átalakításáról szóló törvény, továbbá engedélyezték a nyugdíjbiztosítók kockázati tőkébe való befektetését, és kis vállalkozásokba való befektetésre ösztönző törvényt hoztak, mindezek teljesen átalakították a kockázatitőke-iparágat. (BYGRAVE – TIMMONS, 1992)

1979-ben újabb fordulat állt be, amikor is a befektetési szabályokban lazulás történt, méghozzá az amerikai nyugdíjbiztosítók befektetési szokásaikkal kapcsolatban. A nyugdíjbiztosítóknak megengedték, hogy kockázati tőke típusú befektetésekbe fektessenek be. Megközelítőleg a megtakarítások felét a kockázati tőkében fektették be. A nyugdíjbiztosítók jelenléte más intézményi befektetőket is arra ösztönzött, hogy részt vegyenek a kockázatitőke-finanszírozásban. Mindezzel a modern kori kockázati tőke világa elkezdődött (METRICK, 2007). A kedvező környezet hatására megindult a kockázatitőke-iparág gyors ütemű növekedése, 1987-re közel 1729 vállalkozásba fektettek be kockázati tőkét (BYGRAVE – TIMMONS, 1992). Ez az érték folyamatosan növekedett, 2000-re az elérte a befektetések száma a 8040 darabot, amely az IT szektor

térnyeresének is köszönhető. Az ügyletek száma idővel csökkent, 2013-ra kb. 4000 befektetést valósítottak meg a befektetők. (NVCA, 2014)

Fontos összefüggés található a befektetők személye és a kockázati tőke aktivitása között. Azáltal, hogy a 80-as évektől a nyugdíjbiztosító társaságok is befektethetnek az alapokba, robbanásszerű aktivitás figyelhető meg. A kockázati tőke-alapokat továbbá a klasszikus pénzügyi intézmények és a biztosítók is finanszírozták (METRICK, 2007). A kockázati tőke-alapok befektetések során olyan vállalkozásokba fektetnek be, amelyek a vállalati életciklus modellnek megfelelően a korai fázisban vannak. Az 1980-as évek elején a kockázati tőkés elsődlegesen így a korai, magvető fázisú vállalkozásokat finanszírozták, és kis részben a már érettebb szakaszban lévőket. Az idő múlásával fokozatosan megváltozott a minta és előtérbe került azon vállalkozások finanszírozása, amelyek már a későbbi fázisban vannak. A trend fokozatosan elmozdult, a 90-es évek közepén inkább a növekedési fázisban lévőket támogatták. Összességében az látszik, hogy a kockázati tőke diverzifikálja a portfólióját. A befektetések célpontjai során nemcsak a vállalkozás életciklusa a meghatározó, hanem hogy melyik iparágban tevékenykedik. Hagyományosan az egészségügy és az informatika tekinthető kiemelt ágazatnak, mert ezen a területeken magas az innovációs hajlam, és magas a növekedési képesség. (GOMPERS – LERNER, 2001)

A következő részben bemutatásra kerülnek a bevezetésben már említett sikertényezők, amelyek jól leírják az amerikai kockázati tőke meghatározó jellegét. A kockázati tőke az amerikai kontinensről ered és világszerte tovaterjed, bár nem akkora intenzitási fokkal és akkora eredménnyel. A világ kockázati tőke-befektetései közül több mint a fele az USA-ban történik. Nem tudni pontosan, hogy az eredményesség annak köszönhető, hogy a kockázati tőke-társaságok ennyire jól működnek, vagy a környezeti adottságok teszik lehetővé a boldog vadászatot. Több vizsgálat is kutatja (GUY FRASER – SAMPSON, 2007), melyek azok a tényezők, amelyeknek a kimagasló eredmény köszönhető. A következőkben bemutatásra kerülnek a magvető fázisra való törekvés, a hazafutás szemlélet és a hozzáadott érték elemek, amelyek meghatározzák az amerikai modellt és az elemek egymásra hatása alakítja ki a kohézió egészét. A magvető fázis fogja megadni a lehetőséget a magas megtérülés elérésére és engedi meg, hogy a kockázati tőkés olyan vállalkozást építsen fel, amelyet képzelt. A magvető fázis a kutatási, tervezési, vagy a koncepció kialakítási szakaszát jelenti a vállalkozások esetében, így a legkockázatosabb időszakban lépnek a cég életébe, hogy már kezdetektől fogva segítsék a növekedést. A másik tényező a hazafutás (home runs) kifejezés azt jelenti, hogy az amerikai kockázati tőkés alacsony számú, de nagyon magas megtérülési értékeket érnek el. A harmadik tényező a hozzáadott érték, amely alatt azt a képességet kell érteni, amellyel az amerikai kockázati tőkés rendelkezik annak érdekében, hogy növelje a portfóliójába tartozó vállalkozás értékét. Lényegében arról van szó, hogy a korai fázisban lévő vállalkozásnak szüksége van gondozásra olyan tapasztalt, szakszerű befektetőtől, mint a kockázati tőkés. A hozzáadott érték definiálása során egyszerűen olyan nem pénzügyi támogatásokat értünk, amelyeket a kockázati tőkés nyújt a portfólió vállalkozása számára.

A német kockázati tőke kialakulásának legfontosabb mérföldkövei és egyedi jellemzői

A következőkben a németországi kockázati tőke-iparágban a legfontosabb mérföldköveit ismertetjük. A kockázati tőke-iparág egyre növekvő teret hódít meg globális szinten az

elmúlt évtizedekben. Ha kockázati tőkééről beszélünk, akkor egyetlen egy irányadó modellel találkozunk az irodalom alapján és ez az amerikai minta, ahol a kockázatiitőke-társaságok általában független társaságok, amelyeket nyugdíjbiztosítók és intézményi befektetők finanszíroznak. Ezzel szemben Európában a bankok leányvállalatai és vállalkozói fejlesztőtőkések biztosítják a tőkét (BOTTAZZI - DA RIN, 2005). Az Egyesült Államokon kívül is egyre nagyobb szerepet játszik a fiatal és növekedni képes vállalkozások finanszírozása, amely a gazdaság növekedését segíti. A 2000-es évek amerikai sikere mellett 2001-ben Németország lett az egyik legjobban teljesítő az európai országok között (BASCHA – WALZ, 2001). Az 1990-es évek elejétől egy nagyon gyors növekedés volt megfigyelhető, mely két okra vezethető vissza. Egyrésztől 1996-ban bevezetésre került a Neuer Markt fiatal és gyorsan növekvő vállalkozások számára, amely vonzó kiszállási módot biztosított a kockázati tőkések számára. Másrésztől az iparág gyors növekedése köszönhető a kormányzati támogatásnak és annak is, hogy állami tulajdonú ügynökségek közvetve vagy közvetlenül fektettek be a fiatal vállalkozásokba. Bővebben ismertetnénk az előzőket.

A FRANZKE et al. (2003) tanulmány alapján a német kockázatiitőke-iparág eredetének útját a következő szakaszokra oszthatjuk. Az első szakaszként az 1960-as évek tekinthetők, amikor is észlelték a kockázati tőke hiányát, és erre megoldásként létrehozta tőke típusú befektetési társaságokat. Ilyen társaság volt a KBGs, amely hasonlóan, mint a befektetési alapok, összegyűjtötték a különböző befektetők tőkéit és befektették a társaság portfóliójába. Ezek a befektetések inkább a csendes társ konstrukcióhoz hasonlítottak, mivel a vállalkozásoknak nyújtott tőkét 5-10 év múlva visszafizették a vállalkozók. További jellemzőjük az KBGs-nek, hogy a bankok leányvállalataiként lettek alapítva. Ebből adódóan, mivel a bankok sem mertek úgy kockázatosítani, ezért a KBGs társaságok is elsődlegesen már érett, közepes nagyságú vállalkozásokba fektettek be. Németország esetében a bankok szerepe domináns, míg a piac csak kisebb mértékben érvényesíti hatását. Ebből kifolyólag a német lakosság a megtakarításait a bankok által kínált betétekbe helyezik el, míg az amerikai lakosság jóval szívesebben fektet be a tőzsdén. Így a tőzsde és a tőkepiac alacsonyabb fejlettségi szinten áll Németországban, mint az USA-ban. A tőzsde fejlettségi foka hatással lesz a magántőke befektetésekre, ezen belül is a kockázatiitőke-iparágra.

A második szakasz kezdete az 1971-ben elindított kormányzati intézkedéshez kapcsolható. A programot az ERP névvel illeték és célja az volt, hogy olyan pénzügyi támogatást nyújt a KBGs társaságok számára, amely arra ösztönöz, hogy kisvállalkozásokba is nagyobb számmal fektessenek be. Az ERP program nem hozott fellendülést, emellett számos akadályozó tényezőt lehet felsorolni, amelyek visszafogják a magántőkére alapozott kockázati tőke fejlődését. Továbbá fontos megemlíteni, hogy a magántőkét kínáló nem vehettek részt a vállalkozás napi működésében, ezzel csorbította a kockázati tőke sajátosságát, az értékteremtő képességet. (FRANZKE et al., 2003)

A következő mérföldkőnek az 1983-as évet tekintik, amikortól a német kockázatiitőkepiac nagyobb léptekkel növekedett a pozitív befektetői hangulatnak köszönhetően. Sorra alapították a tőketársaságokat, de fontos hangsúlyozni, hogy a bankok játszották a meghatározó szerepet az alapkezelői és a befektetői oldalon is. Emellett növekvő számban jelentek meg új befektetői forrásokat biztosítók úgymint a magánszemélyek, biztosítótársaságok. Továbbá annak érdekében, hogy a nem intézményi befektetőket is

ösztönözzék akár közvetett tőkebefektetésre a német parlament 1987-ben törvénybe iktatott egy jogszabályt a tőkefinanszírozó társaságokról. Összességében elmondható, hogy a kockázati tőke aktivitása egyre szélesebb körűvé vált. Egyrészt az újonnan alapított kockázati tőke alapok a technológiára orientálódott vállalatokat kezdték finanszírozni méghozzá a korai szakaszban. (FRANZKE et al., 2003)

A negyedik időszak legfontosabb intézkedésének az 1997-ben bevezetésre kerülő Neuer Markt jelentette (FRANZKE et al., 2003). Ezzel megnyílt egy újabb kiszállási lehetőség a kockázati tőkés számára az eddigiek mellett, hiszen a tulajdonosi rész eladásával realizálódik a profit a kockázati tőkés számára. Az új lehetőség pedig egyedi növekedési lendületet adott a német kockázati tőke-iparágban. Szoros összefüggést találtak a téma kutatói (BLACK - GILSON, 1998) arra vonatkozóan, hogy a kockázati tőke fejlődésére hatással van-e a tőzsde illetve az első részvénykibocsátások száma (az IPO-k). Abban az esetben, ha a tőzsdei környezet nem alkalmas a megfelelő részesedés értékesítésére, akkor ez visszaveti a kockázati tőkés befektetési hajlandóságukat, mivel nincs megfelelő út a megtérülésük realizálására. Az új tőzsdei szegmens bevezetése mellett megfigyelhetővé vált a befektetési minta egyre nagyobb hasonlósága az USA mintához, vagyis a régi iparágak mellett előtérbe kerültek az új, high-tech szektorok is. 1996-2000 között megindult a növekedés a magántőke típusú befektetések körében, és egyre nagyobb mértékben fektettek be kockázati tőke-alapok is. A nagyarányú növekedésre az internet boom is hatott. Ezután erős visszaesés volt tapasztalható, amely odáig vezetett, hogy 2003-ban bezárták a Neuer Markt-ot. (FRANZKE et al., 2003)

Mind ezek hozzájárultak, hogy kialakuljon a német kockázati tőke sajátos jellemzőkkel. A következőkben ezen sajátos karaktereket sorolnánk fel. A német kockázati tőke-finanszírozási forrásaiban tükröződik a hagyományos német befektetői struktúra, amelyre a banki finanszírozás a legmeghatározóbb (DEUTSCHE BUNDESBANK, 2000). A MAYER et al. (2002) tanulmány azt vizsgálta, hogy milyen összefüggés van az adott ország kockázati tőkés befektetési mintája és az alapok forrásai között. Eredményül azt kapták Németország esetében, hogy a bankok által finanszírozott kockázati tőke-alapok inkább késői szakaszban lévő vállalkozásokba fektetnek be, mint az alapok, amelyek magánszemélyek irányítanak. Ennek magyarázatául szolgálhat a kockázati tőke fogalmi körében meglévő eltérés is és a pénzügyi rendszer bankok általi dominanciája is. Mivel a késői szakaszban lévő vállalkozásokra jellemző, hogy nem szenvednek kezdeti tőkehiányban és a kockázat tekintetében konszolidálódott a vállalkozás, így a bankok által kialakított portfólióknak megfelelnek.

Továbbá a BASCHA - WALZ (2001) tanulmányban vizsgálták a kockázati tőkés viselkedését a kiszállás módjának a megválasztása tükrében. Németországban a kedvelt kiszállási forma a visszavásárlás, amely azt jelenti, hogy a kockázati tőkés részesedését az adott vállalkozás menedzsmentje, tulajdonosai vásárolják vissza. A német vállalkozók többsége azért fogadja el ezt a formát, mert ezzel visszaszerezhetik a vállalkozásuk feletti irányítást. Azáltal, hogy bevezetésre került a Neuer Markt ezzel új lehetőségek nyíltak a kiszállásra. Az új tőzsdei szegmens adta lehetőséggel ugyan nem sokan éltek, bár megnövekedett az IPO-k száma is, de sosem érte el az amerikai szintet.

LA PORTA et al. (1998) vizsgálták a jogi rendszer hatását az optimális pénzügyi szerződés érdekében. Az eltérő jogi rendszer nagyban befolyásolja a kockázati tőke-társaságok tulajdonosi szerkezetét. Németországban a kockázati tőke-társaságok szoros

együttműködésben állnak a kormányzati intézményekkel, így a tulajdonosi szerkezetre a kettősség a jellemző. Egyik esetben a kockázati tőke-társaságok alapítói egyben a kockázati tőke-befektetők is, általában a bankok, közintézmények, vagy a második esetben független feleként csak befektetnek, de nem kapnak részesedést a kockázati tőke-társaságban. Az általános kép Németországban azt mutatja, hogy az utóbbi struktúra jóval mesterkéltőbb, mint az első forma. A német kockázati tőke-piacon meghatározó szerep jut a kormányzati szubvencióknak. Továbbá a tisztán közjogi alapon működő társaságok viselkedésének vizsgálata arra mutatott rá, hogy a közjog uralkodó teret nyert a magánkézben álló német kockázati tőke-társaságoknál is (ANTONCZYK et al., 2007).

A kockázati tőke milyen formában létezik, ha létezik a délkelet ázsiai térségben?

A tanulmányban a harmadik aspektust a Délkelet-Ázsiai országok kockázati tőke-iparágának fejlődéstörténete jelenti, amelyekről egy általános képet kívánunk adni a következő részben. A tanulmány ezen része némi forráshiányba ütközött, amely nem meglepő ebben a témában.

A globális felmérések alapján egyre több külföldi befektető célozza meg az ázsiai térséget köszönhető például a kiaknázatlan új lehetőségeknek, az olcsóbb, de jó képességű munkaerőnek is (DELOITTE, 2007). Az elkövetkezőkben azt mutatjuk be, hogy a délkelet ázsiai országokban hogyan alakult ki a kockázati tőke, és ami kialakult az tényleg a klasszikus értelemben vett kockázati tőke-e? Már az elején fontos említeni, hogy számos olyan tényező van, amelyek befolyásolják a kialakulást úgy, mint például a vállalkozások tulajdonosi szerkezete, amely mögött a kulturális akadályok állnak, vagy az intézmények hiánya. Az ázsiai vállalkozások többsége családi tulajdonban van, ebből adódóan külső befektető bevonása a vállalkozásokba nagyon ritka. Így az 1970-es években, amikor is az első külföldi kockázati tőkés megérkeztek, akkor mind az ázsiai vállalkozásoknak nehéz volt megérteni a finanszírozás lényegét, illetve a külföldi befektetők sem értették a helyi számviteli és jogi gyakorlatokat. Az 1980-as években Japán volt az első, aki kormányzati intézkedésekkel ösztönözte a kockázati tőke-finanszírozás elterjedését. Az ázsiai országok többségében a bankokat hitték kockázati tőkének, mint lehetséges befektetési formának. Ebből is látszik, hogy az információs aszimmetria jelenléte fogalmi eltéréseket okozhat. Az ázsiai kistigrisek gazdasági felemelkedésével nyilvánvalóvá vált a kockázati tőke szükségessége, így az 1990-es években egyre több ázsiai kormány tett lépéseket a külföldi és a hazai kockázati tőke-befektetések ösztönzésére. (NAQI – HETTIHEWA, 2007)

A globális trendek arra utalnak, hogy mindez jó irányba indult el, mivel 2013-re a globális kockázati tőke befektetések kb. 10%-a itt valósul meg, kicsivel elmaradva az Európai szinttől (ERNEST&YOUNG, 2014).

BRUTON – AHLSTROM – PUKY (2009) tanulmányban vizsgálták a vállalkozói környezetet, a kiválasztást, az ellenőrzést, a kiszállást és egyéb informális intézmények szerepét, amelyek mentén képet kapunk az ázsiai kockázati tőkéről. Egyértelmű eredménye a kutatásnak az, hogy az intézményi különbségek számítanak a kockázati tőke aktivitási szintjében, továbbá rávilágított arra is, hogy ennek tudatában a kockázati tőkésnek törekedni kell arra, hogy egy ilyen környezetben is helytálljanak. Kiemelnék a kiválasztási szakaszt, ahol a portfólióvállalatok teljeskörű átvilágításához

gyengék a szabályozási intézmények, így a kockázati tőkések közvetlen személyes kapcsolatokat építenek ki a vállalkozásokkal a megfelelő információk megszerzése érdekében. Vagy a kiszállás esetén a tőzsdéi lehetőségek korlátozottak így a stratégiai befektetőnek való értékesítés a domináns forma. A hozzáadott érték személet kevésbé érvényesül az ázsiai térségben, mint a nyugati területeken ebből adódóan a kockázati tőke klasszikus fogalmi kerete sérül (BRUTON – AHLSTROM, 2003). Ebből is látszik, hogy azon kockázati tőkések, aki hajlandóak itt befektetni azok alkalmazkodnak a helyi sajátosságokhoz.

Tényezők, amelyek magyarázzák az eltérést az amerikai modelltől

Előzőekben áttekintettük a legfontosabb mérföldköveket, amelyek befolyásolták az adott piac kialakulását. A következőkben azokat a tényezőket keressük, amelyek az eltéréseket okozhatják az amerikai modelltől. A következő négy tényezőt vizsgálták FRANZKE et al. (2003) tanulmányukban az első tényező a gondolkodásmód, majd a jogi és intézményi akadályok, a harmadik az alternatív finanszírozási források megléte az alapok számára és végül a bankok szerepe. A gondolkodásmód esetén figyelembe kell venni, ha a gazdasági környezet és annak szereplői nem fogadják el adott esetben a kockázati tőkét, akkor nehézségekbe fog ütközni annak fejlődése. Az amerikai modellt nem egészében adaptálta a német pénzügyi környezet, mert hiányzott a német vállalkozói kedv és a kockázatvállalási hajlandóság továbbá a német vállalkozók sem akarják feladni a vállalkozásuk irányítása feletti jogukat. Mindez az ázsiai vállalkozásokra is igaz. Az intézmények fejlettségi szintje teljes mértékben meghatározza a kockázati tőke befogadásának képességét, így ezzel szorosan együtt jár az állami szerepvállalás magas szintje, amely az ázsiai térségben odáig jutott, hogy a kockázati tőkét újra fogalmazták (NAQI – HETTIHEWA, 2007). Továbbá Németországban sokkal erősebb a kölcsönben való eladósodottság mértéke, mert a kisebbségi részvényesi jogok nem úgy védettek, mint az eseti jogalapú rendszerben (ANTONCZK et al., 2007). A kockázati tőke-alapok finanszírozása egyedi, míg Amerikában a nyugdíjbiztosítók játsszák a legfontosabb szerepet, addig Németországban ez nem történik meg mivel a megtakarítások csak egy része jut el a tőkepiacra. Az ázsiai országokban többségében pedig államilag irányított intézmények, vállalkozások finanszírozzák az alapokat (NAQI – HETTIHEWA, 2007). Végül a negyedik tényező a bankok dominanciája, amely mind a német mind az ázsiai térségre jellemző, ez adódik a pénzügyi rendszerük egyediségéből. Ezzel kapcsolatban BLACK - GILSON (1999) tanulmánya rávilágított arra is, hogy egy valós kockázati tőke-iparág előfeltétele egy tőzsde orientált tőkepiac.

Eddigiek alapján a kockázati tőkét meghatározó karaktereket vetjük össze. Amerikában nagyobb számban jelennek meg az alapok és az alapok önmagukban is meghatározó szerepet töltenek be. Az alapok elsősorban korai fázisban lévő és magas technológiai szintet megkívánó iparágakba fektetnek be. Ezzel szemben a német és ázsiai kockázati tőke inkább a kései szakaszba és alacsonyabb technológiai fokkal rendelkező iparágakba fektet be. További eltérések vannak a kiszállás módját tekintve is, mert Németországban a tőzsdéi kiszállás háttérbe szorul és előtérbe kerül a visszavásárlási folyamat, Ázsiai térségekben a stratégiai befektetőknek való értékesítés a jellemző, míg az USA-ban az IPO az elsődleges forma.

A legfrissebb tanulmány alapján (YONG – ILAN – JING, 2014) elmondható, hogy a kockázati tőke aktivitása egyes országokban számos tényező függvénye, de a

legfontosabb a nemzeti intézmények és a kultúra. Méghozzá negatív irányú kapcsolat van közöttük, így a kockázati tőkéseknek a befektetési célállomás kiválasztásánál ezeket kell mérlegelni, hogy a nagyobb kihívást választja a nagyobb kockázat mellett.

Konklúzió

Összegezve azon tényezőket, amelyek hatással vannak az adott térség kockázati tőke aktivitására METRICK (2007) alapján az a kiszállás, az üzleti környezet, a jog és pénzügy kapcsolata, az adott ország politikai és gazdasági helyzete, és a kultúra. Mindezek szorosan együtt járnak azzal, hogy a kiemelt három sikertényező, amely egyedivé és sikeressé teszik az amerikai modellt, részben tud és akar adaptálódni. Itt nem csak azt kell látni hogy a kockázati tőkés mit szeretne, hanem hogy mit tud kialakítani. Véleményünk szerint, nem szabad azt állítani, hogy csak az amerikai modell a jó, mivel a német modell is hatékonyan működik, csak más szabályokkal illetve más szerepet tölt be az ország gazdaságában. Az ázsiai térség kockázattőke-ipara még nagyon fiatal így folyamatos fejlődésen megy keresztül a sajátos egyedi szellemiségével együtt.

Hivatkozott források

- [1.] Antonczyk, R. C. - Brettel, M. - Breuer, W. (2007): The Role of Venture Capital Firms' Experience, Ownership Structure, and of Direct Measures of Incentive Problems for Venture Capital Contracting in Germany. Letöltés dátuma: 2009. december 01, forrás: Social Science Research Network: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=993680
- [2.] Bascha, A. - Walz, U. (2001): Financing Practices in the German Venture Capital Industry an Empirical Assessment. Letöltés dátuma: 2009. november 10, forrás: <https://www.altassets.net/pdfs/financing-practices18-9-02.pdf>
- [3.] Black, B. S. - Gilson, R. J. (1998): Venture capital and the structure of capital markets. Banks versus stock markets. *Journal of Financial Economics*, Vol. 47, pp. 243-277, 1998
- [4.] Black, B. S. - Gilson, R. J. [1999]: Does venture capital require an active stock market? *Journal of Applied Corporate Finance*, 36-48. Winter 1999
- [5.] Bottazzi, L. - Da Rin, M. (2005): Financing Entrepreneurial Firms in Europe: Facts, Issues, and Research Agenda. In: Kannianen, V.- Keuschnigg, C. (szerk.) (2005): *Venture Capital, Entrepreneurship, and Public Policy*. The MIT Press, CESifo Seminar Series, 2005, pp.3-32. Letöltés dátuma: 2009. november 23, forrás: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=415044
- [6.] Bruton, G. D – Ahlstrom D (2003): An institutional view of China's venture capital industry, Explaining the differences between China and the West, *Journal of Business Venturing* 18 (2003) pp.233-259
- [7.] Bruton, G. D. – Ahlstrom D. – Puky T. (2009): Institutional Differences and the Development of Entrepreneurial Ventures: A Comparison of the Venture Capital Industries in Latin America and Asia, *Journal of International Business Studies*, Vol. 40, No.5, 2009, pp. 762-778
- [8.] Bygrave, W. D. - Timmons, J. (1992): *Venture Capital at the Crossroads*. University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship. Letöltés dátuma: 2009. október 10, Forrás: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1496172>

- [9.] Deloitte (2007): Global trends in venture capital 2007 survey. Deloitte Touche Tohmastu Technology, Media&Telecommunications Industry Group, Letöltés dátuma: 2009. október 20, Forrás: http://www.avco.at/upload/medialibrary/Global_Trends_in_VC_2007_%28Deloitte%29_2846.pdf
- [10.] Deutsche Bundesbank (2000): The market for venture capital in Germany. Monthly Report, October, 2000, pp. 15-29. Letöltés dátuma: 2009. november 25, forrás: www.bundesbank.de: https://www.bundesbank.de/Redaktion/EN/Downloads/Publications/Monthly_Report_Articles/2000/2000_10_venture_capital.pdf?__blob=publicationFile
- [11.] Ernest&Young (2014): Adapting and evolving. Global venture capital insights and trends report 2014, Letöltés dátuma: 2014. November 05, forrás: www.ey.com: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Global_venture_capital_insights_and_trends_2014/\\$FILE/EY_Global_VC_insights_and_trends_report_2014.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Global_venture_capital_insights_and_trends_2014/$FILE/EY_Global_VC_insights_and_trends_report_2014.pdf)
- [12.] Franzke, S.- Grohs, S. - Laux, C. (2003): Initial Public Offerings and Venture Capital in Germany. Center for Financial Studies (CFS) Working Paper, No. 2003/26 Letöltés dátuma: 2009. november 25, forrás: econpapers.repec.org: <http://econstor.eu/bitstream/10419/25395/1/373541287.PDF>
- [13.] Gehrig, T. - Stenbacka, R. (2005): Venture Cycles: Theory and Evidence. In: Kannianen, V. - Keuschnigg, C. (szerk.) (2005): Venture Capital, Entrepreneurship, and Public Policy. The MIT Press, CESifo Seminar Series, 2005, pp.151-177. Letöltés dátuma: 2009. november 25, forrás: econpapers.repec.org: http://www.cesifo-group.de/portal/page/portal/DocB...-02/cesifo_wp882.pdf
- [14.] Gilson, R. J. (2003): Engineering a Venture Capital Market: Lessons from the American Experience. *Stanford Law Review*, Vol. 55, April 2003. Letöltés dátuma: 2009. november 25, forrás: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=353380>
- [15.] Gompers, P. - Lerner, J. (2001): The Venture Capital Revolution. *Journal of Economic Perspective*. Vol. 15, No. 2. Spring 2001, pp. 145-168.
- [16.] Guy Fraser-Sampson (2007): *Private Equity as an asset class*. John Wiley & Sons Inc., England
- [17.] La Porta, R. - Lopez-de-Silvanes, F.- Shleifer, A. - Vishny, R. W. (1998): Law and finance. *Journal of Political Economy* 106, pp. 1113-1155.
- [18.] Mayer, C. - Schoor, K. - Yafeh, Y. (2002): Sources of Funds and Investment Activities of Venture Capital Funds: Evidence from Germany, Israel, Japan and the UK. Forrás: www.nber.org: <http://www.nber.org/papers/w9645.pdf>
- [19.] Metrick, A. (2007): *Venture Capital and the Finance of Innovation*. John Wiley & Sons, Inc. Part I, pp. 3-44.
- [20.] Naqi S. A. – Hettihewa S. (2007): Venture capital or private equity? The Asian experience, *Business Horizons* (2007) 50, pp.335-344
- [21.] NVCA (2014): Venture Capital Investments Q3, National Datas, forrás: www.nvca.org: http://nvca.org/index.php?option=com_content&view=article&id=344&Itemid=103
- [22.] Yong, L. –Ilan B.V.- Jing, L. (2014): National distances, international experience, and venture capital investment performance, *Journal of Business Venturing* 29 (2014) pp. 471-489

Szerző(k):

Futó Judit Edit

egyetemi tanársegéd

Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Közgazdaságtan Intézet

4032 Debrecen, Böszörményi út 138.

futo.judit@econ.unideb.hu

A FELNŐTTOKTATÁS HATÁSA A NŐK MUNKAERŐ-PIACI HELYZETÉRE A MISKOLCI KISTÉRSÉGBEN

HAJDÚ DÁVID
KONCZ GÁBOR

Összefoglalás

A tanulmány a felnőttoktatás hatását vizsgálja a Miskolci kistérségben élő nők munkaerő-piaci helyzetére vonatkozóan. Kutatásunk elején több hipotézist is felállítottunk, aminek bizonyítására irodalomelemzést, statisztikai adatok analizálását és kérdőíves vizsgálatot használtunk. A vizsgálatot a Miskolci kistérségben élő 18 éves kor feletti gazdaságilag aktív nők körében végeztük, összesen 200 fő került megkérdezésre. A rendelkezésre álló adatok feldolgozásához az IBM SPSS Statistics 20 és Microsoft Excel 2007 programot használtuk fel. Kutatásunk célja az volt, hogy igazoljuk, a Miskolci kistérségben élők nők munkaerő-piaci helyzetére nincs kellő ráhatással a felnőttképzés. A mai magyar társadalom és gazdaság helyzete nem teszi lehetővé, hogy a nők lehetőséget kapjanak részmunkaidős foglalkoztatásra, amely révén több idejük maradna a családra és saját maguk képzésére. A kérdőív eredményei azt is igazolják, hogy bár érdeklődés van a felnőttképzések iránt, a kereslet és kínálat nincs összhangban. Az állam vagy nem támogatja a képzéseket vagy nincs olyan képzés, amivel szakmájában tovább tudna fejlődni és ennek hatására több forráshoz tudna jutni életminőségének javítására az abban résztvevő. A tanulmány ezért ebben az összetett témában javaslatokat kíván tenni a térség felzárkóztatására, a munkanélküliség csökkentésére, a nők hátrányosságának enyhítésére és a felnőttoktatás hatásfokának javítására vonatkozóan.

Kulcsszavak: munkanélküliség, felnőttoktatás, nők

JEL KÓD: E24

The effect of adult education to women position on the labor market in the subregion of Miskolc

Abstract

In our study we would like to present the effect of adult education to women situation on the labor market in the subregion of Miskolc. During our research we developed more hypotheses as well, demonstrating with analysis of literature, statistical data, and questionnaire on this topic. To the research women over 18 years, economically active, living in the subregion of Miskolc has been chosen. Altogether 200 people filled out the questionnaire. To examine the data we used IBM SPSS Statistics 20 and Microsoft Excel 2007 softwares. The aim of our research was to prove, that regarding to the inhabitants of the subregion of Miskolc the adult education is not enough effective to change the situation of women on the labor market. Furthermore due to the actual Hungarian social and economic situation, women do not have the opportunities to work in part-time, which opportunities could help them to take care of their families and to take part in adult education as well. The results of questionnaire also show the interest for adult education, but supply and demand is not in union, since the State do not support the education or the unemployed cannot find suitable education for her profession. We would like to recommend solutions for the development of this area, for the decrease of

unemployment, for the improvement of women situation on the labor market and for increasing of the efficiency of adult education.

Keywords: unemployment, adult education, women

Bevezetés

Borsod-Abaúj-Zemplén megye 1987-től kezdve a munkanélküliségi rátát és a munkanélküliek abszolút számát tekintve folyamatosan az ország legrosszabb helyzetben lévő térségei közé tartozik. A Miskolci kistérség a megyeszékhely jelenlétének köszönhetően az átlagosnál kedvezőbb helyzetben van, azonban az elmúlt mintegy 25 évben szinte folyamatosan tapasztalható intenzív munkahely megszűnéseket nem tudták kompenzálni a munkahely-teremtési, vállalkozásélénkítési törekvések (Dövényi-Tolnai 1993, Halmos 2006).

A tanulmány központi témájának a nők munkaerő-piaci helyzetének vizsgálatát választottuk. Hazánkban a nők hátrányosságot egyértelműen a több évszázados tradíció okozza, mivel patriarchális társadalomban élünk, ami a férfiaknak kedvez. A gyermekszülés, a nevelés és a háztartás vezetése „női munka”, amely alapmodellje volt a régmúlt családi életmintáknak. A társadalom a nők munkaerő-piaci hátrányát túlnyomóan a gyermekszülés és nevelés következtében létrejövő kiesésre korlátozza (Anker 1998, Keveházi 2009). Nemzetközi vizsgálatok rámutattak, hogy az anyák munkaerőpiaci részvételét a legkisebb gyermek életkora és a gyermekek létszáma befolyásolta leginkább, emellett azonban fontosnak találták a partner és a gyermek jelenlétét is (Macran et al. 1996, Jenkins et al. 2003).

Az utóbbi évtizedekben folyamatosan nőtt a felnőttoktatás iránti kereslet, ami részben abból is következik, hogy a munkanélküliségi ráta igen magas. A nők elhelyezkedését és a munka világába való visszakerülését nehezíti, hogy a gyermekvállalás után már vagy nincs meg a munkakörük, vagy nem tudják ugyanazt a munkakört biztosítani számukra (Frey 2005, Koncz 2008, Blaskó 2009). Ezért sokan gondolkodnak az átképzésben, továbbképzésben, amit felnőttoktatás keretében szereznének meg.

A felnőttképzésben való részvétel mértéke erősen függ számos demográfiai és társadalmi körülménytől (Debreceni-Komka 2004). A képzéseken való részvétel nagyban függ a gazdasági aktivitástól, ahol is az eltartottak között a legmagasabb az arány, valamint az aktív keresők, akik átképzés vagy továbbképzés illetve munkahelymegtartó szándékkal jönnek tanulni (Kapitány-Spéder 2009). A meglévő iskolai végzettség szintén fontos befolyásoló tényező, hiszen minél magasabb az iskolai végzettsége, annál nagyobb valószínűséggel tartja fontosnak az élethosszig tartó tanulást (Csernák et al. 2006).

Anyag és módszer

A vizsgálati terület bemutatása

Az Észak-magyarországi régió a legrosszabb társadalmi-gazdasági mutatókkal rendelkező térség Magyarországon. Ebben nagy szerepet játszik a népesség alacsony iskolázottsága, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok átlag feletti aránya. Ebből a régióból vándorolnak el a legtöbben az ország gazdaságilag jobban teljesítő régióiba, s ez a régió rendelkezik a legrosszabb foglalkoztatottsági mutatókkal.

A Miskolci kistérség a Hernád és Sajó völgyében a Bükk lábánál fekszik. A kistérséget 33 község és 7 város alkotja, e 40 település székhelye Miskolc. A kistérség 263 568 fő

lakossal rendelkezik, amelynek 62%-át Miskolc 162 905 fős lakosság adja. Az egykor több mint a 207 ezer fős népességgel rendelkező Miskolc a térség “növekedési pólusaként” kevesebb, mint 40 év alatt 45 ezer fős lakosságcsökkenést mutat. Erre alapvető befolyással volt a gyárak, bányák felszámolása, amely korábban több tízezer ember biztos megélhetését jelentette (Szalainé Homola et al. 2007). Manapság a munkavállalók nagy része a biztos megélhetést követve elvándorolnak a térségből az ország más pontjaira, illetve külföldre.

A kutatási módszerek és felhasznált adatbázisok ismertetése

Kutatásunk során a vonatkozó szakirodalom feldolgozását követően, statisztikai adatok elemzését végeztük el, majd kérdőíves vizsgálatot hajtottunk végre. A fent említett információforrások segítségével valóság-hű képet alkothattunk a választott kistérségben élő nők munkaerő-piaci pozíciójáról. A vizsgálat központi elemét a kérdőívek lekérdezése, feldolgozása és kiértékelése jelentette. Minden egyes kérdőív kitöltése személyes felügyelet mellett történt, hiszen csak így lehettünk biztosak abban, hogy minden kérdésünkre értékelhető választ kapunk. A vizsgálati mintába összesen 200 fő gazdaságilag aktív nő került be, akiknek a lakóhelye a Miskolci kistérségben van. A rendelkezésre álló adatok feldolgozásához az SPSS for Windows 9.0 és a Microsoft Excel 2007 programot használtuk fel.

Eredmények

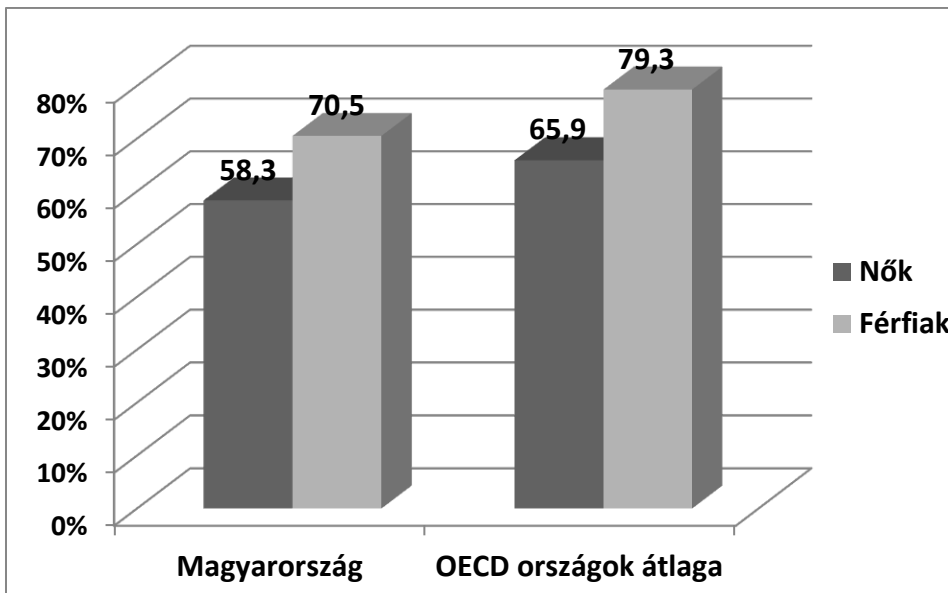
Nemzetközi kitekintés a nők munkaerő-piaci pozíciójáról

Az OECD országokban általánosan megfigyelhető tendenciaként kezelhető az utóbbi 30-40 évben, hogy a nők foglalkoztatási rátája közelített a férfiakéhoz, ami csak részben vezethető vissza a nők növekvő munkaerő-piaci részvételére, részben a férfi foglalkoztatás visszaesésének is köszönhető volt ez. A nők munkaerő-piaci részvételét több tényező is elősegítette ebben az időszakban, ezek közé tartozik az információ technológia, valamint a kommunikációs és a szállítás fejlődése, a gazdaság liberalizációja, a munkaerő-piac deregulációja és egyes foglalkozások elnöiesedése (Ware Barrientos 2008).

A legkisebb különbség a nők és férfiak foglalkoztatásában az észak-európai országokban figyelhető meg (mindenütt tíz százalékpont alatti). A szocialista múlttal rendelkező kelet-európai országokban szintén relative kisebb különbség figyelhető meg. Ez annak köszönhető, hogy a népgazdaság fokozódó munkaerő-szükségletét részben a nők nagyobb arányú munkaerő-piaci részvételével kívánták biztosítani. Magyarországon nagyobb különbség figyelhető meg, azonban a nagyobb problémát az jelenti, hogy mind a nők, mind a férfiak foglalkoztatási rátája a legrosszabbak közé tartozik az OECD országok körében (1. ábra). A mediterrán országokban (pl. Görögország, Spanyolország) hagyományosan alacsonyabb volt a nők munkaerő-piaci részvétele, igaz, az utóbbi évtizedekben jelentős mértékben közeledett a férfiakéhoz.

A rész munkaidős foglalkoztatásban az OECD országok mindegyikében a nők vesznek részt nagyobb számban, az arányuk számos országban a 70-80%-ot is meghaladja. Általánosan megfigyelhető jelenség az is, hogy a magasabb végzettségű, különösen a diplomás nők foglalkoztatási rátája a legmagasabb. Ez részben azzal is összefüggésben van, hogy a fiatalok foglalkoztatási rátája magasabb, akik már nagyobb arányban

szereztek diplomát. A gyermek jelenléte és a gyermekek számának növekedése egyértelműen csökkentette minden vizsgált országban a munkaerő-piaci részvételt.

1. ábra: Nők és férfiak munkaerő-piaci részvétele a 15-64 éves korosztályban (2012)
Forrás: OECD (2012) alapján saját szerkesztés.

A nők tehát egyre nagyobb arányban kaphatnak szerepet a munkaerő-piacon, azonban számos országban csak néhány foglalkoztatástípusra korlátozódik a jelenlétük. Egyes fejlődő országokban nagyon magas a nem bejelentett női munkavállalók aránya, akiket sem jogszabályok, sem szakszervezetek nem védenek. A nők és férfiak keresetében mutatkozó különbségek is csökkentek az utóbbi évtizedekben, azonban teljesen nem tűntek el. Számos országban a részmunkaidőben (egyébként nagy arányban) dolgozó nőket kevesebb szociális juttatás illeti meg, mint a teljes munkaidőben dolgozó férfiakat és nőket (Deere – Doss 2006, S. Floro–Meurs 2009).

Munkaerő-piaci elemzés a Miskolci kistérségről

A Miskolci kistérségben a nyilvántartott álláskeresők száma az elmúlt években csökkenő tendenciát mutat. Jelentősebb kiugrást az adatsorban 2009-ben tapasztalhattunk, ami a gazdasági válság következménye volt. Általánosságban elmondható, hogy az elmúlt években mindig a férfi munkanélküliek száma volt a magasabb. Ez részben arra vezethető vissza, hogy a nők GYES-ben részesülnek, így nagy részük három évre kizorul a munkaerő-piacról. A szezonálisra érzékeny vállalkozások (elsősorban a mezőgazdaságban és építőiparban) a téli hónapokban csökkentik átmenetileg a dolgozóik számát, ami az év végi adatokat növeli, a nyáriakat pedig csökkenti. Végzettségüket tekintve a legnagyobb számú álláskereső az általános iskolát végzetek vagy azt sem befejezettek körében vannak. Az összes munkanélküli 38%-a nem rendelkezik sem érettségivel, sem szakmával. A legjobb helyzetben a felsőfokú végzettségűek vannak, akik sokszor olyan munkaköröket töltenek be, amelyet

alacsonyabb végzettséggel is elláthatnának. Ugyanakkor az is elmondható, hogy a 2000-es évek eleje óta az diplomás munkanélküliek száma növekedett a legjelentősebb arányban (több mint duplájára), vagyis a munkaerőpiac nem tudta követni a lakosság végzettségében bekövetkezett változásokat (1. táblázat).

A nyilvántartott pályakezdő álláskeresők esetében is a férfiak száma a magasabb. A legtöbb pályakezdő álláskereső éppen az utolsó vizsgált évben, 2012-ben volt. A számuk nem, hogy csökkent volna, hanem majdnem megduplázódott az utóbbi 10 évben.

A kistérség álláskeresőinek körében a fizikai foglalkozásúak aránya nagyobb, mint a szellemi foglalkozásúaké. A szellemi foglalkozásúak több mint 60%-a nő, ugyanakkor a fizikai foglalkozásúak körében ez az arány alig haladja meg a 30%-os értéket.

A tartós munkanélküliek összetételét vizsgálva az tapasztalható, hogy az egy éven túli álláskeresők körében már a nők vannak többségben a férfakkal szemben. Ez köszönhető annak is, hogyha egy nő szülés miatt kikerül a munkaerőpiacról, nagyon nehéz visszakerülnie, mivel a vállalkozók többsége úgy vélekedik az anyákról, hogy rugalmatlanok, hisz ha a gyermek beteg less az anya marad otthon vele. Az álláskeresők egyharmada tartós munkanélkülinek minősül a kistérségben.

1. Táblázat: Nyilvántartott álláskeresők végzettség szerinti megoszlása (2000-2012)

Év	Általános iskolai vagy annál kevesebb végzettséggel rendelkező álláskeresők száma	Szaktudás és szakiskolai végzettséggel rendelkező álláskeresők száma	Szakközépiskolai, gimnáziumi érettségivel és technikai végzettséggel rendelkező álláskeresők	Főiskolai vagy egyetemi végzettséggel rendelkező álláskeresők száma
2000	5906	5526	4097	430
2001	5491	4802	3692	436
2002	5997	5057	3572	475
2003	5958	4721	3549	521
2004	6370	4731	3678	663
2005	6372	4843	3895	655
2006	6149	4330	3672	671
2007	6947	4852	4147	712
2008	7432	5077	4188	741
2009	8322	6818	5754	1049
2010	8154	6141	5483	1049
2011	7909	5684	5435	1077
2012	7051	5223	5277	970

Forrás: www.ksh.hu

A kérdőíves vizsgálat tapasztalatai

Kutatásunk célja annak igazolása volt, hogy a Miskolci kistérségben élők körében az elvárthoz képest a felnőttképzés nincs kellő ráhatással a munkanélküli nők helyzetére. A kérdőív eredményei azt igazolják, hogy bár érdeklődés van a felnőttképzések iránt, a kereslet és a kínálat jelenleg nincs összhangban. Mivel a nők helyzetét szerettük volna feltérképezni, ezért minden megkérdezett résztvevő nő volt. Életkor tekintetében valamennyien az aktív korúak köréből kerültek ki. A megkérdezettek több mint a fele (52%) a tartós munkanélküliség szempontjából legveszélyeztetettebb kategóriába

tartozik. Ez a 41-60 év közöttieket jelenti, mert nekik a legnehezebb visszakерülni a munkaerőpiacra miután kikerültek onnan.

A megkérdezettek 6,5%-a 8 általános iskolai osztály végzettséggel rendelkezik, 22%-a szakmunkás, illetve szakközéiskolai végzettséggel rendelkezik, 49%-a érettségivel, és 22,5%-a diplomás. A válaszadók 57%-a lát reális esélyt arra, hogy 1-2 éves képzés keretében szakmát szerezzen. Az érettségivel rendelkezők 89,7%-a, míg a szakiskolai végzettségűek 77, 7%-a szeretne részt venni felnőttképzésben. Ezek szerint iskolai végzettségtől szinte függetlenül gondolják úgy a megkérdezettek, hogy fontos számukra a tanulás és újabb képesítés megszerzése. Aki egyszer már volt munkanélküli, az tudja, hogy milyen nehéz elhelyezkedni és szeretnének több, vagy jobb szakmával rendelkezni annak érdekében, hogy gyorsabban találjanak megélhetési lehetőséget. Ezért piacképes szakma megszerzésére törekednek.

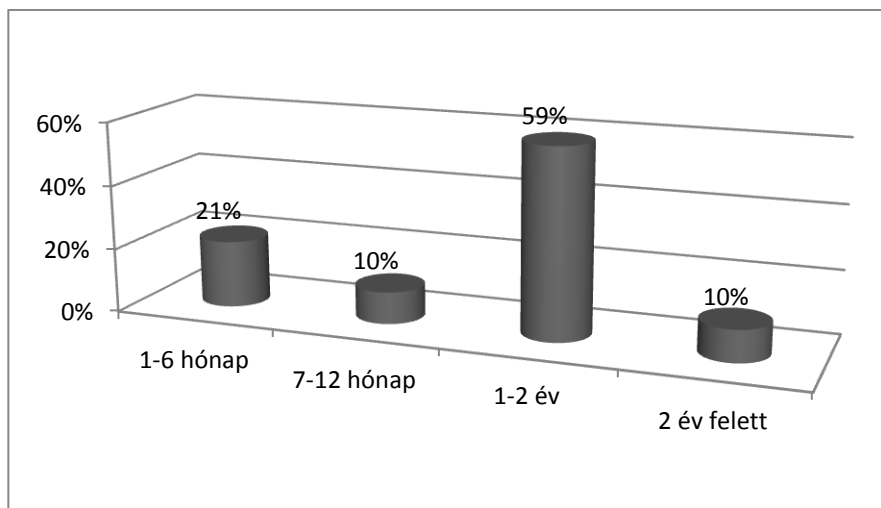
Joggal feltételezhetjük, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők biztosabb háttérrel tudnak biztosítani gyermekeik számára, amely mind a továbbtanulást, mind a szakmaválasztást megkönnyítheti. A megkérdezettek szülei között az anyák helyzete valamelyest kedvezőbb a legmagasabb iskolai végzettséget figyelembe véve. A 200 válaszadó között egy olyan sem szerepelt, akinek az anyukája ne végezte volna el a nyolc általános iskolai osztályt. Azoknak az aránya ugyanakkor magasabb, akiknek nem sikerült sem szakmát, sem érettségi bizonyítványt szereznie (16,5%). A nők körében számottevően magasabb azoknak az aránya, akik érettségivel rendelkeznek (33%), míg a diplomások részaránya szinte azonos.

A megkérdezettek 24%-a nem rendelkezik semmilyen végzettséggel, ebből következik, hogy jelentősen nehezebb munkát találniuk, mint szakképzett társaiknak. Legmagasabb arányban (10%) kereskedelmi végzettségűek szerepelnek a mintában, 8% szociális, 6-6% egészségügyi, valamint eladói végzettséggel rendelkezik és 4% varrónő. Elgondolkodtató, hogy azok a szakemberek, akik ilyen jól hasznosítható végzettséggel rendelkeznek, miért nem találhatnak munkát, hiszen még a leghátrányosabb térségekben is találkozunk álláshirdetésekkel eladói, vagy egészségügyi területeken. A válaszadók nagyon magas arányban (86%) részt vennének képzésekben. Gondolhatnánk, hogy ha ilyen magas érdeklődés van a képzések iránt, akkor miért nincsenek a statisztikai adatok ezzel összhangban? Ha ilyen nagy képzések iránt a kereslet, miért nem alkalmazkodik hozzá a kínálat?

A munkaügyi kirendeltségek indítanak támogatott képzéseket, azonban kis létszámban és csak az aktuálisan munkanélküli emberek számára, ezért az előre gondolkodó aktív korú munkavállalónak nincs lehetősége ezen keretek között képzésen részt venni. Az új (2013. szeptemberével életbe lépő) OKJ rendszer keretében részsakképesítést, szakképesítést és szakképesítés ráépülést lehet megszerezni. A ráépülés megszerzhető államilag finanszírozott formában, de csak abban az esetben, ha rendelkezik a megfelelő szakképesítéssel, amit már nem biztosan tud tandíjmentes elvégezni, így újra bekerül a ördögi körbe.

Arra a kérdésre, hogy milyen képzésen venne részt a legszívesebben, nem volt meglepő a válasz. Ma már kortól függetlenül minden aktív ember számára fontos lett a nyelvtudás. Számos munkahelyen előnyt jelent, bizonyos képesítések megszerzésének pedig előfeltétele, mivel idegen nyelven is vizsgázni kell (pl. kereskedő). Egyre többen gondolkodnak a külföldi munkavállalásban is, elsősorban a magasabb jövedelem, a jobb megélhetés reményében, amihez szintén nélkülözhetetlen valamely idegen nyelv ismerete. Emellett az egészségügyi ágazathoz tartozó képzéseket preferálják. A megkérdezettek 67%-a pozitív tapasztalatokkal tekint a képzésekre, amely eléggé biztató eredmény. Ezek az emberek későbbiekben is be fognak ülni az iskolapadba és tovább

képzik magukat, így nagyobb eséllyel vesznek részt a munkaerőpiacon. Mindez pedig ösztönzőleg hathat munkatársaikra ismerőseikre. (Ha neki sikerült, nekem is menni fog.) A képzések, átképzések fontosságát igazolja az is, hogy a megkérdezettek 57%-a könnyebben talált munkát annak segítségével. Ez azonban nem csupán az átképzések fontosságát bizonyítja, hanem azt is, hogy valós jogosultsága van a felnőttképzésben bevezetett szakképesítés ráépüléseknek, amelyek tandíjmentesen végezhetőek el a szükséges bemeneti feltételek megléte esetében. A megkérdezettek 59%-a 1-2 évet fordítana egy új szakma elsajátítására, és csak 10% mondja azt, hogy 2 évnél többet is áldozna erre (2. ábra). Sajnos ez részben ütközik az új OKJ rendszerrel, ahol már 2 évnél rövidebb képzésben nem lehet részt venni, sőt a duális képzés keretében 3 év alatt lehet új képzést szerezni.

2. ábra: Mennyi időt lenne hajlandó egy új szakma megszerzésére fordítani?
Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2014) alapján saját szerkesztés.

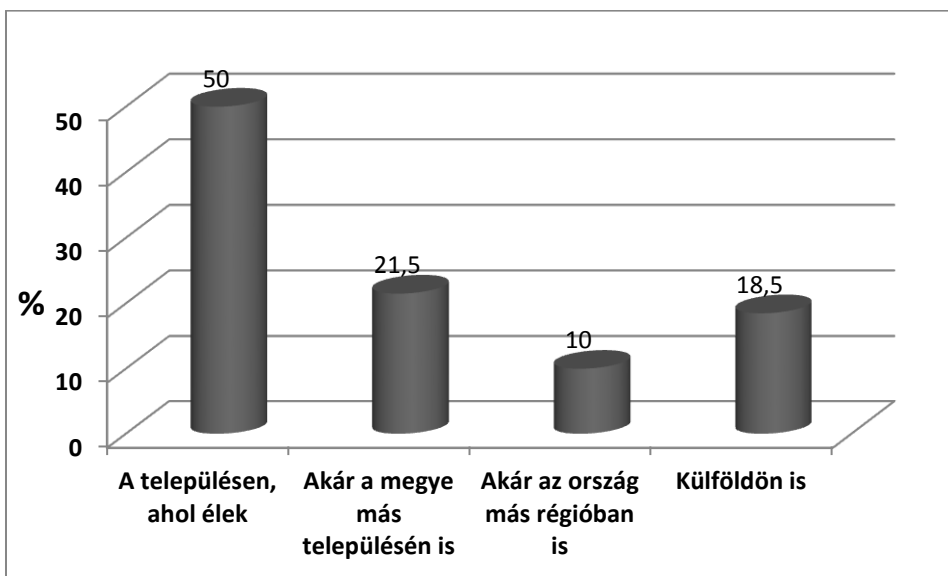
Annak ellenére, hogy megkérdezetteknek csupán 8,5%-a venne szívesen részt közgazdasági, pénzügyi képzésben, mégis a legtöbben (31,5%) ebben a képzéstípusban látják a legnagyobb lehetőséget. A válaszokból felállított rangsor arra enged következtetni, hogy a legtöbben a munkakörrel járó jövedelem alapján választottak, nem pedig az alapján, hogy mivel foglalkoznának a legszívesebben. Ez is igazolja korábbi feltevéseinket, miszerint a megélhetés és a jövedelem diktálja a továbbtanulás irányát.

Korábban már említettük, hogy végzettségtől függetlenül vennének részt képzésekben a megkérdezettek. Ebben közrejátszik az a drasztikus adat is, hogy a megkérdezettek 70,5% volt már álláskeresői státuszban, illetve jelenleg is az. Még elkésőbb hogy egyharmaduk tartós munkanélkülinek számít. Elhelyezkedésük akadályozásában számos okot felsoroltak, mégis a válaszadók 25%-a a gyermekelhelyezést látja a legnagyobb akadállynak az elhelyezkedésben. A képzések fontosságát igazolja az is, hogy a megkérdezettek majd 40%-a nem tartja piacképesnek a szakmáját.

Vizsgálatunk azt is alátámasztotta, hogy a magyar emberek többsége nem igazán tekinthető mobilisnak. Ennek részben az az oka, hogy saját tulajdonú ingatlanban élünk és nem bérelt lakásokban, ami önmagában megnehezíti a helyzetet és sokkal erősebbek a családi kötelékek. A megkérdezettek fele azon a településen szeretne elhelyezkedni, ahol

lakik. Ez nők esetében teljesen érthető is, hiszen számára sokkal fontosabb, hogy mennyi idő alatt ér be a munkahelyére és mennyi idő alatt érkezik majd haza. A dolgozó nőknek ugyanis van egy második állásuk is, mégpedig a házimunka, ami nem egy időszakosan megjelenő másodállás, hanem minden körülmények között elvégzendő feladat. Emellett legtöbb esetben a nő feladata a gyermekkel való foglalkozás is.

A válaszadók 21,5% hajlik arra, hogy a megye más településén vállaljon munkát. Ez is erősíti az előbbieket, hogy bár nagy úr a kényszer, és messzebbre kell menni, mert nincs miből megélni, akkor utazik, de lehetőség szerint szeretné a munkába járás idejét lerövidíteni. Korábban ismertettük, hogy a megkérdezettek nagyon fontosnak tartják az idegen nyelv elsajátítását. Ezel van összefüggésben, hogy a válaszadók 54%-a úgy véli, nagyban befolyásolja elhelyezkedési esélyeit, ha beszél valamely idegen nyelven. A válaszadók 18,5%-a pedig külföldön is szívesen vállalna munkát (3. ábra).

3. ábra: Hol vállalna munkát?

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2014) alapján saját szerkesztés.

A kérdőíves vizsgálat során feltett kérdésekre adott válaszlehetőségek, mint változók kapcsolatát keresztábrák elemzésével vizsgáltuk meg. Az elemzés során elsősorban a kalibráló kérdések (pl. életkor kategóriák, legmagasabb iskolai végzettség) jelentették az összehasonlítás alapját. Különösen a válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége befolyásolta az egyes kérdésekre adott válaszokat. A megkérdezettek továbbtanuláshoz való viszonyát azzal a kérdéssel vizsgáltuk meg, hogy mit gondolnak az élethosszig tartó tanulásról. A válaszok alapján egyértelműen kirajzolódott, hogy a magasabb iskolai végzettségű válaszadók tartják fontosabbnak ezt a megközelítésmódot. A Khí-négyzet vizsgálat során a szignifikancia érték jelentősen az 5%-os határérték alatt maradt ($\alpha=0,000$). A diplomások közül mindenki legalább közepesen fontosnak, de inkább kifejezetten fontosnak tartotta ezt a fajta hozzáállást, hogy érvényesülni tudjanak napjaink munkaerőpiacán. Az érettségivel rendelkezők körében már diverzifikáltabbak voltak a válaszok, míg a szakmunkás- és szakiskolai bizonyítvánnyal rendelkezők esetében már azok voltak többségben, akik közepes válaszértékeket jelöltek meg. A

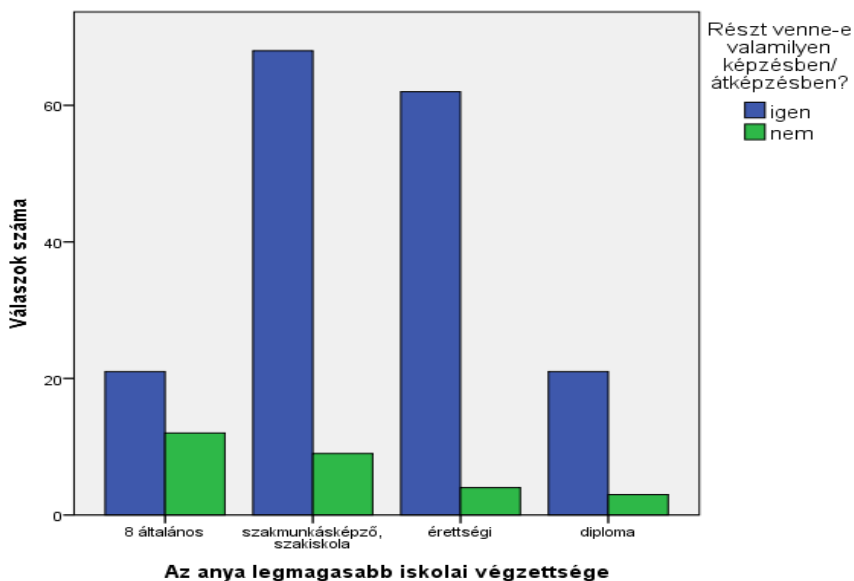

maximum nyolc általános iskolai osztályt végzettek száma ugyan kifejezetten alacsony volt a mintában – így a válaszaikból messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le – a továbbtanulást azonban ők tartották legkevésbé hasznosnak.

A képzésben, átképzésben való részvétel hajlandósága az előzőeknek megfelelően szintén erős kapcsolatot mutatott a megkérdezettek végzettségével. A magasabb végzettségűek egyúttal több időt is töltenének el további szakképesítések megszerzésével.

A mobilitása a középiskolai végzettséggel rendelkezőknek a legnagyobb, a legmagasabb arányban ők vállalnának állást külföldön, vagy az ország távolabbi régióiban. Ebben az esetben inkább az életkor a meghatározó faktor, a 30 év alattiak körében kifejezetten nagy a hajlandóság arra, hogy külföldön vállaljanak munkát.

A megkérdezettek mai válaszadása szempontjából fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy arra milyen hatással lehet a szülői háttér. A két szülő közül a kapcsolat egyértelműen az anya végzettségével volt erősebb. A további képzéseken való részvételre a hajlandóság egyértelműen azok körében volt a legalacsonyabb, akiknek az anyukája maximum nyolc általános iskolai osztállyal rendelkezik. A többi kategória között nem volt igazán jelentős különbség, azonban az összefüggás statisztikailag szignifikánsnak minősült a Khí-négyzet próba ($\alpha=0,01$) alapján (4. ábra).

4. ábra: Az anya legmagasabb iskolai végzettsége és a képzésben való részvételre való hajlandóság összefüggése

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2014) alapján saját szerkesztés.

Következtetések, javaslatok

Vizsgálataink rámutattak arra, hogy az oktatásban eltöltött idő növekedése nem feltétlenül javítja a nők elhelyezedési lehetőségeit. A kereslet és a kínálat nincs összhangban, gyakran tapasztalható, hogy az oktatási rendszer nem a munkaerő-piaci elvárásoknak képez. Divat lett diplomásnak lenni, miközben visszaesett a szakképzés státusza. Ha a fiatalok oldaláról közelítjük meg a kérdést, akkor láthatjuk, hogy a

szakképzést egy rossz, utolsó választásnak tartják a mai huszonévesek. Ebből kifolyólag az tapasztalható, hogy többségében gyenge képességű diákok választják ezt a képzési formát.

Miskolc helyzete azért is kedvezőtlen már több mint két évtizede, mert a munkahelyek megszüntetését a munkahely teremtési folyamat nem tudta ellensúlyozni. A megyében a munkanélküliségi ráta az ország más pontjaihoz viszonyítva magas, az egy főre jutó GDP a legalacsonyabbak közé tartozik.

A nemek alapján minden évben a férfi álláskeresők magasabb száma figyelhető meg. Ha a végzettségeket tekintjük, akkor megállapíthatjuk, hogy akik 8 osztályt vagy annál kevesebbet végeztek, az igen nagy eséllyel válik munkanélkülivé a megyében. Az állománycsoportokat tekintve a fizikai dolgozók nagyobb számban vannak jelen az álláskeresők között, mint a szellemi dolgozók. Ez azért lehetséges, mert a legtöbb munkáltató a fizikai munkát végző munkavállalóit bocsájtotta el. A térségben e helyzet javítása nagyon komplex feladatot jelent. Az új munkahelyek létrehozásának infrastrukturális, pénzügyi, intézményi és kooperációs követelményei is vannak. Az eddigiekben nem sikerült érvényesülnie egy ilyen átgondolt fejlesztési politikának.

Nagymértékben hozzájárultak a munkanélküliség állandósulásához a gazdaságkörnyezeti környezet mellett az emberi tényezők is. A megyében nem volt gyors a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás, illetve az innovációk jelenléte és terjedése. A munkavállalási morál sem ideális, mivel a törvényes módon nem kapnak életképes fizetést, ezért sokan a feketegazdaságban próbálnak fizetés kiegészítéshez jutni.

Ha több betöltetlen állás lenne, csökkenne az álláskeresők száma. Azonban mivel a munkanélküliek száma nő, egyre többen szorulnak ki a munkaerőpiacról, ezért a kevés munkalehetőségre is túljelentkezés van, ami a munkaadóknak monopolhelyzetet eredményez, hisz tudnak válogatni a munkavállalók közül. Ilyen esetben jelenthet előnyt a jobb vagy esetleg több végzettség vagy hozzáértés, amiben a felnőttképzés nyújthat segítséget.

Az állam jelenleg nem ösztönzi a munkanélkülieket kellőképpen arra, hogy részt vegyenek képzésekben, amelyek megkönnyíthetnék elhelyezkedésüket. Erre megoldást jelenthetnének az állami támogatások, járadékok, segélyek. Fontos lenne egy olyan közeg kialakítása, amely nem ingerszegény, mivel az ingerszegény közeg csak negatív hatással van az álláskeresőkre. Amennyiben az álláskereső nem érdekelt abban, hogy dolgozzon, mert a szociális háló oly erős, hogy nem érdemes elmennie dolgozni, akkor nem is fog. Erre megoldást a közmunka és távmunka programok jelenthetnének, amelytől nem várhatunk csodát, viszont arra alkalmasak, hogy az az ember, aki életében egy percet sem töltött munkával – és nem is célja az – elmenjen dolgozni, s legalább a gyermekei is látnák, hogy nem a semmittevés a napi rutin.

Nemzetközi viszonylatban, a felnőttoktatásban résztvevők aránya Magyarországon nagyon alacsony. Ennek ellenére a vizsgálat során azt tapasztaltuk, hogy a megkérdezettek nagyon magas arányban vennének részt felnőttképzésben. Akik pedig már rendelkeznek ilyen irányú tapasztalattal, azok 67%-ban pozitívan nyilatkoztak arról.

A kérdőíves vizsgálatba bevont nők döntő többsége fontosnak tartotta a továbbtanulást, a felnőttképzésben elérhető újabb szakmák megszerzését. A magasabb iskolai végzettségű emberek azonban sokkal nyitottabbak a tanulás iránt az alacsonyabb iskolai végzettségű emberekkel ellentétben. Vagyis pont az a réteg képi magát a legkevésbé, amelynek a legnagyobb szüksége lenne rá, hogy javuljon a munkaerő-piaci pozíciója. Tapasztalataink szerint a családi háttér, a szülők iskolai végzettsége jelentős mértékben befolyásolja, hogy gyermekük milyen szintű iskolai végzettséget szerez, és milyen hajlandóságot mutat a továbbtanulásra.

Joggal gondolhatnánk, hogy az emberek nagy arányban önmagukat és nem megfelelő végzettségüket okolják munkanélküliségük miatt, azonban a válaszadók 70%-a nem ebben, hanem a munkahelyteremtésben látja az alapvető problémát.

Felmérésünk alapján a legnépszerűbbnek az idegen nyelvi képzések tekinthetők. A nyelvtudást a válaszadók többsége az országhatárokon belüli elhelyezkedés esetén is kifejezetten hasznosnak tartja, emellett a megkérdezettek közel ötöde azt sem tartja kizártnak, hogy külföldön vállaljon munkát. A második legnépszerűbbnek az egészségügyi képzések bizonyultak, amelyek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is biztos elhelyezkedési lehetőségekkel kecsegtetnek. Érdekes ellentmondás, hogy miközben a megkérdezettek úgy gondolják, hogy a legjobban a pénzügyi és informatikai végzettséggel lehet elhelyezkedni, az ilyen irányú képzésekben való részvételre sokkal alacsonyabb a hajlandóság.

Hivatkozott források

- [1.] Anker, R. (1998): Gender and Jobs. Sex segregation of occupations in the world. International Labour Office, Geneva, 444 p.
- [2.] Blaskó Zs. (2009): Családtámogatás, Gyermeknevelés, Munkavállalás. In: Monostor J. – Őri P. – S. Molnár E. – Spéder Zs. (szerk.): Demográfiai Portré. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH. Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, pp. 41-51.
- [3.] Csernák M. N. – Janák K. – Zaláné O. A. (szerk.) (2006): Élethosszig tartó tanulás. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 11 p.
- [4.] Debreceni E. – Komka N. (2004): A nők foglalkoztatási helyzete és a nők foglalkoztatási esélyegyenlőségét célzó aktivitások a fővárosban. Fővárosi Esélyegyenlőségi módszertani füzetek sorozat, Budapest, pp. 20-33.
- [5.] Deere, C. D. – Doss, C. (2006). The Gender Asset Gap: What Do We Know and Why Does It Matter? = Feminist Economics 12 (1–2), pp. 1–50.
- [6.] Dövényi Z. – Tolnai Gy. (1993): A munkanélküliség regionális kérdései Magyarországon. In: Enyedi Gy. (szerk.) Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon. Budapest, pp. 143-174.
- [7.] Frey M. (2005): Nők a munkaerőpiacon – a rugalmas foglalkoztatási formák iránti igények és lehetőségek. Budapest, 2005, p. 8-15
- [8.] Halmos Cs. (2006): Foglalkoztatáspolitikai – rendszerváltás. = Munkaügyi Szemle, 50. évf., 7-8.sz., pp. 31-37.
- [9.] Jenkins, A. (2004): Women, Lifelong Learning and Employment. Centre for the Economics of Education, London, 62 p.
- [10.] Jenkins, A. – Vignoles, A. – Wolf, A. – Galindo-Rueda, F. (2003): The Determinants and Labour Market Effects of Lifelong Learning. = Applied Economics, 35, pp. 1711-1721.
- [11.] Kapitány B.–Spéder Zs. (2009): A munkaerőpiac és a pénzbeli családtámogatási rendszer hatása a gyermekvállalási tervek megvalósulására. In: Nagy I. – Pongrácz Tné (2009): Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről. TÁRKI Szociális és Munkaügyi Minisztérium, pp. 79-94.
- [12.] Keveházi K. (2009): A nők és a férfiak közötti egyenlőtlenségek, a nők munkaerőpiaci hátrányai. In: Garadnay T. – Koltai L.: Szöveggyűjtemény - Foglalkozás speciális helyzetű csoportokkal, egyénnel c. előadáshoz, Budapest Esély Műhelye, Budapest, pp. 30-43.

- [13.] Macran, S. – Joshi, H, and Dex, S. (1996): Employment after Childbearing: A Survival Analysis. = Work Employment and Society, 10/2, pp. 273-296.
- [14.] S. Floro, M. – Meurs, M. (2009): Global Trends in Women’s Access to “Decent Work”. = Dialogue on Globalization. Occasional Papers, Geneva, No. 43., 47p.
- [15.] Szalainé Homola A. – Fejes L. – Szabó Zs. – Szilágyi F. (2007): Miskolc város társadalma és gazdasága. KSH, Miskolc, 79 p.
- [16.] Ware Barrientos, S. (2008): Women and Work: The Global Dimension. In: Women and Work, ILO-IPU, Geneva, 131 p.

Szerzők:

Hajdú Dávid

Gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök
2014-ben végzett hallgató
hajdu.david91@gmail.com

Dr. Koncz Gábor PhD

főiskolai docens
Károly Róbert Főiskola
Agrár- és Környezettudományi Intézet,
3200 Gyöngyös Mátrai út 36.
konczg@karolyrobert.hu

A SAJÓ-VÖLGY GAZDASÁGI ADOTTSÁGAINAK VIZSGÁLATA A 2010-ES ÁRVÍZ VONATKOZÁSÁBAN

KISS ALIDA
BEKŐ LÁSZLÓ

Összefoglalás

A természeti katasztrófák különböző hatásaival (környezeti, társadalmi, gazdasági, pozitív, negatív, semleges stb.) számos nemzetközi tanulmány foglalkozik, érzékelteve ezzel a kérdéskör fontosságát. Mind nemzetközi, mind hazai szinten számolnunk kell a természeti katasztrófák, különösen a hidrológiai katasztrófák jövőbeli bekövetkezésével. A jövő eseményeire való hatékony reagálás, kárenyhítés kivitelezéséhez azonban sokat tanulhatunk a múlt eseményeinek elemzéséből.

A 2010. május-június hónapokban bekövetkezett ár- és belvízi katasztrófa az országban történt egyik legnagyobb természeti katasztrófa. A leginkább érintett területek a Sajó-völgy települései voltak. Ezen települések rendelkeztek a legnagyobb káradatokkal. Jelen tanulmány célja, hogy megvizsgálja a Sajó-völgy érintett településeinek főbb gazdasági adottságait (foglalkoztatás, vállalkozások helyzete, kereskedelem, vendéglátás, önkormányzatok helyzete) az árvizet megelőző és az azt követő időszakban, hogy elemezze fellelhetőek-e az árvízzel összefüggésbe hozható gazdasági hatások. A legnagyobb károkkal Felsőzsolca településen kellett számolni, így terjedelmi korlátok miatt az összes Sajó-völgyi érintett település adatait összevontan, míg Felsőzsolca település adatait kiemelve elemezzük. A gazdasági adottságok feltárását követően következtetéseket vonunk le arra vonatkozóan, mely jellemzők további vizsgálata indokolt az árvízi hatások azonosításához, hozzájárulva ezzel a hatékonyabb kárenyhítés megvalósításához. Hiszen, ha ismerjük az egyes hatásokat kiváltó okokat, hatékonyabban irányíthatjuk a kárenyhítési folyamatot.

Kulcsszavak: *természeti katasztrófa, gazdasági jellemzők, káradatok, térségi elemzés, leíró statisztika*

JEL: R19

Investigation of Economic Characteristics of the Sajó Valley Related with 2010 Flood

Abstract

Several international studies specialize on the effects (environmental, social, economic, positive, negative, indifferent ect.) of natural disasters emphasize importance of this issue. Occurring of natural disasters, especially hydrological disasters should take into consideration in the future both local and international level. For effective future response and mitigation it is important to examine achievements and challenges from past experiences.

Inland excess water and flood disaster from May to June in 2010 was one of the biggest natural disasters in Hungary. The most affected areas and settlements were in the Sajó valley. These settlements had the greatest damages. Our study aims to investigate main economic characteristics (status of employment, firms, trade, hospitality and local

municipality) of affected settlements of Sajó valley both before and after disaster periods to analyse any potential existing post flood economic effects. As the biggest destruction was in Felsőzsolca consequently (due to lengths limits) the study examines aggregated data of all affected Sajó valley settlements, while data of Felsőzsolca are investigated separately. After exploration of economic characteristics we could conclude which further characteristics could be necessary to investigate for identifying post flood effects contribute to effective damage mitigation. Thus, if cause and effect would be known damage mitigation process could be managed most effective way.

Keywords: *natural disaster, economic endowments, damage data, regional analyses, descriptive statistics*

Bevezetés

A cikk elkészítésével célunk volt hozzájáruljunk a Sajó-völgy főbb gazdasági adottságainak feltáráshoz, országos, megyei, térségi és mintatelepülés adatai alapján a 2010. évi árvíz vonatkozásában (árvíz előtti és árvíz utáni időszak vizsgálata). A kérdéskör megkívánja a természeti katasztrófákkal kapcsolatos helyzet (rövid) nemzetközi tárgyalását is. A következőkben tehát röviden írtunk a természeti katasztrófákról és azok hatásairól, a gazdasági költségek becslésének, valamint az újjáépítés kivitelezésének nehézségeiről világviszonylatban. Ezután a 2010. évi árvíz főbb történéseinek és káradatainak bemutatását végeztük el. Majd a vizsgált területei egységek gazdasági mutatóköreinek, adottságainak változását elemeztük. Végül javaslatokat fogalmaztunk meg a további elemzések kivitelezését illetően.

Kitekintés - Természeti katasztrófák és hatásaik (világviszonylatban)

Az utóbbi évtizedben számottevően nőtt a természeti katasztrófák száma, jelentős hatást gyakorolva ezzel az épített környezetre (Felix et. al, 2013). Az EM-DAT (Emergency Events Database) nemzetközi katasztrófa adatbázis információi szerint a 2013-as árvízi károk (53,2 billió USD) 90%-kal haladták meg a 10 éves átlagot. A németországi árvíz lett a harmadik legköltségesebb árvíz a 2010. május-augusztusi kínai (19,2 billió USD 2013-as értéken) és a 2011-es thaiföldi (41,4 billió USD 2013-as értéken) árvíz után (Guha-Sapir et al., 2013).

Annak ellenére, hogy több nemzetközi adatbázis [ahogy az említett CRED-féle (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters') EM-DAT (Emergency Events Database) és ezen kívül a Swiss Re-féle Sigma és a Munich Re-féle NatCatSERVICE] gyűjt és tart nyilván katasztrófákkal kapcsolatos káradatokat az adatok származási helyétől és feltételrendszeréből adódóan ezek gyakran valamilyen irányban torzítottak (Kron et.al., 2012 és Kousky, 2013).

Tehát a természeti katasztrófákból eredő gazdasági költségek becslése elméleti és gyakorlati szinten is nehéz feladat. A katasztrófák hatásaival kapcsolatos teljes körű, szisztematikusan gyűjtött adatok köre hiányos és a legtöbb adatsor alábecsli a teljes veszteséget. Bár látszólag egyszerűnek tűnhet mérni őket, valójában a pontos gazdasági költségek kiszámítása elméletileg sem könnyű feladat. A természeti katasztrófákkal összefüggésben az elsődlegesen eszünkbe jutó gazdasági károk, az épületek és azok összetevőinek kárai (Kousky, 2013).

A pusztító események során ezen épületek, házak többsége helyreállíthatatlan mértékben sérül, és számtalan ember válik hajléktalanná (Felix et. al, 2013). Ahhoz tehát, hogy az

érintett közösségek életkörülményeit visszaállíthassuk, a helyreállítási programnak a lehető leghamarabb el kell kezdődnie (United Nations Disaster Relief Co- Ordinator - UNDRO, 1982). A kaotikus feltételek közötti azonnali és nagyléptékű válaszreakciók azonban a katasztrófákat követő forgatókönyvek nem megfelelő kivitelezését eredményezik (Davidson, Lizarralde, és Johnson, 2008), mellyel összefüggésben számos korábbi tanulmány (Hidayat és Egbu, 2010) közöl újjáépítési problémákat.

A 2010-es árvíz

A 2010. májusi és júniusi heves esőzések következtében az hazánk különböző pontjain alakult ki árvízveszély. Ez különösen súlyosan érintette Borsod-Abaúj-Zemplén megyét (BAZ megye), ahol a korábbi években megszokott csapadékmennyiség többszöröse hullott le (Szaló *et al.*, 2011). A csapadékos hónapok következményeként az árhullámok egymásra futottak, a korábbi legnagyobb vízszinteket (LNV) megközelítő és meghaladó vízállások alakultak ki. A Bodrog, Sajó, Hernád, Zagyva, Tarna és Takta folyók vízgyűjtő területein jelentős árhullámok vonultak le. Ezek következtében a Sajó és a Hernád folyókon rendkívüli, míg a Tarnán, Taktán, a Takta-közi és dél-borsodi Tiszán, valamint a Bodrogon III. fokú árvízvédelmi készültségek elrendelésére került sor (BM VF, 2012).

A kialakult árvízi helyzetre való tekintettel a Kormány először május 17-től május 25-ig, majd június 2-től június 17-ig Borsod-Abaúj-Zemplén megye teljes közigazgatási területére veszélyhelyzetet hirdetett ki. A 2010. évi jogállás szerint az Alkotmány 35. § (1) i) pontja meghatározásában „*a Kormány az élet és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás, illetőleg következményeinek az elhárítása (továbbiakban veszélyhelyzet), valamint a közrend és a közbiztonság védelme érdekében megteszi a szükséges intézkedéseket.*” (Bukovics, 2012). Borsod-Abaúj-Zemplén megyében összesen 208 településen került sor védekezésre, ahol 2010. június 8-án a kitelepítettek száma elérte a maximumot 4 222 fővel (BM OKF, 2013).

A vizek kártételei elleni védekezés különleges volt, mert Magyarországon ilyen összetett, az egész ország területére kiterjedő hosszú idejű vízkár-elhárítási tevékenységre addig még nem került sor. (ÁSZ, 2011) Az ÉKÖVIZIG tájékoztatása alapján az árvíz által legnagyobb mértékben érintett települések Borsodban: Felsőzsolca, Sajóecseg, Edelény és Sátoraljaiújhely voltak (Laki, 2011). Azokban a megyékben, ahol a vészhelyzetet kihirdették, a védekezés költségei meghaladták a négy milliárd forintot. Az országban érintett önkormányzatok ár- és belvízi védekezési összköltségeinek közel felét Borsod-Abaúj-Zemplénben jegyezték fel. A felszerelés és a megfelelő felkészítés hiánya ellenére, a 2010. évi természeti eredetű károk elleni védekezésben jelentős szerep hárult a civil szervezetekre és az önkéntes, vagy kirendelt lakosságra is (KSH Miskolc, 2011).

A Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (BM OKF) az árhullámok levonulását követően kárfelmérő munkacsoportokat hozott létre és vezényelt Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe. A munkacsoportok 105 településen több mint 5 680 lakóépület vonatkozásában becsülték meg az árvíz okozta károkat. (BM OKF, 2013) Felsőzsolcán hozzávetőleg 1 800 ingatlan rongálódott meg a 2 242-ből (80,3%) (Felsőzsolca ITS, 2013). Az *1. táblázat* a magán lakóingatlanokban keletkezett károkról nyújt információt. A táblázat adatai alapján elmondható, hogy a legnagyobb károk Felsőzsolca településen keletkeztek (Kiss, 2014).

1. táblázat: A magán lakóingatlanokban keletkezett károk és azok enyhítésére biztosított források összevetése

	Magán lakóingatlanokban keletkezett károk (millió Ft) (BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság belső adatbázisa, 2010.11. hó)	Központi támogatás az összedőlt vagy helyreállíthatatlan mértékben sérült magán lakóingatlanokra (millió Ft) (ÁSZ, 2011)	Súlyosan megrongálódott ingatlan (db) (BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság belső adatbázisa, 2010. 6. hó)	Központi költségvetésből támogatott lakóingatlan (db) (ÁSZ, 2011)
Felsőzsolca	4000,000	1 113, 300	201	137
Sajó völgy érintett települései*	4725, 198	1 274 ,589	243	162
BAZ megye	7240, 961	1 660, 866	447	244
Magyarország	n.a.**	1 809, 540	n.a.**	271

*Árvízi elöntéssel érintett Sajó menti települések (ÉKÖVIZIG, 2011): Alsószolca, Arnót, Bánréve, Dubicsány, Felsőzsolca, Girincs, Hét, Kazincbarcika, Kesznyéten, Kiscséc, Köröm, Miskolc, Múcsony, Muhi, Nagycséc, Ónod, Putnok, Sajóecseg, Sajógalgóc, Sajókaza, Sajókeresztúr, Sajólad, Sajónémeti, Sajóörös, Sajópálfala, Sajópetri, Sajópüspöki, Sajósenye, Sajószentpéter, Sajószöged, Sajóvamos, Sajóvelezd, Szirmabesenyő, Vadna

**nem áll rendelkezésre adat

Forrás: ÉKÖVIZIG (2011); BAZ Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság (2010.11.hó és 2010.6.hó); ÁSZ (2011) alapján Kiss (2014)

Anyag és módszer

A Sajó-völgy árvízi elöntéssel érintett településeinek (Alsószolca, Arnót, Bánréve, Dubicsány, Felsőzsolca, Girincs, Hét, Kazincbarcika, Kesznyéten, Kiscséc, Köröm, Miskolc, Múcsony, Muhi, Nagycséc, Ónod, Putnok, Sajóecseg, Sajógalgóc, Sajókaza, Sajókeresztúr, Sajólad, Sajónémeti, Sajóörös, Sajópálfala, Sajópetri, Sajópüspöki, Sajósenye, Sajószentpéter, Sajószöged, Sajóvamos, Sajóvelezd, Szirmabesenyő, Vadna) gazdasági adottságait [Miskolc kivételével: Miskolcon összesen 1 db lakóingatlan sérült a 2010-es árvíz során (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság adatbázisa), így nem jelentkezett számottevő gazdasági kár. Nagyváros lévén adatai viszont torzítanak az elemzést] a 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat 3. sz. melléklete alapján vizsgáltuk. Az adatkörök leválogatásához a települések elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál használt gazdasági mutatók körét vettük alapul:

1. A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma (db),
2. A kereskedelmi és magánszálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma (db),
3. A kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma (db),
4. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%), (A számunkra nyilvánosan elérhető adatkör pontos megnevezése: „A mezőgazdálkodási és erdőgazdálkodási foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%)”)
5. A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%),

6. A működő gazdasági szervezetek számának változása (%),
7. Az önkormányzatok helyi adóbevétele egy lakosra (Ft)

„A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma”, „A kereskedelmi és magán szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma”, „A kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma”, „A működő gazdasági szervezetek számának változása”, mutatóköröket a 2008. és a 2012. évekre vizsgáltuk, míg „Az önkormányzatok helyi adóbevétele egy lakosra” adathiány miatt a 2008. és 2011. évekre vizsgáltuk, továbbá „A mezőgazdálkodási és erdőgazdálkodási foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból” valamint „A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból” mutatóköröket szintén adathiány miatt a 2001. és a 2011. évekre vizsgáltuk a fent említett települések (Sajó-völgy), BAZ megye valamint Magyarország adatainak összesítésével, továbbá Felsőzsolca (leginkább érintett) település kiemelésével, leíró statisztika elemzés segítségével.

Eredmények

A „Működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma (db)” mutatókör értékei változásának mértéke a 2008. és 2012. évet elemezve mind csökkenő tendenciát mutatnak. Felsőzsolca az országos és megyei átlaghoz hasonló értéket mutat, a Sajó-völgynél tapasztalható nagyobb mérvű csökkenés. (2. táblázat)

2. táblázat: A vizsgált gazdasági mutatók adatainak összevetése 2008. és 2012. évekre

Év/ Település; Területegység	2008	2012	Év/ Változás mértéke (+/- %)
	Működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma (db)		
Felsőzsolca	64,54	59,59	-7,67
Sajó-völgy	39,57	35,46	-10,38
BAZ megye	45,11	41,80	-7,32
Magyarország	69,00	64,03	-7,20
	A kereskedelmi és magán szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma (db)		
Felsőzsolca	41,11	0,00	-100,00
Sajó-völgy	227,51	215,76	-5,16
BAZ megye	1207,17	1186,49	-1,71
Magyarország	2347,76	2500,22	6,49
	Kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma (db)		
Felsőzsolca	8,50	6,16	-27,50
Sajó-völgy	10,80	9,58	-11,26
BAZ megye	12,96	12,06	-6,97
Magyarország	15,56	15,27	-1,85

Forrás: KSH Területi statisztika adatbázisa alapján a Szerzők saját szerkesztése, 2015

„A kereskedelmi és magán szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma (db)” mutatókörnél az országos adatok változása pozitív, míg a megyei, sajó-völgyi, felsőzsolcai változás mértéke negatív, leginkább Felsőzsolca tekintetében, ahol 2012-ben 0-ra csökkent a mutató.

A „Kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma (db)” is Felsőzsolcán csökkent a legnagyobb mértékben, jelentősen meghaladva az országos átlag változását.

„Az önkormányzatok helyi adóbevétele (millió Ft)” értékének változása (3. táblázat) is Felsőzsolca településen a legnegatívabb, míg az országos adatok pozitívan alakultak, a megyei és sajó-völgyi adatok is negatív adatokat mutatnak.

3. táblázat: A vizsgált gazdasági mutatók adatainak összevetése 2008. és 2011. évekre

Év/ Település; Területegység	2008	2011	Év/ Változás mértéke (+/-%)
	Az önkormányzatok helyi adóbevétele (millió Ft)		
Felsőzsolca	345, 98	258, 94	-25,16
Sajó-völgy	3533, 24	3182, 97	-9,91
BAZ megye	24 005, 44	24 629, 75	-2,60
Magyarország	459 420, 99	482 106, 69	4,94

Forrás: KSH Területi statisztika adatbázisa alapján a Szerzők saját szerkesztése, 2015

„A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%)” változásának mértéke 2001. és 2011. évet nézve (4. táblázat) minden vizsgált területegységen negatív értékeket mutat. Itt viszont az országos adatok mozdultak el leginkább negatív irányba, több mint 10%-kal meghaladva Felsőzsolca értékeit. „A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%)” országosan és a Sajó-völgyben pozitív irányba, Felsőzsolca és a megye negatív irányba tendáltak.

4. táblázat A vizsgált gazdasági mutatók adatainak összevetése 2001. és 2011. évekre

Év/ Település; Területegység	2001	2011	Év/ Változás mértéke (+/-%)
	A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%)		
Felsőzsolca	2,30	1,42	-38,10
Sajó-völgy	2,23	1,32	-40,48
BAZ megye	3,89	2,13	-45,32
Magyarország	5,50	2,80	-49,10
	A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból (%)		
Felsőzsolca	15,50	14,74	-4,90
Sajó-völgy	15,65	15,91	1,66
BAZ megye	15,79	15,67	-0,81
Magyarország	15,78	16,04	1,63

Forrás: Erőforrástérkép Területi adatok adatbázisa alapján a Szerzők saját szerkesztése, 2015

Az 5. táblázat a működő gazdasági szervezetek számának változását mutatja a 2008. és 2012. év adataiban. Itt a legnegatívabban a Sajó-völgy értékei változtak, majd a felsőzsolcai, megyei és országos számok.

5. táblázat: Működő gazdasági szervezetek számának változása 2008-2012 (%)

Vizsgált mutatókör/ Település; Területegység	Működő gazdasági szervezetek számának változása 2008-2012 (%)
Felsőzsolca	-11,68
Sajó-völgy	-13,07
BAZ megye	-10,03
Magyarország	-8,09

Forrás: KSH Területi statisztika adatbázisa alapján a Szerzők saját szerkesztése, 2015

Következtetések, javaslatok

A 2010-es árvíz során és azt követően óriási károkkal kellett számolni Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, ezen belül is a Sajó folyó menti térségekben, különösen Felsőzsolca településen.

A vizsgált mutatókörök alapján és tekintetében elmondható, hogy Felsőzsolca település adatai negatív irányban változtak. Mely több területen a fejlettség mértékének csökkenésére enged következtetni (*Működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma; A kereskedelmi és magán szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra*

jutó száma; Kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma; Az önkormányzatok helyi adóbevétele), néhányánál (A mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból, A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból) azonban ez nem egyértelmű (ezek a fejlődés mértékének növekedését is jelenthetik). Továbbá a Sajó-völgy adatait tekintve is elmondható mindez, a szolgáltatásban foglalkoztatottak arányának változását kivéve, mert ott csekély mértékű, de pozitív változás történt.

A továbbiakban vizsgálandó az a kérdéskör, hogy mivel magyarázható, mivel függ össze a változás, illetve a negatív tendencia Felsőzsolca és a Sajó-völgy tekintetében valamint, lehet-e összefüggés a 2010-es árvíz és az eredményül kapott mutatók között.

Ehhez javasolandó a kistérségek és települések elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató kiszámítása a Sajó-völgy térségére, valamint Felsőzsolca településre. Ezen kívül hasonló alapadottságú, árvízzel nem érintett kontrollterületek, illetve települések, térségek kiválasztása, és a komplex mutató kiszámítása is ajánlatos lehet, a kapott eredmények összehasonlító elemzéséhez.

Hivatkozott források

- [1.] Állami Számvevőszék (2011): Jelentés a természeti katasztrófák megelőzésére, elhárítására, következményeinek felszámolására kialakított rendszerek ellenőrzéséről. 121p.
<http://www.met.hu/downloads.php?fn=/metadmin/doc/2012/03/asz-jelentes-1107-j000.pdf>. 2013.11.22.
- [2.] Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (2013): Magántulajdonú lakóingatlanok helyreállítása.
http://www.katasztrofavedelem.hu/index2.php?pageid=helyreallitas_magantulajdon 2013. 11. 12.)
- [3.] Belügyminisztérium Vízügyi Főigazgatóság (2012): Előzetes Kockázatbecslés Országjelentése. 100p.
<http://www.vizugy.hu/index.php?module=content&programelemid=1&id=826> 2013. 11. 23.
- [4.] Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság
- [5.] Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság (2010): Összefoglaló jelentés a Sajó völgye egyes településeinek árvízi biztonságát hosszútávra megteremtő beruházásokról.
- [6.] Bukovics I. (szerk) (2012): Katasztrófaigazgatás és tűzvédelem. Verlag Dashöfer Szakkönyvkiadó Kft. Budapest, 46. p.
- [7.] Davidson, C., Lizarralde, G., & Johnson, C. (2008): Myths and realities of prefabrication for post-disaster reconstruction. In 4th International i-Rec conference 2008-building resilience: Achieving effective post-disaster reconstruction. Christchurch, New Zealand.
- [8.] Erőforrásterkép Területi adatok adatbázisa, www.eroforrasterkep.hu
- [9.] Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság
- [10.] Félix, Daniel - Branco, Jorge M. – Feio, Artur (2013): Temporary housing after disasters: A state of the art survey. Habitat International. 2013/40. szám. 136-141. old.
- [11.] Felsőzsolca Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája (2013): Terület- és Településfejlesztők Magyarország Egyesülete. I. kötet, Helyzetfeltárás, helyzetelemzés. 168p.

- [12.] Guha-Sapir, D. - Hoyois, P. - Below, R. (2014): Annual Disaster Statistical Review 2013. The numbers and trends. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED). Belgium. 14. o.
- [13.] Hidayat, B., - Egbu, C. (2010): A literature review of the role of project management in post-disaster. In Proc. 26th annual ARCOM conference (pp. 1269e1278). Leeds, UK: Association of Researchers in Construction Management.
- [14.] Kiss A. (2014): A 2010-es Sajó-völgyi árvízét követő kárenyhítés vizsgálata az ingatlanok példáján. IN: Agrártudományi Közlemények. Acta Agraria Debreceniensis. Debreceni Egyetem. 2014. 60. sz. 5-14. old.
- [15.] Kousky, Carolyn (2013): Informing climate adaptation: A review of the economic costs of natural disasters. Energy Economics. in press. 17 o.
- [16.] Központi Statisztikai Hivatal Miskolci Kirendeltség (2011): A 2010. évi árvíz Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. 31p. <http://mek.oszk.hu/11100/11170/11170.pdf> 2013.05.05.
- [17.] Központi Statisztikai Hivatal Területi statisztika adatbázisa, www.ksh.hu
- [18.] Kron, W. - Steuer, M. - Low, P. - Wirtz, A., (2012): How to deal properly with a natural catastrophe database - analysis of flood losses. Nat. Hazards Earth Syst. Sci. 12. szám. 535-550. o.
- [19.] Laki J. (2011): Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság műszaki ig.h. főmérnökének tájékoztató levele. Kelt.: Miskolc, 2011. március 30.
- [20.] Szaló P. – Bálint K. – Barkóczy Zs. – Bedő K. – Gerzánics A. – Halászi L. – Horváth B. – Juhász G. (2011): Építésügyi feladatok a 2010. évi katasztrófák után Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Devecser térségében. Területi statisztika. 14. (51.) évf. 2. sz. 2011. március. 121-148.o.
- [21.] UNDRO (1982): Shelter after disaster: Guidelines for assistance. New York: United Nations.
- [22.] 67/2007. (VI. 28.) OGY határozat A területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről. Magyar Közlöny. 2007. évi 82. sz. 6049-6055. o.

Szerzők

Kiss Alida

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Ihrig Károly Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

kiss.alida@gmail.com

Bekő László

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola

ifj.beko.laszlo@gmail.com

KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS SZEREPE NYÁREGYHÁZA TELEPÜLÉSEN

LIPÓT ZSOLT
KONCZ GÁBOR

Összefoglalás

Nyáregyháza Magyarország legfejlettebb területén, a Közép-Magyarországi Régióban fekszik. Mindössze 40 km távolságra helyezkedik el a főváros határától, és 20 km-re húzódik a fő közlekedési útvonalaktól. A településen 7 civil szervezet és 3 egyházközség található, akik a maguk berkeiben sikeresen tevékenykednek. Az elidegenedés, a bizalmatlanság felé húz az emberiség. Többet beszélgetünk egymással eszközök segítségével, mint személyesen. Ezek motiválták, hogy felmérjük a településen a közösségi összefogásban rejlő lehetőségeket, amelynek céljából kérdőíves és interjú vizsgálatot is végeztünk. Amíg nincs meg az aktív társadalom a településen, addig a vidékfejlesztés nem képes maradandót alkotni. A közösségi tudás és aktivitás mozgósítása lenne a cél a település fejlesztése érdekében, amelyhez alapot adhatnának a meglévő helyi civil szervezetek, egyházközségek. Egy összetartó közösséggel a település belső erőforrásai hasznosulhatnak, a gazdaság és a település is könnyebben fejleszthető lenne. Hosszú távon gondolkozva, ha az emberek maguknak érzik a fejlesztést, sőt annak munkálataiban részt is vesznek, akkor arra generációk fognak vigyázni. Tanulmányunkban megismertetjük a lakosság elképzelését, véleményét. Felkutattuk, hogy milyen társadalmi, környezeti problémába kapcsolódhatnak be a helyi lakosok, hogy milyennek tartják a település közösségének összefogását, a közösségfejlesztés és a vidékfejlesztés kapcsolatát.

Kulcsszavak: összefogás, településfejlesztés, civil szervezetek, belső erőforrás, közösségi aktivitás

JEL: O18

Community development in Nyáregyháza village

Abstract

Nyáregyháza is located in the most developed region called Central Hungarian Region. This village is 40 kilometres from Budapest and 20 kilometres from the main through routes. In the village there are seven civil organizations and three congregations, who are active and successfully in their round. In our world we know that with the technology development we had been in information majority. We speak more and more with tool, than privately. These situations caused that we survey the good facilities of the village, so we did questionnaires and interviews. While there isn't an active society until the rural development don't know create abiding things. The community knowledge and activities could be the final target, which gives good ultimate for the civil organizations and the congregations. With convergent society the village interior source and economy will slowly develop. If we think with long turns, the people feel the developments for their own and generations will look after the work of develop. In our study we will show community development projects. We will familiarize the local peoples and their suggestions. We searched that what human and environmental problem join to the local

people and what they think about the village community colligation and the rural development contact with society development.

Keywords: collaboration, village development, civil organizations, inward sources, community participation

Bevezetés

Amióta az ember létezik, azóta létezik a közösség is. Régen az emberek élete egymás előtt zajlott, így nem érezték magukat egyedül, tudták hová tartoznak (Ferdinand 2004). A közösséget három tényező határozza meg: egymással szorosan összetartozni, minden embert szeretni és küldetésünket megélni (Jean 1995). Véleményünk megegyezik azzal a meglátással, miszerint maguk a lakosok a fő erőforrás, ők vannak a legjobb helyzetben a kezdeményezéshez, ők a legalkalmasabbak a bizalomépítésre (Vercseg 1992). A közösségfejlesztés fő célja, hogy a közösség saját kezdeményezésével és aktív részvételével teremtsen meg a gazdasági és társadalmi haladás feltételeit (Péterfi 1999).

„A vidékfejlesztés feladatának kell, hogy tekintse a vidéki lakosok regionális önazonosságának erősítését és a közösségi tevékenységek elősegítését” (Európa Tanács 1995).” A helyi gazdaságfejlesztés szintén fontos eleme a közösségfejlesztésnek, hiszen a jól működő helyi gazdaság érett helyi közösséget feltételez, és az erős helyi gazdaság a helyi közösséget is építi (Czene-Ricz 2010).

Minden közösségnek, és minden községnek meg van a saját helyi belső erőforrása, amelyet kiaknázva a helyiek összefogásával a település fejlődése beindítható. A közösségfejlesztés a gyakorlatban számos helyen megmutatkozik, sok esetben igen jól szervezett tevékenységként. A Kiskunság és Duna-mellék fejlesztése (1997-2003) során felkeresték a kedvezményező képes embereket, akik számára képzéseket indítottak. 15 taggal a helyi lakosok szövetkezetet hoztak létre, ahol paprikatermesztéssel foglalkoztak. Létrehozták a közösségi munkások szövetségét, s gazdaságfejlesztő alapítványt is alapítottak. A települések jövője, s a lakosok foglalkoztatásának bővítése érdekében akciótervet dolgoztak ki. Elindították a települést a megfelelő irányban, s mindeközben a helyiek érdekérvényesítését erősítették (Juhász 2003).

A délvidéki magyar közösség fejlesztésében szerepet vállaló civil szervezetek átalakításával a külön területekre szakosodott közösségek jöttek létre, amelyek munkájukkal a térség fejlődését megalapozó jövőkép megfogalmazásához, kialakításához járulnak hozzá (Internet 1).

Írországból a Hayes atya által alapított Muintir na Tire egy megújulási mozgalom volt. Az állam anyagi támogatást adott, míg a helyi közösségek az ötleteket és a munkaerőt biztosították. Számos infrastrukturális fejlesztés is megvalósulhatott ennek köszönhetően (McArdle 2009). Kanadában a szövetkezetek, a felnőttképzés és a vidéki közösségfejlesztés elegyét hozták létre annak érdekében, hogy segítsenek a helyieknek a közösségi erőforrások fejlesztésében és kiaknázásában (Vercseg 2011). Az angol kormányzat számos közösségfejlesztési projektet indított el, s ezzel a hátrányos helyzetű területeken, közösségfejlesztők, közösségi munkások ezreit alkalmazta a helyi emberek munkába állítása érdekében (Alison 2000). Ezeknek a széleskörű társadalmi összefogásra épülő projekteknek a megvalósításához fontos a helyi közösségek (civil szervezetek, egyházközségek) bevonása a helyi fejlesztési folyamatokba, a közösségi részvétel megerősítése annak érdekében, hogy a lakosok részt vegyenek az őket érintő döntések előkészítésében, saját környezetük alakításában, változtatásában, amelyet

települési szintű közösségi kezdeményezéseknek nevezünk (Közösségfejlesztők Egyesülete 2005).

Első hipotézisünk szerint Nyáregyháza lakóinak közérdekű tevékenységei hiányosak. Ezért a kutatás egyik célkitűzéseként a település érdekében elvégezendő közösségi munka hajlandóságának megismerését fogalmazzuk meg. Feltételeztük, hogy ha a településen jelen vannak a helyi civil szervezetek, egyházak közösségei, akik jól működnek és saját csoportjukért készek idejükből áldozni, akkor ők a település érdekében is képesek erre. A lakók ezt látva a civil tömörülések vezetésével készek lehetnek tenni Nyáregyháza érdekében.

Második felvetésünk a közösségfejlesztés vidékfejlesztésben betöltött nélkülözhetetlen szerepére vonatkozott. Ennek a hipotézisnek a feltárására azért van szükség, mert a közösség megőrző és megtartó ereje nélkül a fejlesztések csak rövidtávúvá válnak, sőt ezek az elképzelések nem is biztos, hogy a helyi emberek érdekét képviselik. Vidéket fejleszteni összetartó közösség nélkül nagyon nehéz. Ha az adott település fejlődik a közösség segítségével, akkor az követendő példává válhat más községnek számára is.

Anyag és módszer

A vizsgált település rövid jellemzése

Nyáregyháza község Pest megyében található, a fővárostól mintegy 40 km-re. Fekvése alapvetően kedvezőnek mondható, igaz a fővárost övező településeken megfigyelhető agglomerációs folyamatok gyengébben érvényesülnek a településen. A község közlekedés-földrajzi pozíciója kapcsán kiemelendő, hogy mind az M5-ös autópályához, mind a 4-es főútvonalhoz közel fekszik, ugyanakkor közvetlen kapcsolata egyikkel sincs. Így a fővárosból kitelepülők számára kevésbé népszerű célpont, a gazdasági aktivitás is alacsonyabb a térségi átlagnál, míg a munkanélküliségi ráta a jelentősen meghaladja azt. A helyi lakosság foglalkoztatása szempontjából ugyanakkor meghatározó a fővárosban, illetve a nagyobb agglomerációs településeken történő munkavállalás. A településen a közösségfejlesztési tevékenységet nehezítő tényező, hogy az négy belterületi lakott településrésze oszlik, amelyek mellett még külterületi lakott helyek is találhatóak a közigazgatási területen. A község térségi kapcsolatai szempontjából Monor és Pilis városok emelendők ki. Monor a kistérség központjaként fontos szolgáltatásokat nyújt Nyáregyháza lakossága számára a kereskedelem, az igazgatás, a középfokú oktatás, a szakorvosi ellátás és a tömegközlekedés területén. A közösségfejlesztésben meghatározó szerepet vállaló egyházközsegek miatt fontos megemlíteni, hogy a település lakosainak körében három vallás is jelentősebb arányt képvisel a 2011. évi népszámlálás adatai alapján: római katolikus (48%), református (21%), evangélikus (12%).

Vizsgálati módszerek

A vizsgált témakörben a statisztikai adatsorok (KSH, TeIR, Erőforrástérkép) feldolgozása csak kiegészítő szerepet kaphatott, nagyon fontosnak tartottuk mind a közösségfejlesztés meghatározó szereplőinek, mind a helyi lakosoknak a megkérdezését. A két célcsoport megkérdezése különböző módszertannal történt. A lakosság körében standardizált kérdőív lekérdezésére került sor, míg a témára nagyobb rálátással bíró civil szervezeti és egyházközsegi vezetők interjú vizsgálatban vettek részt.

Nagyon fontosnak tartottuk annak a megismerését, hogy a község lakói milyennek érzik a közösségfejlesztés fontosságát és, hogy képesek lennének-e aktívabban cselekedni a közérdekért. Felkutattuk, hogy milyen társadalmi, környezeti problémába kapcsolódhatnak be, hogy milyennek tartják a település közösségének összefogását és közösségfejlesztés és a vidékfejlesztés kapcsolatát. Összesen száz kérdőív kitöltésére került sor a településen.

Az interjú vizsgálat segítségével teljes betekintést nyerhettünk a település közösségéről, közérdekű cselekedeteiről, a jövőbeli elképzelésekről és hogy milyennek vélik a közösségfejlesztés és a vidékfejlesztés kapcsolatát. Megtudtuk, hogy milyen közösségi kezdeményezés megvalósítására látnak lehetőséget a közösségfejlesztés érdekében. Az interjú vizsgálatban 12 fő vett részt, kilenc civil szervezet vezetője és a három jelentősebb vallási felekezet képviselője.

Eredmények

A lakossági kérdőíves vizsgálat eredményei

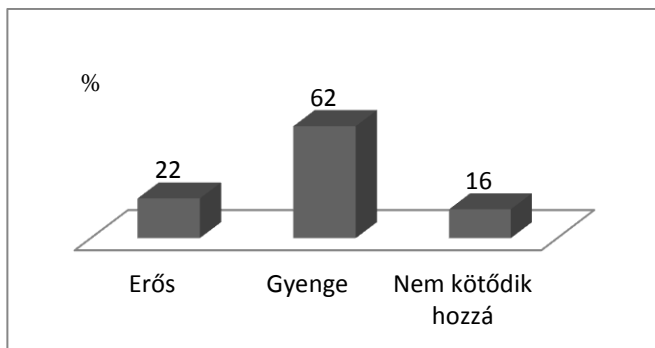
A felvetett hipotézisek megválaszolása érdekében létrehozott kérdőívvel kapcsolatban 28 férfi és 72 nő adott választ. Az Alsónyáregyházán lakók közül 76 fő, míg a település többi részéről összesen 24 fő válaszolt. A vizsgálati mintában a szakmunkásképzőt végzettek és az érettségizettek aránya volt meghatározó, együttesen 73%. A megkérdezettek korát illetően megfigyelhető, hogy minden korosztályban, de főképp a középkorosztályban történt meg a lekérdezés. A megkérdezettek többsége őslakos (68%), azaz itt született és a családjuk ehhez a településhez kötődik, mindössze a válaszadók 3%-a települt be az utóbbi 5 évben. A válaszadók tekintetében megfigyelhető, hogy a 100 megkérdezettből 15 álláskereső, amely eléggé magasnak tekinthető. A közszférában dolgozók száma magas. 71 fő részt venne a civil szervezetek munkájában, ha az közérdeket szolgálna, míg 29 fő kora és elfoglaltsága miatt nem.

A megkérdezett lakosság véleménye alapján jelenleg gyengének minősíthető a közösségfejlesztés és a vidékfejlesztés kapcsolata (1. ábra), miközben a válaszadók 92%-a fontosnak tartaná a közösségfejlesztés szerepét a vidékfejlesztésben.

A megkérdezettek kétharmada lát esélyt arra, hogy egy alulról történő közösségi összefogással a település fejlődésnek indulhasson. 84 igen és 16 nem válaszadással a lakosok úgy gondolják, hogy a közösség erejével a belső erőforrások is kiaknázzhatók és hasznosíthatók lennének, amelyek a településen leginkább a mezőgazdasághoz kapcsolódnának. Sajnálatos tény, hogy a megkérdezettek közül 80-an egyáltalán nem ismernek hazai közösségfejlesztési gyakorlatokat.

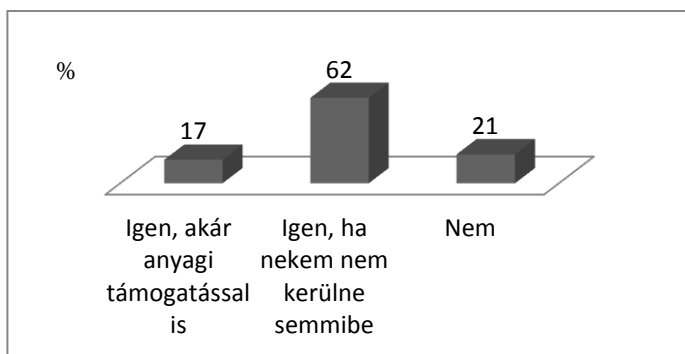
A többség részt venne települési szintű közösségi kezdeményezésen (2. ábra), viszont megoszlik a vélemény, hogy a helyi önkormányzat kellően segíti-e az egyházakat, civil szervezeteket.

A válaszadók megjelölhették, hogy milyen a közösségért folytatott munkába tudnának bekapcsolódni a településen. A legnépszerűbbnek a környezetvédelmi és köztisztasági akciók (66 jelölés) bizonyultak, a második helyet pedig a kulturális programok szervezése foglalta el (62). A válaszadók több mint fele adott igen választ a sportrendezvények szervezéséhez és a településfejlesztési akciókhoz való csatlakozásra.

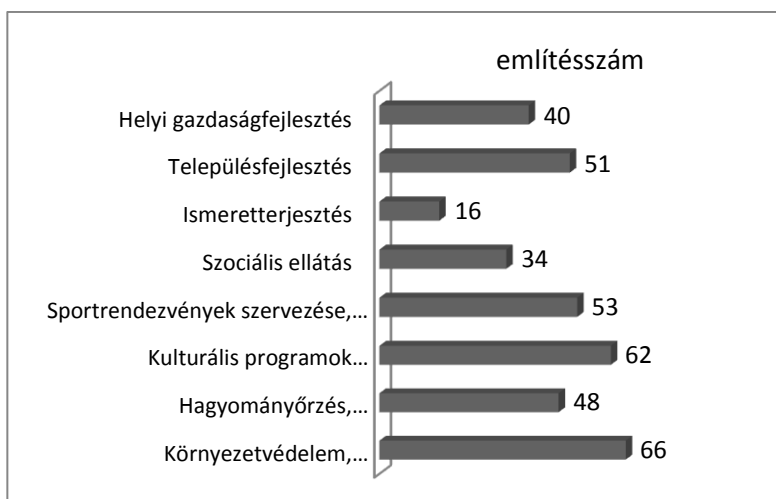
1. ábra: Közösségfejlesztés és a vidékfejlesztés kapcsolatának megítélése

Forrás: Lakossági kérdőívzés (2014), saját szerkesztés.

2. ábra: Települési szintű közösségi kezdeményezéseken történő részvétel szándéka

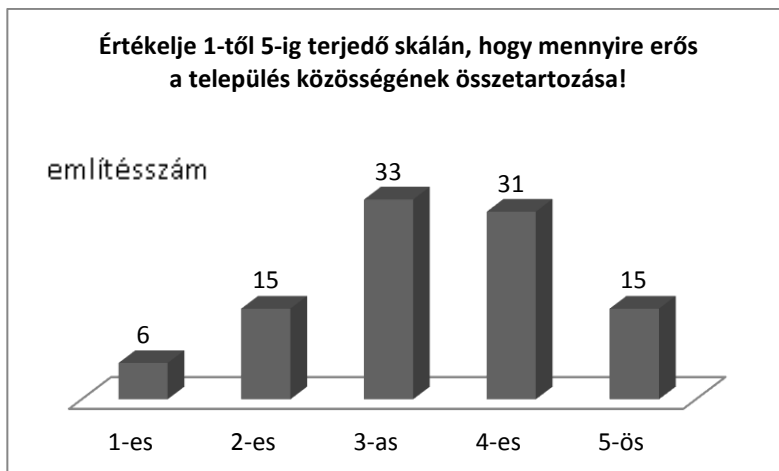
Forrás: Lakossági kérdőívzés (2014), saját szerkesztés.

3. ábra: Települési problémák megoldásában való részvétel szándéka

Forrás: Lakossági kérdőívzés (2014), saját szerkesztés.

A település közösségének összefogását a legtöbben közepesnek ítélték. Fontos lenne az ifjúságot megmozgató és a közösséget kovácsoló programok létesítése (4. ábra). A civil szervezetek és egyházak működésének lakossági értékelését nézve kijelenthető, hogy az evangélikus egyházközség, amelynek jelenleg nincs lelkésze és a nóta és népdalkör, amelyek közössége között folyamatos összetűzés van rossz minősítést kaptak.

4. ábra: A település közösségének összetartozása
Forrás: Lakossági kérdőívzés (2014), saját szerkesztés.

A kérdőív kitöltése során nyitott kérdések megválaszolására is volt lehetősége a vizsgálatba vont lakosoknak. Ezek közül kiemeltünk két figyelemre méltó véleményt, amelyek jól példázzák a jelenlegi helyzetet és iránymutatóak lehetnek a jövő közösségfejlesztői számára. Az első válasz a „Mit jelent számára e település polgárának lenni? kérdésre érkezett: „Itt születtem itt érzem magam igazán itthon. Szeretnék jobban részt venni a falu jobbá tételében, de nem igazán van lehetőség sok dologra ez ügyben, így igazán nem tudják magukat a lakosok „hasznos” polgárnak érezni magukat, pedig jó lenne.” A másodikat pedig a következő kérdésre vonatkozóan fogalmazta meg egy helyi lakos: „Ha rajta állna, min változtatna és hogyan?” - „Az emberi kapcsolatokon, csak több közösségi feladatokkal, akár a község szépítésébe a lakosok bevonása, az idősebbek és betegek segítése, a fiatalok kikapcsolódásának megoldása, az idősebb korosztály számára is elérhető kikapcsolódással javíthatunk.”

Az interjú vizsgálat tapasztalatai

A civil szervezetek vezetőinek egybehangzó véleménye, hogy jelenleg nagyon nehéz az embereket összefogni, nagyfokú a passzivitás, az érdektelenség. Ugyanakkor az is probléma, hogy a civil szervezetek zártkörűen működnek és a programjaikon csak kisszámú érdeklődő vesz részt. A közösségi élet hiánya különösen a fiatalok esetében szembeűnő a válaszadók szerint. A civil csoportosulások egymással való együttműködése sem nevezhető kielégítőnek. Gyakran előfordul, hogy egy új programsorozat beindításánál még magas az érdeklődők száma (hat az újdonság varázsa), majd egyre csökken az érdeklődés.

Több megkérdezett is úgy látja, hogy egyes szomszédos településeken (pl. Újlengyelben) a közösség összetartóbb, aminek szemmel látható eredményei vannak (pl. tiszta és virágosított közterületek). Ezzel szemben, amikor Nyáregyháza közterületein virágládákat helyeztek el és kérték, hogy öntözzék azokat, a lakosok nem tették meg.

Többen jelezték ugyanakkor azt is, hogy az elmúlt években javulás figyelhető meg a közösségépítés terén, amit összefüggésbe hoztak az új településvezetés szándékaival az emberek összefogására vonatkozóan. Pozitív példaként hozták fel a háromnapos falunap összetartó erejét. Fontos meglátás az is, hogy ami hosszú évek alatt elmúlt és elfogyott azt nem lehet egyik napról a másikra felépíteni.

Megosztott volt a vélemény azzal kapcsolatban, hogy hogyan lehetne az embereket közérdekű tevékenység elvégzésére buzdítani. Volt, aki egy országosan is bevált módszert, azaz figyelem felhívásos kampányt javasolt, akár plakátozással, újságcikkkel. Más szerint a legeredményesebb a személyes meggyőzés lehet, sokan ugyanis el sem olvassák ezeket a hirdetőanyagokat. Ezért az emberekkel személyesen majd csoportban kell beszélgetni.

A nyugdíjas klub elnöke szerint most nehezen élünk, de régen ehhez képest sokkal nehezebben éltek, viszont nagy szeretet és összetartozás volt. Beszélgettek a szomszédok, összejöttek, találkoztak. Valami érzelmi rész az emberekből elromlott. Sajnos manapság is csak a szakadékokat mélyítjük, nem hogy betömnénk.

A civil szervezetek vezetői az emberek hozzáállásán, szemléletmódján változtatnának. Véleményük szerint munka mellett is lehet közösségi munkát végezni. Ha közösség és a körülmény is olyan lenne, sok mindenben lehetne változtatni és ebben sokszor a szándék is és az anyagi háttér is hiányzik. Lehetne az utakat, parkokat, társadalmi létesítményeket fejleszteni, létrehozni. Ha a magyar gazdaság elindulna, lehetőség nyílna az ipari területek kiépítésére és a vállalkozások vonzásával is lehetne munkahelyet teremteni. Több közös programot lehetne szervezni, amelyek mindenkinek felkeltenék a figyelmét és több kultúrát vinni a rendezvényekbe.

Települési szintű közösségi kezdeményezésen minden civil szervezet az erejéhez viszonyítva szívesen részt venne, de úgy érzik, hogy nincs meg az az erő, ami összefogná, vezérelné ezeket a cselekedeteket. Olyan vezetőt kell keresni, akinek szívelelle a civil szervezetek összefogása. Epres Pál az Epres-Trans Kft. nevében utakat javít, parkolót hoz létre, buszmegállókat javít, kátyúz, alsóbb rendű utakat javítanak a település érdekében. A nyugdíjas csoport felvállalta síremlékek és a művelődési ház gondozását is. A közös csapatmunkának nagy a sikere, amely alatt rengeteg minden szóba kerülhet.

Az önkormányzat segítőkészsége iránt kétoldalú vélemény figyelhető meg. A motocross egyesület, a polgárőr egyesület, a nóta és népdalkör és a hagyományörző szeretet csoport vezetője szerint megkapják a kellő, főleg erkölcsi, de anyagi támogatást is. A karate egyesület és a nyugdíjas klub szerint ők magukra vannak utalva, inkább a helyszín biztosításában segít csak az önkormányzat.

A civil szervezetek többsége hajlandó az egymás közti és az egyházzal történő együttműködésre. A motocross egyesület a polgárőr egyesülettel együttműködik. A versenyek biztosítását rájuk szokták bízni, amely révén támogatják őket. A nyugdíjas klub és a szeretetszolgálat a környező település nyugdíjas csoportjaival, a helyi nyugdíjas csoporttal, és egymással is szorosan együttműködnek. A nyugdíjas klubok közti kapcsolat viszonylag jó. A szeretetszolgálatnak szoros kapcsolata van a katolikus egyházzal is.

Társadalmi és környezeti probléma elhárításában segédkezni sokféleképpen lehetne, a parkrendezéstől kezdve a használatlan területek rendbetételéig. A civil szervezeteknek

rengeteg pályázati lehetősége van, amelyeket szintén lehetne a közcél érdekében alkalmazni, de ehhez az önkormányzat kezdeményezésére lenne szükség. Fontos lenne az ifjúságnevelés, a felnőtt emberi nevelés. Bevonni minél több embert a civil csoportok tevékenységeibe. Az embereknek óvni, védeni kell az értékeket, amelyben a civil szervezetek is részt vehetnének. E probléma elhárításában a megkérdozettek elsősorban a falu környezetének rendbetételét, ápolását javasolják. Ezek anyagilag nem nagy dolgok, mégis sokkal jobb közérzetet adnak. Kis dolgokba pl. virágosítás, kertészkedés stb. nagy tettekre lehetnének képesek. A rendezvényeken való megjelenés is fontos lenne. Nincsenek a buszmegállók rendbe téve, a játszótérrel lebontották. A virágosítást régen nagyon olcsón meg tudták csinálni. Az úthálózat javítása nagyon fontos lenne, de az nagyon drága. Néhány üzem az utóbbi években az utak állapota miatt nem telepedett le. A mai fiatalok a számítógép mellett nőnek fel és a külvilágról sajnos nincs sok fogalmuk. A gyakorlatiasság kezd elmúlni, a mai fiatalok nem igazán tudnak már gereblyézni, kapálni stb. Érdekes irányt vettünk, bár vidéken élőként nagyobb a lehetőségünk a gyakorlatok továbbadására, a rendszer hibája miatt sajnos ez is háttérbe szorult.

A vidékfejlesztés és a közösségfejlesztés kapcsolatának tekintetében nem látják a szoros összekapcsolódást, de fontosnak tekintik azt. Nem igazán kötődik a kettő egymáshoz. A vidékfejlesztési pályázatokat mezőgazdászok elviszik, ezzel nem szolgálják a közösség érdekét. Hozzá kellene kapcsolni a pályázathoz a kötelező közösségi segítséget. Magyarország nagy része vidék, amelyhez fontos lenne a közösségfejlesztés is. Úgy érzik, hogy a vidéket országosan nem akarják fejleszteni, pedig Magyarország Európa éléskamrája lehetne.

A civil szervezetek vezetői szerint egy közösség mindig eredményesebb, mint az egy fecske nem csinál nyarat elv. Sajnos a falu elmaradása az összefogás hiányának is köszönhető. Meg kell próbálni a fiatalabb generációt bevonni a közösségbe. Még mindig nem az értékek megőrzése a cél az emberek fejében. Nincs kézműves hagyomány, nincs népviselet, nincs szokás, ami megfogható lenne. Vagy hagyományt kellene teremteni vagy valamit kitalálni, amivel az embereket meg lehetne fogni. A háromnapos falunap sajnos a környékbeli embereket vonzza inkább, a helyieknek elég lenne egy kisebb költségvetési egy-két napos főzéses összejövetel, ahol barátiabb környezetben szórakoznának. A közösségfejlesztés hatására a példákön keresztül kistérségi szinten is megvalósulhatnak fejlesztések. Ha a közösség is tenni akar településéért, a múlt megőrzéséért, akkor meg is fogja őrizni és óvni a település értékeit, azokat nem rombolja, hanem építeni fogja.

A település mindhárom felekezete kiemelte a település területi megosztottságát és vallási sokszínűségét, amely nehézségeket okoz, de ennek ellenére a felemelkedés oka is lehet. A távolság a településrészek között elég nagy, amely nehezíti a közösség összefogását és a közlekedés sem túl jól megoldott. A falusi jellegből adódóan az emberek nagyja ismeri egymást. A református gyülekezet lelkipásztora sok kezdeményezést lát, de úgy véli, hogy azok a fő irányvonalak, amelyeket az egyházak képviselnek, mert bármilyen szervezet működik az csak időszakos, míg az egyházak generációkat ívelnek át.

Mindhárom lelkész a falusi környezet és társadalom miatt szeret itt szolgálni, viszont a sokszínűség miatt nagy felelősséget és kihívást éreznek. Az evangélikus lelkész úgy érzi, hogy leterheltsége miatt csak tűzoltásokat tud végezni a gyülekezetben belül, hiszen ő öt gyülekezetben szolgál.

A vidékfejlesztés és a közösségfejlesztés kapcsolatában a református és az evangélikus lelkész nem igazán látják a település orientáltságát más településekhez. Itt helyben kellene egy olyan összefogó erőt létrehozni és olyan irányokat és célokat is meghatározni, amellyel más régiókat is be lehet vonni. Sajnos ők úgy látják, hogy még

helyben sem tudják összeszedni azokat az erőket és látást, amely szükséges lenne. Sok mindenre volt remény, de ezek sokszor elhaltak. Ha rövidtávon gondolkodunk, akkor sok kárt fogunk szenvedni a jövőben. A vidékfejlesztés elsősorban a falvak és kistérségek infrastrukturális és gazdasági fellendülését segíthetik, míg a közösségek a település méretétől függetlenül. A közösségek a személyes csoportkialakításra törekuszenek, amelyhez szükség van a jó gazdasági és infrastrukturális adottságokra. A jól működő közösségek segíthetik, előrelendíthetik a vidékfejlesztést. Először kell a közösségfejlesztés és azután a vidékfejlesztés. A szocializáció, a generációs hatás mind megjelenik a település életében. A hozzáállás, a tradíció máshogy jelentkezik más községben. Nem lehet minden példát átvenni és saját magunkra erőszakolni, hiszen mások az adottságok.

Következtetések, javaslatok

A kérdőívek kiértékelésével a település közösségének összefogását a legtöbben közepesnek ítélték, így az javításra szorul. Sokan úgy vélik, hogy a település lakói közti összefogás hiányos. Több programot és több összefogó erőt akarnának. A régmúltban sokkal összetartóbb társadalmat láttak. Az emberek szeretnék, ha újra egyre többet beszélgetnének egymással, ha egymás segítése és nem gátlása lenne a cél. Örülnének, ha a lakosok sokkal nagyobb létszámban részt vennének a közösség érdekében létrehozott programokban. Többen az emberek szemléletmódjának és mentalitásának változtatását sürgetik, hiszen ha nincs semmi, akkor az a baj, ha pedig van program, akkor azt kritizálják. Úgy vélik, hogy a fiatalok számára több program szervezésére lenne szükség. A technológia megjelenését okolják a társalgás megszűnéséért. A település polgárainak szorosabb kapcsolatot kellene kialakítani az egyházakkal, civil szervezetekkel.

A civil szervezetekkel folytatott interjúk alapján elmondható, hogy azok az elmúlt években is számos módszert bevetettek a közösség építése érdekében, azonban a kezdeti sikereket követően a kezdeményezések többsége kudarcba fulladt. Szerintük nem elég nyitottak az emberek. Maguk a civil szervezetek is nagyon zártkörűek, ezért nem vonzzák az embereket. Nincs kellő összefogás közöttük, mindenki csak saját magával szeret foglalkozni. A település lakosságának kb. 1/3-a az, aki aktívan hajlandó részt venni a közösségben. A községi összefogást gyengének látják, amelynek erősítéséhez nagyon sok ember munkájára lenne szükség.

A település szintű közösségi kezdeményezésen minden civil szervezet és egyházközség az erejéhez viszonyítva szívesen részt venne, de úgy érzik, hogy nincs meg az az erő, ami összefogná, vezérelné ezeket a cselekedeteket. Társadalmi és környezeti probléma elhárításában elsősorban a falu környezetének rendbetételét, ápolását gondolják. Ezek anyagilag nem nagy dolgok, de sokkal jobb közérzetet adnak. Minden civil szervezet és egyház is hajlandó az összefogásra.

A válaszadók összességében gyengének ítélték a vidékfejlesztés és a közösségfejlesztés kapcsolatát, így fontosnak tartanak a közösségfejlesztés jelentőségének növelését. A településeken meglévő jól működő civil szervezetek alapot biztosítanak a közösségfejlesztésnek, hiszen példaértékű tevékenységet végezhetnek el. A lakosság képes lenne csatlakozni hozzájuk, ha a közérdeket szolgálnák, így a lakosok által létrehozott fejlesztések valósulhatnak meg, amelyekre generációk vigyáznának. A vidékfejlesztésben fontos szerepe van a közösségfejlesztésnek, hiszen hosszú távúan gondolkozva befogadó és tetterre kész társadalomra van szükség. Ha a településen megindul a közösség kovácsolása és a közösség általi fejlesztések, akkor azokat vidékfejlesztési szintén járásokra is ki lehet bővíteni. Az anyagi forrásokat hosszú távú, a

közösség érdekének megfelelő fejlesztésekbe kell bevonni, amelynek ötleteit maguk a helyi közösségek tudják. Fentről nem lehet megmondani, hogy pontosan mire van szüksége a településnek, ezért fontos a helyiek érdekérvényesítő és cselekedetbeli törekvése.

Hivatkozott Források

- [1.] Tönnies, F. (2004): Közösség és társadalom. Fok-Ta Bt., 258 p.
- [2.] Vanier, J. (1995): A közösség. Máltai Könyvek, Budapest, 453 p.
- [3.] Vercseg I. (1992): Szomszédság. = Parola füzetek, 28 p.
- [4.] Péterfi F. (1999): A közösségfejlesztés meghatározásai. Közösségi munka szöveggyűjtemény.
- [5.] Európa Tanács (1995): Vidéki Térségek Európai Kartája.
- [6.] Czene Zs. – Ricz J. (2010): Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Területfejlesztési füzetek 2., Budapest, 192 p.
- [7.] Juhász E. (2003): A közösségfejlesztés történetének vázlat. www.bigarinepfoiskola.hu
- [8.] McArdle, O. (2009): Az írországi közösségfejlesztés története. = Parola füzetek, 2009/2.
- [9.] Vercseg I. (2011): Közösség és részvétel. A közösségfejlesztés és a közösségi munka gyakorlatának elmélete. = Parola füzetek, 2011/12., pp. 19-24.
- [10.] Közösségfejlesztők Egyesülete (2005): Települési szintű közösségi kezdeményezéseket, közösségi részvételt támogató szakmai program, Budapest)
- [11.] A.D.U. Építész Iroda Kft (2003) Nyáregyháza Településfejlesztési koncepció.
- [12.] Gilchrist, A. (2000): Community Work in the U.K. (kézirat)

Internetes forrás:

(INTERNET, 1) A civil szervezetek és a tudásalapú közösségfejlesztés, Szabadka, tanácskozás 2007.5.30 Cikk: LXII. évfolyam 22. szám <http://hetnap.rs/cikk/A-civil-szervezetek-es-a-tudasalapu-kozossegfejlesztes-3737.html>, Letöltés dátuma: 2014. augusztus 2.

Szerzők:

Lipót Zsolt

Gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök (BSc) szak
végzett hallgató
kislipi92@gmail.com

Dr. Koncz Gábor (PhD)

főiskolai docens
Károly Róbert Főiskola
Agrár- és Környezettudományi Intézet
konczg@karolyrobert.hu

THE SPREAD OF RETAIL FOREIGN CURRENCY LOANS IN HUNGARY

NAGY ÉVA LOTTI
CSERNÁK JÓZSEF

Abstract

We chose the problem of the currency loan for our topic because the over-indebtedness of the Hungarian population is a timely and controversial topic. In our opinion, it is important not only for the banks and the government how creditability is changing in Hungary but also an essential question for the dwellers because there are so many people without using modern financial tools in our country.

In our paper we examine the changing of the currency loans and bank loans in forint through a case-study and we make a conclusion which loan was the more favourable one. Furthermore, we examine a process to trace down the reasons of evolving, proceeding and managing the crisis. After the accession to the EU, the currency based credit exposure became widespread in the Hungarian bank system and from this aspect we would like to begin and analyse the process. The problems related to loans are continually growing during the years. The questions occur when and how this unbearable situation should have been solved. In our work we analyse the relationship between the past years and the growing exchange rates. We examine different rescue packages and whether they make people's lives easier. We have heard a lot about the exchange rate gap. In our study we present the different terms to use this kind of aid.

Keywords: *foreign currency loans, retail, exchange rate, CHF*

JEL: *H81, D14*

A lakossági devizahitelek elterjedése Magyarországon

Összefoglalás

A magyar lakosság eladósodottsága sokak számára egy aktuális és vitatott téma. Nem csak a bankok és a kormány számára fontos, hogy miként alakul a hitelezés Magyarországon, hanem az emberek számára is egy mindennapos kérdés, ugyanis egyre kevesebben vannak ma Magyarországon, akik nem használnak fel a hétköznapi élethez modern pénzügyi eszközöket.

Cikkünkben egy esettanulmányon keresztül vizsgáljuk, a devizahitelek és a forintbitelek változását és így következtetünk arra, hogy melyik hitel volt a kedvezőbb. Továbbá egy folyamatot vizsgálunk, hogy felvázoljuk a válság kialakulásának főbb okait, folyamatát és kezelését. Hazánk Európai Unióhoz csatlakozását követően a magyar bankszektorban elterjedt a deviza alapú hitelezés, ebből az aspektusból szeretnék kiindulni és a folyamatot elemezni. A problémák a hitelekkel kapcsolatosan folyamatosan sorakoztak fel az eltelt évek alatt. Továbbá, elemezzük, hogy mit csinálnak most a bankok így, hogy a lakosság bizalmatlanná vált velük szemben. Napjainkban előtérbe került a problémakör, a hozzá kapcsolódó kormányzati intézkedések, amik majdnem minden bankot érzékenyen fognak érinteni. Összességében elmondható, hogy nem lehet a problémát teljes mértékben a bankokra hárítani. Kérdéses az is, hogy például a média

vagy a pénzügyi ismeretek megléte milyen hatást gyakorol a lakosság eladósodottságára.

Kulcsszavak: *devizahitelek, lakosság, árfolyam, CHF,*

Introduction

A lot of people face the problem of foreign currency loans in Hungary nowadays. The basic question is how this dependence on foreign currency was started in our country. What is foreign currency loan, actually? It is a form of loan expressed in another currency than the forint. To present a short historical background, we must say that approximately it was in 2003 when foreign exchange loans began to spread in the country, or to be more precise, foreign currency appeared even in 2000 through the credit dealings of MKB bank. We had to wait for another 3 years for the big change, i.e. the banking practice for managing foreign currency loans. This problem has adverse impacts on the Hungarian households and also has serious financial consequences. Problems were continuously arising during the past years. Moreover, the media has a vital role in this desperate situation. The basis and source of information for our research is the interview with a branch manager of one of the commercial banks from which conclusions were drawn. Finally, the changes in exchange rates were also being monitored and compared from 2007 up to date.

Literature review

Approximately it was in 2003 when foreign exchange loans began to spread in the country, or to be more precise, foreign currency appeared even in 2000 through the credit dealings of MKB bank. We had to wait for another 3 years for the big change, i.e. the banking practice for managing foreign currency loans. This promising idea originates from the Austrian market as it was used by the clients who live close to the Swiss border so also worked there and earned their payment in fran. This did not pose any risks to them as their salary was covered so even a huge exchange rate difference did not mean a problem. People can easily become indebted when they count with another currency than their national one. (Klapper, 2012)

Material and methods

In our examination we analysed the growth rate of exchange rates through a research. In addition, the critical years are presented when the EUR, USD and CHF rates were strikingly high. We also introduce our primary research in which a 100-member sample was used to find out which banks are most preferred by the respondents. We also examined the number of loan applications based on the sample and later divided into foreign exchange and forint-based loans.

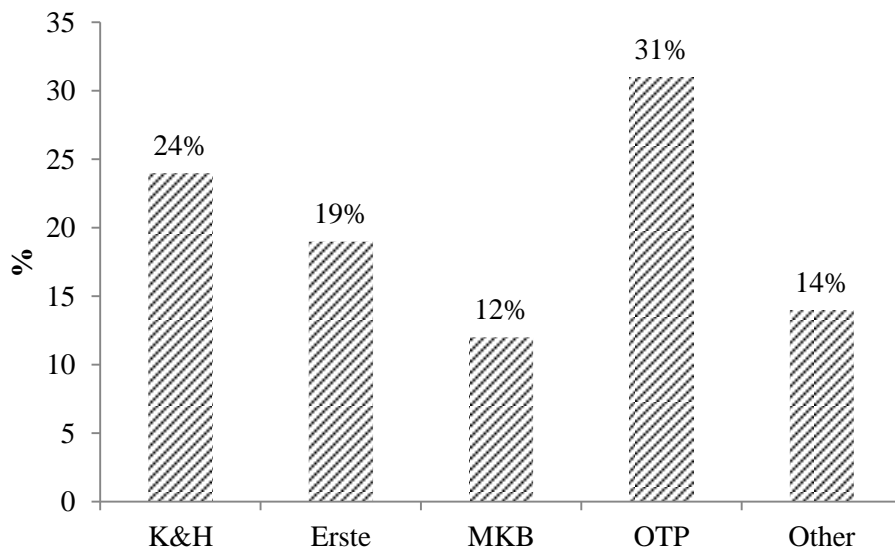
Table 1 The fluctuation of exchange rates

Date	Exchange rate of the franc in HUF	Exchange rate of the euro in HUF	Exchange rate of the dollar in HUF
01 Jan 2007	157.05	252.08	191.22
01 Jan 2008	153.01	254.10	176.51
01 Jan 2009	172.94	263.54	188.81
01 Jan 2010	183.38	273.89	192.26
01 Jan 2011	220.34	276.18	209.85
01 Jan 2012	262.03	319.45	245.00
01 Jan 2013	237.87	287.50	216.65
01 Jan 2014	244.45	298.72	217.27

Source: Compiled on the basis of <http://www.mnb.hu/arfolyam-lekerdezes>
(Source: own compilation)

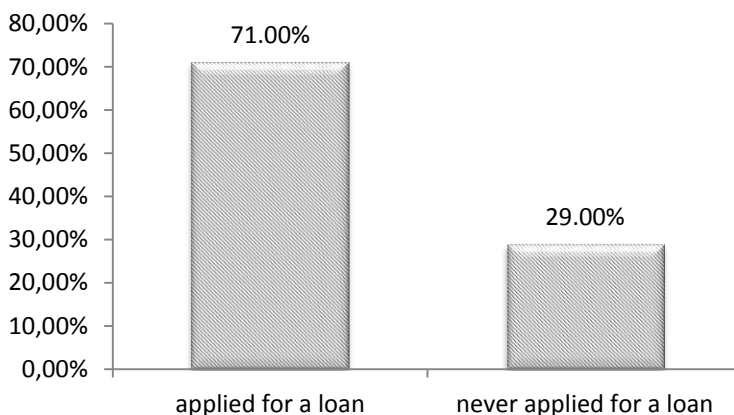
Table 1 presents the critical years regarding the financial situation of the clients. It is clearly shown that in 2012 exchange rates were outstandingly high and it was impossible to foresee how long it would last. In our opinion such an increase in exchange rates can only be put up with by the households who had some savings.

Primary research was carried out and correlations were explored by crosstab analysis. First, we examined which bank was the most preferred one by the respondents and how many percent of the clients had loans. Different age groups were analysed in the research from 21 to 89. We experienced that people were reluctant to give away information on banks as a sign of distrust. In the analysis a 100-member sample was used. We also analysed how the foreign exchange policy of the single banks influenced loan applications.

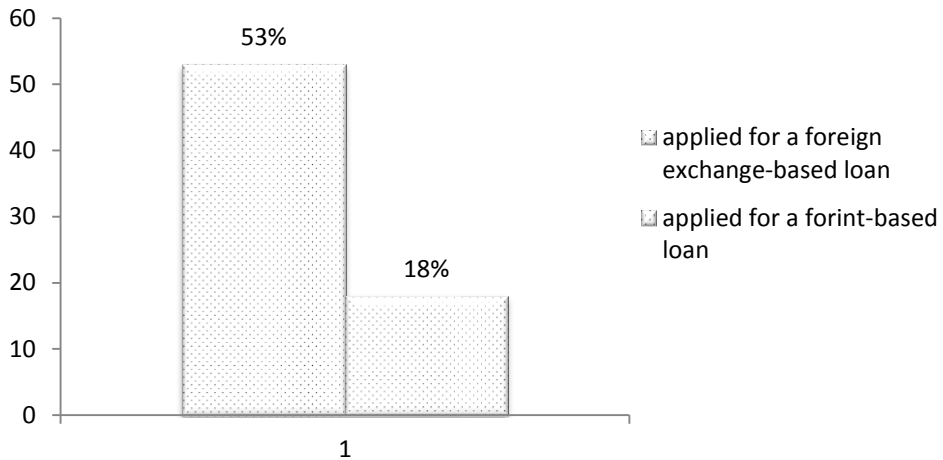
Figure 1 Breakdown of respondents by account managing banks
 Source: own compilation

First, we examined which bank was the most popular. The diagram below illustrates that most respondents had an account with OTP followed by K&H and then Erste in the middle of the rank. Finally, there comes MKB and other banks in line. We took into consideration the most popular banks in Hungary and the survey shows that 14% other banks is quite insignificant when compared to the popularity of OTP

Figure 2 Presents the proportion of loan applications by the clients.
 Source: own compilation

Seventy-one percent has already applied for a loan. In this case both foreign exchange-based and forint-based loans were counted. A slight proportion of the respondents, i.e. 29% has never applied for a loan.

Figure 3 Breakdown of respondents by loan type
Source: own compilation

Figure 3 examines 71% of those who has already applied for a loan but in this case foreign exchange-based and forint-based loans were examined separately. We concluded that 74.65% of the respondents were indebted in foreign exchange. In the next phase our primary research was used by applying methodology to find out the correlation between the single financial institutions and the clients applying for loans. First of all, Chi-square trial was used. It is suitable to examine how theoretical distributions match the data of the sample. Afterwards, Chuprov's association coefficient was applied (Szűcs I, 2002). We can interpret data in the following way: in the case of 0 there is no connection while 1 stands for a strong correlation. However, we have to mention that these values are never reached only approached (Murry R. S).

$$acs = \sqrt{\frac{\max[(k_1 - 1), (k_2 - 1)]}{\min[(k_1 - 1), (k_2 - 1)]}} \cdot T, \quad T = \sqrt{\frac{x^2}{n \cdot (k_1 - 1) \cdot (k_2 - 1)}}$$

The results of the primary research were further analysed. After the Chi-square trial the correlation between the banks and the clients with loan applications was sought based on the methodology of Yule and Chuprov (Majoros, 2004)

Its result is: **aCS= 0.65295**

In Chuprov's association the correlation is of medium strength between the banks and their clients.

In our research we also consulted a branch manager of a commercial bank. During the interview the most significant conclusion was that unfortunately, the financial literacy of Hungary is not developed enough and basic mathematical calculations should be taught even from the elementary school. Unfortunately, lack of financial literacy prevents us from thinking over financial decisions thoroughly. (Botos et al, 2012)

In Hungary the National Bank was one of the first ones to work out a thorough definition that includes several parts of the concept of financial literacy. (Luksander et al, 2014)

'Such a level of financial knowledge and skills with the help of which one can identify basic financial information necessary for making conscious and careful decisions and after obtaining them one can also interpret them and make a decision by being aware of its possible financial and other consequences in the future'. (National Bank of Hungary, 2008)

This definition is quite close to the concept of financial literacy. To measure financial literacy, several methods are applied just like in the case of its definition.

Conclusions and recommendations

According to our examinations the exchange rate fluctuation in itself is not a serious problem that is difficult to manage. However, it requires the cooperation of financial institutions, the government and the clients alike. The media has a lot of responsibilities as more news based on reality should be included in a journal or the television and the originally negative public opinion of debtors should not be accelerated. The result of standardisation is not surprising as OTP is one of the most popular banks in real. It did not come as a surprise, either, that most people have already had and applied for a loan and most of it is based on foreign exchange. This statement serves as a great explanation. In our opinion we can conclude that one of the principal reasons of our indebtedness is a huge amount of foreign currency-based loans. There are some for whom taking up a foreign currency-based loan is just the first step in the line of other loans. They were unable to pay back their huge foreign currency-based loans so that is why they applied for another loan just to cover the former one. So, they easily fell prey to the vicious circle.

Summary

As a consequence of the anomalies of the American real estate market and the crisis, the fate of the banks seems to have been written. Commercial banks could count on a downward tendency, which was proved. We also have to note, however, that this crisis really had a great role in the indebtedness of the Hungarian people but in our opinion the biggest problem in our country is lack of financial literacy. It is clearly seen in our primary research that three-quarters of our 100-member survey are indebted in foreign currency. We think that this problem should be divided into three parts: financial institutions, the clients and the government. Taking responsibilities by all the three parties could serve with a possible solution to the problem as financial institutions alone cannot be made responsible for all the problems. Definitely, it is the government who

has to blame for the poor exchange rate policy between 2011 and 2012 and it was them who waited too long with the different rescue programmes. The banks are also at fault as some of them did not give proper information to the clients and raised the exchange rate unilaterally. And finally, the clients are also to blame as in many cases they were not cautious enough and asked for a higher loan than their salary could afford. It does not matter how much we would like to examine the problem of foreign exchange-based loans from only one aspect, it cannot be done without considering its complex nature.

Bibliography

- [1.] Az OTP csoport története. Accessed on 9 October 2014. Link in: <https://www.otpbank.hu/portal/hu/Rolunk/Tortenet>
- [2.] Botos K – Botos J – Béres D – Csernák J – Németh E (2012): Financial Literacy and Risk- Taking of Households in the Hungarian Central Great Plain, Public Finance Quarterly 2012/3 (p. 267-285.) Accessed on 13 October 2014. Link in: <http://www.asz.hu/public-finance-quarterly-articles/2012/financial-literacy-and-risk-taking-of-households-in-the-hungarian-central-great-plain/a-267-285-botos-es-tsai.pdf>
- [3.] Klapper, L. – Lusardi, A. – Panos, G. A. (2012): Financial Literacy and the Financial Crisis. Netspar Discussion Paper , Financial Literacy and the Financial Crisis
- [4.] Luksander A. – Béres D. – Huzdik K. – Németh E. (2014): A felsőoktatásban tanuló fiatalok pénzügyi kultúráját befolyásoló tényezők vizsgálata. Pénzügyi Szemle, 59. évfolyam, 2014/2. szám. Tanulmány 1-32 pp.
- [5.] Majoros P. (2004): A kutatómódszertan alapjai. Perfekt Kiadó, Budapest
- [6.] MNB (2014): Az MNB legfrissebb hivatalos devizaárfolyamai, Link in, <http://www.mnb.hu/arfolyam-lekerdezes> accessed on 9 October 2014
- [7.] Murray R Spiegel (1995) Statisztika elmélet és gyakorlat <http://www.asz.hu/penzugyi-szemle-cikkek/2012/penzugyi-kultura-es-kockazatvallalas-a-kozep-alfoldi-haztartasokban>
- [8.] Szűcs I. (2002) Alkalmazott statisztika Agroinform Kiadó. Accessed on 19 October 2014. Link in: <http://www.mezogazdasagibolt.hu/termek/SZK-00706/alkalmazott-statisztika>

Authors:

Nagy Éva Lotti

hallgató

Pénzügy és Számvitel (BA) szak

Károly Róbert Főiskola

nagylotti07@gmail.com

Csernák József

tanársegéd

Károly Róbert Főiskola

Üzleti Tudományok Intézete

csernak@karolyrobert.hu

„ZÖLD ENERGIÁVAL A ZÖLD MAGYARORSZÁGÉRT” WEBOLDAL MARKETING SZEMPONTÚ ELEMZÉSE A 7C ALAPJÁN

SZEBERÉNYI ANDRÁS
DOMÁN SZILVIA
TAMUS ANTALNÉ

Összefoglalás

A téma aktualitását indokolja, hogy a marketingeszközök a piacgazdaság kialakulásával robbanásszerű változáson mentek keresztül, napjaink vívmányaiként a világháló megjelenése a megváltozott információáramlás, az elektronikus marketing egyre nagyobb teret nyer a gazdaságban és a társadalomban egyaránt.

Kutatásunk célja, hogy marketing szempontból megvizsgáljuk, értékeljük a „Zöld energiával a zöld Magyarországért” weboldalt, tartalmi és formai aspektusok egyaránt, annak érdekében, hogy a feltárt problémák, hiányosságok alapján a honlap továbbfejleszthető legyen.

Szekunder kutatásunkban vizsgáltuk a zöldenergia jelentőségét, helyzetét hazánkban, az internet, az online marketing lehetőségeit, különös tekintettel a weblap szerepére a marketingkommunikációs tevékenységben és a marketing 7C elemei alapján.

A kutatási eredményeink alapján megállapítható, hogy mind tartalmi, mind formai szempontból fejleszteni szükséges a weblapot, hogy az internetes felület még színvonalasabb és vonzóbb legyen a meglévő és potenciális felhasználók számára.

Kulcsszavak: zöldenergia, technológiai fejlődés, Károly Róbert Főiskola, weboldalelemzés, online marketing, média tartalmak használata

JEL KÓD: M3, O3

"Green Energy for Green Hungary" Website Marketing Analysis on the Basis of 7C Elements

Abstract

The chosen topic is processed and justify the marketing tools of the market economy development that went through an achievement in today's World Wide Web has changed the appearance of the flow of information, electronic marketing increasingly gaining ground in the economy and society as well.

Our research aims to investigate and evaluate the marketing point of view of the "Green energy for green Hungary" website, both substantive and formal aspects based on the identified problems and weaknesses of the site should be developed further.

We examined the importance of green energy, the situation in our country, the Internet, the online marketing opportunities in particular on the basis of the role of web marketing and communication activities by 7C elements. Summarizing our research results we can conclude that both content and formal requirements necessary for the web page interface to be higher quality and attractive to the existing and potential users.

Keywords: green energy, technological development, Károly Róbert College, web analysis, online marketing, media contents

Bevezetés

Egy weboldal első benyomása mindig fontos, ha egy új felhasználó tekinti meg. A legtöbb esetben a felhasználó dönti el, hogy gyakori látogatója lesz a weboldalnak vagy sem. A „Zöld energiával a zöld Magyarországért” weboldal esetében is hasonló a helyzet, amely a TÁMOP-4.2-3-12/1/KONV-2012-0047 azonosító számú projekt keretein belül jött létre. A honlap főként zöld energiával kapcsolatos kutatásokkal és cikkekkel foglalkozik, amelynek megvalósító intézménye a Károly Róbert Főiskola. A weboldal a <http://kutatas.karolyrobert.hu> címen érhető el. A weboldalon sok érdekes médiatartalmat, kutatásokat, szakfolyóiratokat és különböző konferenciák időpontjait találhatjuk meg, melyhez rögtön találunk egy társweboldalt is, a „JCEGI” menüpontban. A Journal of Central European Green Innovation weboldala a <http://greeneconomy.karolyrobert.hu/> weboldalon érhető el, ahol magyar és angol nyelven is további folyóiratokat és híreket találunk.

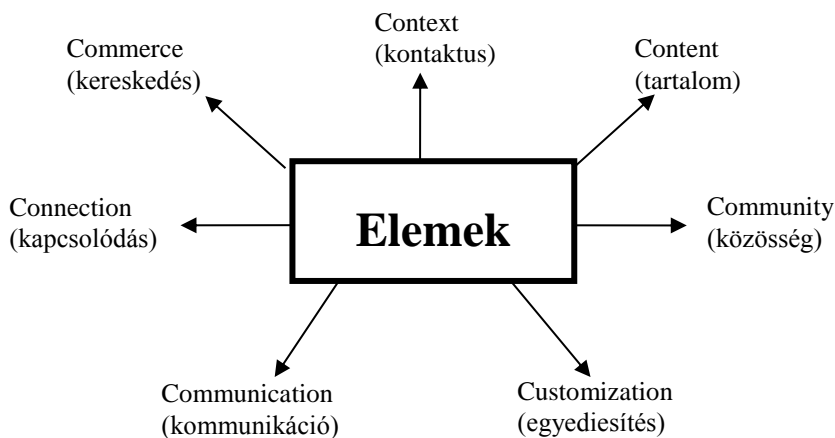
Anyag és módszer

Szekunder kutatásunk során vizsgálni szeretnénk volna a weboldal jelentőségét, tartalmi és esztétikai felépítését és azokat a további elemeket, amelyek megmutatják, hogy mennyire van létjogosultsága egy ilyen aktuális témával foglalkozó honlapnak, mint a zöldenergia. Elemzéseket végeztünk a bannerek felépítéseiről és típusairól, a Search Engine Optimization (SEO), azaz kereső optimalizálás jelentőségéről és alkalmazási módszereiről, valamint a vírusmarketing egyes elemeinek megfelelő használatáról, amelyek még jobban elősegítik, hogy a weboldal még inkább felhasználóbarát legyen.

A „Zöld energiával a zöld Magyarországért” internetes honlapját a Kotler-Keller, Marketingmenedzsment (2006) szakirodalomban fellelhető 7 szempont alapján elemeztük, értékeltük, azaz mennyire tekinthető vonzónak a honlap a felhasználók számára. (1.ábra)

Eredményeinket és következtetéseinket 7 különálló pontba szedve gyűjtöttük össze, amelyben a weboldal pozitív és negatív aspektusai egyaránt megtalálhatóak. A weboldal elemzése során szekunder kutatások és saját megfigyeléseink segítségével további javaslatokat is megfogalmaztunk más területeket illetően is, amelyek elősegítik a honlap színvonalasabb, dizájnosabb és modernebb oldalainak fejlődését, megteremtve a felhasználó barát környezetet. (Malhotra, 2009) A projekt és a Károly Róbert Főiskola egyik közös célja, hogy tudatosan még inkább beleivódjon a köztudatba a zöldenergia és a környezetünk megóvásának fontossága. Ezért kerültek azok a sarkalatos pontok elemzésre, amelyek mindenképpen előmozdíthatják a honlap népszerűsítését a lakosság körében.

Az „Eredmények és javaslatok” részben saját gondolatainkat, ötleteinket, illetve javaslatainkat dőlt betűvel jeleztük.

1. ábra: A vonzó honlap 7 eleme, a 7C

Forrás: Saját készítésű ábra a Kotler – Keller, 2006, pp. 221-232. alapján

Eredmények és javaslatok

Az első szempont a Community, a közösség esetében lehetőséget kell biztosítani a közvetlen kommunikációra a weboldal látogatói között. (Veres, 1998)

A weboldalt látogatók közötti kommunikációra legfőképp élő chat vagy fórum elérhetőségére lenne szükség. Jelenleg ez még nem elérhető a weboldalon, de későbbi felmérések alapján egy új kommunikációs forma lehetne. A vizsgált fórum még mindig jobb választás lehet, hiszen a rendszergazda, vagy a fórum moderátorok sokkal gyorsabban és könnyebben szelektálni tudják a hozzászólásokat. Például: meg lehet szabni, hogy a felhasználók hozzászólásai rögtön megjelenjenek, vagy csak miután egy hálózati vagy moderációs ellenőrzésen átmentek. Ezzel el lehet kerülni a negatív vagy más olyan jellegű problémákat, amelyek nem felelnek meg az internetes etiketnek.

A látogatók itt megoszthatják tapasztalataikat, problémáikat, vagy kifejtethetik a véleményüket a főiskolával és a kutatásokkal kapcsolatosan. Amennyiben a fórum létrehozása a cél, érdemes külön helyen tárolt címet használni, ahol a rendszergazda és a moderátorok teljes jogkört kapnak a fórumhoz.

Másrészt biztonsági szempontok miatt is sokkal szerencsésebb, mert amennyiben a „Zöld energiával a zöld Magyarországért” weboldal valamilyen okból üzemképtelenné válik, a fórum egy külön szekcióban tovább üzemel, és ezáltal máris egy újfajta értelmét nyeri, ugyanis a hibát vagy problémákat azonnal meg lehet írni, ami segítség a web üzemeltetőnek és a weboldal karbantartójának egyaránt.

Lehetőség van külön részlegek létrehozására is vagy kategorizálható menedzselésre is, amely szerint fel lehet osztani, hogy bizonyos fórum részek mindenki számára (dolgozók, pedagógusok, hallgatók, és nem hallgatók, stb.) elérhetőek legyenek, és ezen belül külön létrehozni olyan szekciókat, amelyek csak a hallgatók számára, vagy csak a vezetőség számára, illetve a Tanulmányi osztály dolgozói számára elérhetőek. Ez nagyban

elősegítheti a gyorsaságot és az átláthatóságot is. Amennyiben a kapacitás és munkaerő megengedi, lehetőség van más szoftverek használatára is, amelyek nagyban segítenék a „Zöld energia a zöld Magyarországért” projekt információs szolgáltatásait. Ilyenek lehetnek a: Skype, Facebook, Viber (Bluestacks, Genymotion által menedzselhető, amelyek elterjedt szabványának köszönhetően már bárki bárhol elérheti.)

A Facebook esetében lehetőségünk van külön ablakként a weboldalához rendelni, így interaktív chat vagy kedvelői oldal is kialakítható, amelyet rögtön elérünk a weboldal látogatásakor. Ezt a fajta technikát nagyon sokan használják, mert rövid idő alatt nagyon sok emberhez elér, aminek oka, hogy látják a facebookon regisztrált tagok, hogy ki mit és mikor kedvelt, ezért ha nem is látogatják meg rögtön a weboldal, de látják (és már elolvasták legalább egyszer), hogy a másik felhasználó mit nézett meg.

2. ábra: A „Zöld energiával a zöld Magyarországért” Facebook felületének fejléce

Forrás: Saját készítésű kép a <https://www.facebook.com/kutatas.krf?fref=ts> weboldalról

A „Zöld energiával a zöld Magyarországért” esetében teljes mértékben jó döntés a Facebook közösségi oldalán való részvétel és interaktivitás. A profil 2012. november 30-án jött létre, és azóta is aktívan működik. Az események időpontjai, tartalmi felépítései, helyszínei és a hozzá tartozó sok más információ mind megtalálható a profilon belül sok-sok képpel fűszerezve. Főiskoláról lévén szó, a kommunikáció az egyik legfontosabb tényező egy ilyen intézmény esetében, hiszen az iskola célja nem csak az, hogy a hallgatók létszámát növelje, hanem az is, hogy színvonalas oktatást nyújtson, és tudományos légkört teremtsen.

A második szempont a Customization, az egyediesítésnél lényeges, hogy a weboldal megfeleljen a szolgáltatás különböző igényű és korosztályú célcsoportjainak. (Kotler – Keller, 2006)

A „Zöld energiával a zöld Magyarországért” weboldalának létrehozásakor a fejlesztők törekedtek arra, hogy a weboldal egyszerű, de informatív legyen minden korosztály számára. Média által ismert eszközöket is megfelelően használja, amelyek táblagépekről, vagy okos telefonokról is zökkenésmentesen megtekinthetők.

A „TV Műsorok” menüponton belül nagyszámú informatív interjú és a projektek célját bemutató videót találunk, amelyek rengeteg időt takarítanak meg nekünk az információszerzés során, hisz nem csak kényelmesebb, de szinte nem is kell tovább kutatnunk a témák iránt.

A bannerek esetében tettünk javaslatot, hogy hiányos az interaktív rich-media banner tartalom. Ennek használata sokkal életteltelibbé teszi az oldalt és akarva akaratlanul is

megjegyezzük majd az ott látott tartalmakat. Az egyediesítéshez hozzátartozik olyan alkalmazások és tartalmak alkalmazása, amelyek valamilyen módon többet nyújtanak a weboldal a felhasználói számára, nem csak információ szinten, hanem tapasztalati vagy különböző interaktív módon.

Az újfajta AdWords, GiffMaps, amelyek egyfajta reklám és média tartalomkezelő alkalmazások és egyéb külső alkalmazások segítségével lehetőség lenne rá, hogy az oldalon belül külön fület, ikonokat, ábrákat létrehozva egyszerűbben navigáljunk az oldalon, vagy felkínálja az opciót a Journal of Central European Green Innovation weboldalhoz való átlépésre, amely a társoldala a „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldalnak.

3. ábra: A „Zöld energia a zöld Magyarorszáért” informatív kutatási animációi

Forrás: Saját készítésű kép a „Zöld energia a zöld Magyarorszáért” weboldal alapján, saját megfigyelés 2014. július 20.

A 3. ábrán szemléltetett képeken is találhatunk még további animációkat, amelyek a projekt biomassza kutatáshoz kötődő Zöldláng- „Komplex települési zöldenergia ellátás új pirolízises eljárással, új fafajtákkal, termesztési és betakarítási technológiákkal” projekt sikeres megvalósítása érdekében a „legjobb gyakorlatok” (Best practices) feltérképezését megcélzó megújuló energiaforrások felhasználása témakörhöz további információkat szolgáltattak. Itt a lejátszás gombra kattintva elindíthatóak a videók vagy elérhetővé válnak további a lejátszásra vonatkozó beállítások. Az itt található flash animációk nem a legújabb technológiával készültek, ez a fajta megoldás a Windows XP és Windows Vista rendszereken nagy népszerűségnek örvendett, de mostanra amikor a legfőbb operációs rendszer a Windows 8.1 és a Windows 10, ahol az internetes keretrendszer 4.5.1-es NET profilja a legfőbb használati rendszer, már az elavult kategóriába tartozik. *A fentebb említett technológia kiváltására legegyszerűbb módszer a JAVA Standard Edition lehetne, ami a számítógépek hardwarét sem terheli meg jelentősen és sokkal kisebb sávszélességű internetsebesség mellett is gyorsabban tölti be a flash és animációs tartalmakat.*

A harmadik szempont a Communication, azaz a kommunikáció szerepe a honlap interaktivitásában mutatkozik meg. A látogató kapjanak lehetőséget a kétoldalú kommunikációra. (Kotler – Keller, 2006)

Az oldal „Elérhetőség” menüpontja alatt, nem csak a projekthez tartozó intézmény telefonszáma, fax száma és címe található meg, hanem más a projektben résztvevő társaságok illetve igazgatóságok elérhetőségei is itt szerepelnek.

A PROJEKTRŐL **HÍREK, ESEMÉNYEK** **KIÁLLÍTÁS** **TV MŰSOROK** **ANIMÁCIÓK** **KIADVÁNYOK** **JCEGI** **ELÉRHETŐSÉG**

Címlap

Elérhetőség

Károly Róbert Főiskola
3200 Gyöngyös, Mátrai út 36.
Telefon: (+36) 37/518-300
Fax: (+36) 37/518-358
E-mail cím: kutatatas@karolyrobert.hu

NORDA Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft.
3525 Miskolc, Széchenyi u. 107.
Telefon: (+36) 46/504-460, (+36) 46/504-461
Fax: (+36) 46/561-389
E-mail cím: norda@norda.hu

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Heves Megyei Igazgatósága
3300 Eger, Sas út 60/a.
Telefon: (+36) 36/427-000
Fax: (+36) 36/428-200
E-mail cím: heves@nak.hu

4. ábra: A „Zöld energia a zöld Magyarországért” weboldal „Elérhetőség” menüpontjában található információk

Forrás: Saját készítésű kép a „Zöld energia a zöld Magyarországért” weboldal alapján, saját megfigyelés 2014. szeptember 12.

Hiányoljuk a személyes kontaktus kialakulásának lehetőségét, konkrét, a projektben jártas kontaktszemély vagy személyek név szerinti bemutatását, rövid szakmai életrajzzal, fotóval ellátva.

A negyedik szempont a Connection, a kapcsolódásnál jelentős előny lehet, ha kapcsolódik más releváns weboldalakhoz, amik tartalmazznak egymásra kölcsönösen mutató linkeket. (Kotler – Keller, 2006)

A weboldalon található további más weboldalra hivatkozó linkeket, mint a „JCEGI”, amelyen további információkat és „green economy”-hoz tartozó projektek fellelhetők. *De további fejlesztésként új menüpont részeként létre lehetne hozni olyan kapcsolódó linkeket, amelyen a zöld energiához tartozó további tartalmi és most megvalósuló projektek lennének megtalálhatóak. Vagy a további résztvevők régiókra, megyékre vagy országrészekre osztva, amelyeken, nyomon követhetővé válik, hogy Magyarországon milyen szinten foglalkoznak a zöld energia kérdéssel, és milyen technikai eszközöket, munkaerőt vagy minősítéseket használnak ennek elősegítése érdekében.*

A kapcsolódási linkek a weboldalkereső optimalizálása miatt fontosak, mert az előzőekben már kitértünk rá, hogy a Search Engine Optimization (SEO) leginkább

figyelembevett szempontja, hogy egy adott oldalhoz mennyi releváns és hozzá kapcsolódó weboldal tartozik. Pozitívuma a „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldalnak, hogy mindent összevetve másik 3 weboldal is hozzátartozik: A főiskola honlapja, ahol konkrét direkt linket találunk, a JCEGI weboldala, amely egyfajta társoldala a projektnek, és a facebook profil, ahol szintén konkrét linket és eseménylistát, médiatartalmakat találunk, amely a „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldalhoz tartozik, illetve átszerkeszthetőségi profilképet hoz létre.

Az ötödik szempont a Commerce, a 7C ezen eleme a kereskedésekre vonatkozik főként, ahol a cégnek el kell döntenie, hogy lehetőséget nyújt-e a vásárlók számára weboldalon keresztül vásárlásra. (Kenesei – Kolos, 2007)

A „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldal a „Kiadványok” menüpontjában 5 különböző kiadványt találunk. A kiadványok 22-32 oldal terjedelműek, főként tudományos témáról szólnak és a megújuló energiaforrások egyre fokozódó szerepéről magyarországi és nemzetközi szinten. A fájlok ingyenesen letölthetőek PDF formátumban, abban az esetben, ha a számítógépünk rendelkezik az Adobe Reader vagy más PDF olvasó program kiterjesztéssel. Ebben az esetben könnyen le tudjuk menteni a kiadványokat, de amennyiben nincs fent ez a kiegészítőnk, nem tudjuk lementeni a folyóiratokat. *Ezzel kapcsolatos javaslatunk az volt, hogy a külön letöltési opcióra azért van szükség, hogy az Adobe Reader program hiánya esetén is le tudja menteni a felhasználó a kiadványokat.*

5. ábra: A weboldalról letölthető ingyenes kiadványok

Forrás: Saját készítésű kép a „Zöld energia a zöld Magyarorszáért” weboldal alapján, saját megfigyelés 2014. szeptember 27.

A hatodik szempont a Content, magában foglalja a szöveg, kép, audio - és video tartalmakat. A megjelenített tartalom legyen hasznos, informatív és érdekes. Tartalmazzon egy vázlatos vagy részletes leírást a termékekről és a szolgáltatásokról. A hírek ne legyenek elévültek. Legyen rajta keresőprogram, a látogatók tájékozódását könnyíti a weblapon. Tartalmazzon letölthető cikkeket, vagy árlistát, katalógust. Legyenek videók, képek, fotók a szolgáltatásról. (Kotler-Keller, 2009)

A tartalmat tekintve a weboldal megfelel az elvárások többségének. A „Híres és Események” menüpontban számos naprakész esemény és információ megtalálható különböző zöld energiával és biomasszával kapcsolatos tevékenységről, előadásokról. Új menüpontként került fel az „EU-s verseny”, amely a projekt keretein belül saját szervezéssel áprilisban rendeztek meg. Itt találhatunk képeket, videókat, leírásokat a résztvevő csapatokról vagy arról, hogy milyen előkészületekkel járt a verseny megszervezése.

Itt meg kell még említeni, hogy az adott eseményekről szóló meghívók PDF formátumban vannak feltöltve „direct” megtekintési lehetőséggel. Ez esetenként kényelmetlenséget okozhat némely felhasználónak, mert akinek nincs feltelepítve a JAVA vagy Adobe Reader nevű programok, azoknak hibásan tölthetnek be ezek a tartalmak. A PDF formátumokat külön ablakban is megnyithatjuk, vagy a videókat megtekinthetjük a Youtube csatornáján is, előbbinél van lehetőségünk a letöltésre is, egy kis hozzáértés segítségével, mert az ikonok nem mindig egyértelműek (ez nem a weboldal hibája). Hiányoljuk a kereső opció lehetőségét is, amely a modern weboldalak esetében már egy alapvető funkciónak mondható és az a weboldalon való konkrét böngészést is jelentősen meggyorsítja. Másik hiányosságként megemlíthető a külön „letöltés” opció az események mellett, felett vagy alatt, mert így mindenki számára egyszerűbb lenne, ha például ki szeretné nyomtatni, vagy valamilyen formában szerkeszteni szeretné (természetesen csak akkor, ha nincs LockSecure, vagyis védelem a PDF fájlokon).

A 6. ábrán található képek nagy felbontásúak, jó minőségűek, de szükség lenne részletes, a kép alá vonatkozó konkrét leírásokra. A képek nagy felbontású megtekintéséhez kattintsunk a képekre, és itt lehetőségünk van letöltésre is. A legtöbb eseménynél átlagosan 4-8 kép figyelhető meg, főként természetes, utólag nem módosított formában.

Lehetőség szerint már elérhetőek ingyenesen hozzáférhető szoftverek, melyek segítségével nagyon profi és figyelemfelkeltő képek szerkesztésére van lehetőség, ami a zöld és fehér kompozícióból álló oldal harmóniájába egy kis életet csempészhette. Az eseményekhez videó és hanganyag is készül, amit részben meg is találunk a weboldalon, de esetenként előfordul, hogy már előre megvágott formában. Azok számára, akiket részletesebben érdekelnek a kutatások, saját videó portálos csatornát, vagy külön menüpontot ki lehetne alakítani.

6. ábra: Az első Európai Unió verseny életképei, amely elérhető a „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldalon

Forrás: Saját készítésű ábra a „Zöld energiával a zöld Magyarorszáért” weboldal alapján

A hetedik szempont a Context, a kontaktus az elrendezést és dizájn foglalja magában. Ahhoz, hogy az elrendezés igazán vonzó legyen, a nyitóoldal/főoldal legyen gyorsan letölthető, áttekinthető, jól olvasható, egységes arculatot jelenítsen meg, valamint a nyitóoldal tartalmazza a logót. (Kotler – Keller, 2006)

A weboldal betöltése gyors, nem szakadozik, flash formátumú tartalom is megtalálható, ami nagyon jó választás hisz ez a fajta megoldás látványosabb, de nem árt szem előtt tartani, hogy a régebbi számítógépeken vagy más böngészők használatakor (Firefox, Chrome, Explorer, Waterfox, Empire, Opera, Safari, stb.) esetleges problémák jöhetnek, elő vagy nehezebben letölthetővé válhat az oldal.

A betűméret optimális, bár a menüpontok esetében lehetne nagyobb, például 18-24-es betűméret, mert ez jelképezi a weboldal lelkét, és mindenki elsőként a menüpontokra összpontosít. A főoldal összességében elég egyhangú, igaz, az sem előnyös, ha túl sok szín van jelen egy oldalon, de az oldalt látogató felhasználókkal folytatott beszélgetések alapján az oldal egyhangúságát célszerű lenne megtörni. Jelen esetben a zöld és fehér árnyalatai a tisztaságot és a „megújulást” jelképezik és a zöld energiára is asszociálnak, így teljesen helyénvaló e két szín használata, de egy harmadik szín, mint a kék valamely árnyalata nagyon hiányzik.

A főoldalon a jobb és bal szélén rengeteg a hely, bőven van még lehetőség rá, hogy valamilyen interaktív tartalommal kitöltésre kerüljön. Természetesen az sem előnyös, ha túl sok az információ, mert akkor átláthatatlanná válik a weboldal, de mérsékelt margóbetartás figyelembevételével, mindenképpen ki lehet hozni belőle a maximumot.

Összességében a szöveg és a címek jól láthatóak, mind nagyság szempontjából, mind pedig a betűtípus szempontjából is, de a menüfejléc esetén nem szerencsés a dőlt karakterek használata, inkább a vastag betűs normál Calibre, vagy Times New Roman betűtípus az olvashatóbb és a szemnek is kényelmesebb. (Ogilvy D., 2006) A fejlécben beleillesztették a főiskola nevét, és a fejléc színvilága jól visszatükrözi a logó hangulatát. A főbb menüpontok kiemelt részekben vannak elválasztva, amelyek belül egyes részek külön is megtekinthetők Adobe Reader, vagy Flash player segítségével.

Letöltésre is lehetőségünk van, amennyiben a későbbiek folyamán offline verzióban és szeretnénk hozzáférni ezekhez a dokumentumokhoz vagy képekhez, de mint korábban javasoltuk, mindenképp jól működne a direkt letöltéshez kapcsolódó letöltési lehetőség, így nem csak egyszerűbben hozzáférhetővé válik, hanem sok kattintást megtakarít nekünk. Ha nem rendelkezünk az Adobe Reader vagy Flash player programmal a számítógépünkön, akkor is le tudjuk menteni a dokumentumokat és később meg tudjuk tekinteni.

Az animációk és videók megtekintése csak online kapcsolat segítségével érhető el, ezek nem tölthetők le az oldalról jogvédelmi szempontok miatt. A flash animációk megőrzése érdekében, hogy harmadlagos felhasználásra ne kerüljön, érdemes lenne valamilyen védelmi funkcióval ellátni, így ha a későbbiekben letölthetővé válna, akkor is védve maradnak a dokumentumok, így nem tudják egy az egyben felhasználni.

Következtetések

A fenti vizsgálatok és kutatások alapján megállapítható, hogy a „Zöld energiával a zöld Magyarországért” weboldal megfelelő mértékben használja az online marketing egyes elemeit.

A vonzó honlap – szakirodalmi forrásokon alapuló - 7C elemzése során említésre került a design és a tartalom, ahol további átgondolást igényel a tartalom fejlesztése. A Context keretein belül elemzésre került a weboldal szövegtípusa és felépítése is, amelyben első benyomásként megállapítottuk, hogy a zöld és fehér színek jól harmonizálnak együtt, a szemet sem zavarják, de mégis egy idő után hiányérzetet produkál, mert nem elég éléttel teli a főoldal, amelynek a legtöbb esetben ütősnek kell lennie, hogy a látogatóra hatással legyen. A menüt illetően – tipográfiai szempontok alapján – indokolt lenne egy kicsit nagyobb betűméret használata, ami a kisebb felbontású technikai eszközök esetében is jobban láthatóbbá teszi a weboldalt.

A 7C elemeinek segítségével rámutattunk azokra az optimalizált megoldásokra is, amelyet már hatékonyan használ a weboldal, de azokra a hiányosságokra is szeretnénk volna rávilágítani javaslatok által, amelyek módosításával még fejlettebbé és informatívabbá válhat a honlap.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a TÁMOP-4.2-3-12/1/KONV-2012-0047 azonosító számú „Kutatási eredmények és innovációk disszeminációja az energetikai biomassza (zöldenergia) termelés, átalakítás, hasznosítás, a vidékfejlesztés és a környezeti fenntarthatóság terén a Zöld Magyarországért” című pályázat támogatásával jött létre.

Hivatkozott források

- [1.] Kenesei Zs. – Kolos K. (2007): Szolgáltatásmarketing- és menedzsment, Budapest, Alinea Kiadó, 400p
- [2.] Kotler P. (2001): Kotler a marketingről, Park Könyvkiadó Kft., Budapest, pp. 285.
- [3.] Kotler P. – Keller L. (2006): Marketingmenedzsment, Akadémia Kiadó Zrt., Budapest, pp. 985.
- [4.] Malhotra N. K. – Simon J. (2009): Marketingkutató, Budapest, Akadémiai Kiadó Zrt., pp. 832.
- [5.] Ogilvy D. (2006): Ogilvy a reklámról, Budapest, Park Kiadó, pp. 222.
- [6.] Veres Z. (1998): Szolgáltatásmarketing, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, pp. 343
- [7.] <https://www.facebook.com/kutatas.krf?fref=ts>
- [8.] <http://kutatas.karolyrobert.hu>
- [9.] <http://greeneconomy.karolyrobert.hu>

Szerzők:

Szeberényi András

Vállalkozásfejlesztés (MA) szak
II. évfolyam
proftecandris@gmail.com

Dr. Domán Szilvia

főiskolai docens
Üzleti Tudományok Intézete
doman@karolyrobert.hu

Tamus Antalné Dr.

főiskolai tanár
Üzleti Tudományok Intézete
tamusne@karolyrobert.hu

A TALAJ ÉS A NÖVÉNYEK KADMIUMTARTALMÁNAK ÖSSZEFÜGGÉS VIZSGÁLATA NEHÉZFÉMTERHELÉSES TARTAMKÍSÉRLETBEN

SZEGEDI LÁSZLÓ
BÉLTEKI ILDIKÓ
FODORNÉ FEHÉR ERIKA

Összefoglalás

*A Károly Róbert Főiskolán 1994 őszén beállított nehézfémterhelési tartamkísérlet (Al, As, Cd, Cr, Cu, Hg, Pb, Zn) hetedik évében őszi árpát (*Hordeum vulgare* L.), nyolcadik évében fehér mustárt (*Sinapis alba* L.) termesztettünk. A talaj és a növények kadmiumtartalmának összefüggés vizsgálatához mindkét kísérleti évben meghatároztuk a jelzőnövények és a talaj szántott rétegének kadmiumtartalmát. A talaj vizsgált nehézfémkoncentráció tartományában a talaj „oldható” (NH₄-acetát + EDTA oldható), illetve „összes” (cc. HNO₃ + cc. H₂O₂ oldható) Cd-tartalma az őszi árpa szalma és a mustár esetén lineáris, az őszi árpa szemnél logaritmikus kapcsolatot mutatott a növényi Cd-tartalommal. Mindkét növény esetén szoros összefüggés volt kimutatható a talaj és növény Cd-tartalma között. A 6/2009. (IV. 14.) KvVM-EüM-FVM együttes rendeletben a kadmiumra megadott talaj szennyezettségi határérték az őszi árpánál megfelelő védelmet biztosít, hiszen a kadmiumra vonatkozó szennyezettségi határérték (1 mg/kg) esetén a szalma számított Cd-tartalma 0,21 mg/kg, a szem esetén pedig a modell szerint nincs Cd-akkumuláció. A modell szerint a mustár esetén a 6/2009. (IV. 14.) KvVM-EüM-FVM együttes rendeletben a kadmiumra megadott talajszennyezettségi határkoncentráció (1 mg/kg) nem biztosít megfelelő védelmet, hiszen a szennyezettségi határérték esetén a mustár számított Cd-tartalma 1,3 mg/kg. A kísérleti eredmények a kadmium vonatkozásában a 6/2009. (IV. 14.) KvVM-EüM-FVM együttes rendeletben meghatározott szennyezettségi határértékek felülvizsgálatát indokolják. A kísérletek alapján a javasolt talajszennyezettségi határkoncentráció 1 mg/kg helyett 0,5 mg/kg.*

Kulcsszavak: talajszennyezés, őszi árpa, fehér mustár, akkumuláció

Jel kód: Q19

Abstract

*In the seventh year of the long term heavy metal load (Al, As, Cd, Cr, Cu, Hg, Pb, Zn) experiments set in the autumn of 1994 at Károly Róbert College, we planted winter barley (*Hordeum vulgare* L.) and in the eighth year we planted white mustard (*Sinapis alba* L.). For the correlation test of the cadmium content of the soil and the plants we determined the cadmium content of the indicator plants and the plowed layer of the soil in both experimental years. In the examined range of heavy metal concentration of the soil, the solute (NH₄-acetate + EDTA solute) and the total (cc. HNO₃ + cc. H₂O₂ solute) cadmium contents are linear in the case of winter barley straw and white mustard, while there is a logarithmic relationship with the plant's cadmium content in the case of winter barley grains. In the case of both plants, there was a strong relationship between the cadmium content of the soil and the plant. In the case of winter barley, the limit value regarding the cadmium content of the soil, determined in the*

6/2009. (IV.14.) Regulation of the Ministries of Environment- Rural Development, Health and Agriculture-Rural Development, provides sufficient protection; since the pollution limit values regarding cadmium (1mg/kg) result in 0.21 mg/kg cadmium content in the case of straw, and there is no accumulated cadmium content concerning the grain. According to the model, in the case of white mustard, the limit concentration regarding the cadmium content of the soil (1mg/kg), determined in the 6/2009. (IV.14.) Regulation of the Ministries of Environment- Rural Development, Health and Agriculture-Rural Development, does not provide sufficient protection; as the calculated cadmium content of mustard is 1.3 mg/kg at the given limit value. The results of the experiments would require the review of the cadmium limit values provided in the 6/2009. (IV.14.) Regulation of the Ministries of Environment- Rural Development, Health and Agriculture-Rural Development. According to the experiments a limit concentration of 0.5 mg/kg is suggested, instead of the previous value of 1mg/kg.

Keywords: soil pollution, winter barley, white mustard, accumulation

Bevezetés

A toxikus nehézfémek az ipari forradalom kezdete óta egyre nagyobb mértékben kerülnek a környezetbe és a következő évtizedekben várhatóan a legsúlyosabb környezeti károk kiváltói lesznek. Jelenlegi ismereteink szerint csaknem két tucat elem túlsúlya fejthet ki káros hatást az élővilágra.

SIMON (1999) a legtöbb környezeti problémát okozó nehézfémnek a kadmiumot (Cd), az ólmot (Pb), a krómot (Cr), a rezet (Cu), a cinket (Zn), a nikkelt (Ni), és a higanyt (Hg) tartja.

A kadmium átlagos mennyisége a litoszférában 0,18 mg/kg. A talajvízben 0,01-180 mg/dm³ kadmium található. A szennyezetlen talajok kadmiumtartalma 0,06-1,1 mg/kg között változik, a világszerte a felszíni talajokban 0,53 mg/kg. Ennél magasabb kadmiumtartalom általában már emberi tevékenység következtében fellépő szennyeződésnek tulajdonítható, amit több szerző igazolt. (ALLOWAY, 1990; ADRIANO, 1986; KABATA-PENDIAS és PENDIAS, 2001; KÁDÁR, 1991; SIMON 1999)

A magyarországi talajok összes kadmiumtartalma a genetikai felső szintben a vizsgált területek 93%-án 0,1-0,7 mg/kg közötti érték, ami a jogszabályokban előírt 1 mg/kg szennyezettségi határértékhez viszonyítva kedvezőnek tekinthető. Az átlagos kadmiumtartalom legnagyobb a közethatású és a láptalajokban. Magasabb mennyiségek nem emberi tevékenységből származó másodlagos szennyeződés eredményeként fordulnak elő (KvVM, 2010).

A kadmium talajban nem mozog, általában csak addig a mélységig jut le a talajprofilban, ameddig a talajműveléssel bedolgozták, ezért a felső szántott rétegben veszélyes mértékben feldúsulhat. A kadmium a talajban többféle kémiai formában lehet: a talajoldatban oldott állapotban, kolloid felületeken adszorbeáltan, talajásványokba zárva okklúzióval, csapadék formájában és szerves kötésben. A kadmium különböző kémiai formák közötti megoszlása a talajban meghatározó a kadmium növényi felvehetőségében

(FILEP, 1998; FODOR et al., 2007; KÁDÁR, 1991, 1995; SPOSITO, 1983; SIMON 1999, 2006).

A kadmium a növények számára könnyen felvehető és a növényen belül is gyorsan szállítódik. A növények sokszor látható mérgezési tünetek nélkül nagy mennyiségben halmozzák fel a kadmiumot, így az könnyen a táplálékláncba kerül. Könnyű növényi felvehetősége, látható tünetek nélküli felhalmozódása és a tápláléklánca gyakorolt mérgező és rákkeltő hatása miatt a kadmium az egyik legveszélyesebb nehézfémnek tekinthető (ALLOWAY, 1990; ADRIANO, 1986; FODOR et al., 2005; KÁDÁR, 1991, 1995, 1996a, 1996b; LEHOCZKY et al., 1996; SIMON 1999, 2006).

A kadmium növényi szervezetre gyakorolt pozitív élettani hatása még kellően nem bizonyított. Szennyezetlen talajokon termesztett növényekben általában 0,3-0,5 mg/kg-nál kevesebb kadmium található. 5-20 mg/kg közötti növényi kadmium tartalom általában már toxikus tüneteket okoz. A toxikusság a növények gátolt növekedésében, károsodott gyökérzetében és klorotikus tünetekben mutatkozik meg. A kadmium gátolja a fotoszintézist és a transzspirációt, akadályozza az esszenciális mikroelemek felvételét és szállítását (ADRIANO, 1986; KÁDÁR, 1991, 1995, 1996a, 1996b, 1999; FODOR, 2002; KABATA-PENDIAS és PENDIAS, 2001; PAIS 1980, 1999; SIMON 1999, 2006).

A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium megbízásából az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetében 1991-ben indult a „Környezetünk nehézfém terhelésének vizsgálata” című kutatási program, melynek célja, hogy a főbb hazai talajokon szabadföldi kiscellás tartamkísérletekben vizsgálják a nehézfémek és más potenciálisan toxikus elemek viselkedését a talaj-növény rendszerben és a táplálékláncban. A kutatási programban az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetében kidolgozott irányelvek és módszertan szerint 1994-ben a Károly Róbert Főiskola is bekapcsolódott. A vizsgált nehézfémek egyike a kadmium volt.

A tartamkísérletek lehetőséget biztosítottak a fitotoxicitási határértékek megállapítására adott talajon, adott növényre, növényi szerve. A fitotoxicitás mellett a fogyasztásra kerülő növények, növényi szervek nehézfém-tartalmának ismeretében vizsgálható a talajszennyezés tápláléklánca gyakorolt hatása is. Az egyes növények, növényi szervek eltérő mértékben veszik fel és transzlokálják a nehézfémeket. Ezeknek a folyamatoknak az ismerete rávilágíthat arra, hogy a lakosság mennyire veszélyeztetett vagy lehet veszélyeztetett egy adott nehézfémterhelésnél. Mindezek birtokában a szennyezett területek minősíthetők és a szükséges védekező beavatkozások megtervezhetők (KÁDÁR 1991, 1995; SZABÓ 1998).

Anyag és módszer

A szabadföldi kiscellás nehézfém terhelési tartamkísérlet beállítására 1994 őszén a Károly Róbert Főiskola Tass-pusztai Tangazdaságában savanyú, kötött csernozjom barna erdőtalajon 8 elemmel (Al, As, Cd, Cr, Cu, Hg, Pb, Zn), 3 terhelési szinten (0/30, 90 és 270 kg elem/ha), 3 ismétlésben, 35 m² területű (3,5 m x 10 m-es) parcellákkal került sor. (1. táblázat)

Az osztott parcellás (split-plot) elrendezésű kísérletben a 8 vizsgált elem jelentette a főparcellákat, a 3 terhelési szint az alparcellákat. A kezelések száma 24, az összes parcellaszám pedig 72 volt. A parcellákat 2 m-es utak határolták a jó megközelítés, valamint a művelésből adódó talajáthordás csökkentése érdekében. Az ismétléseket 4 m-es utak választották el egymástól. A kísérletet 11 m-es füvesített védősáv vette körül az eróziós talajelhordás megakadályozása céljából. A parcellák összes területe 2520 m², az utak, szegélyek védősáv területe 6728 m², a kerítéssel bekerített terület 9248 m².

A kezeléseket az elemek vízdoldható sóival végeztük egy alkalommal, a kísérlet beállításakor. A kiszórandó adagokat előre kimértük, a helyszínen száraz homokkal összekevertük és kézzel egyenletesen szétszórtuk a parcellákon. A kiszórást követően a sókat kombinátorral 8-10 cm-re a talajba dolgoztuk.

1. táblázat: A nehézfémterhelési szabadföldi kísérlet kezelései (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 1994.)

Elemjele	Terhelési szintek kg elem/ha			Alkalmazott sók formája
	1	2	3	
Al	0	90	270	Al(NO ₃) ₃ · 9H ₂ O
As	30	90	270	NaAsO ₂
Cd	30	90	270	3CdSO ₄ · 8H ₂ O
Cr	30	90	270	K ₂ CrO ₄
Cu	30	90	270	CuSO ₄ · 5H ₂ O
Hg	30	90	270	HgCl ₂
Pb	30	90	270	Pb(NO ₃) ₂
Zn	30	90	270	ZnSO ₄ · 7H ₂ O

Forrás: Fodor, 2002

A kísérletben a következő jelzőnövényeket használtuk fel: 1995-ben őszi búza (Triticum aestivum), 1996-ban kukorica (Zea mays L.), 1997-ben napraforgó (Helianthus annuus L.), 1998-ban borsó (Pisum sativum L.), 1999-ben silócirok (Sorghum bicolor L.), 2001-ben őszi árpa (Hordeum vulgare L.), 2002-ben fehér mustár (Sinapis alba L.), 2003-ban rostkender (Cannabis sativa L.) és 2005-2008 között lucerna (Medicago sativa L.). A jelzőnövények és szántott talajréteg kadmiumtartalmának összefüggés vizsgálata esetén matematikailag igazolható összefüggés az őszi árpa és a fehér mustár esetén volt kimutatható.

A növénymintavétel a növények tápláltsági állapotát leginkább meghatározó fenofázisokban történt, az őszi árpánál a bokrosodás végén (zöld hajtás) és a kalászhányáskor (kalász alatti levél), a mustárnál a zöldbimbós, illetve az aratás előtti állapotban. A mintavétel során minden parcellán háromszor egy véletlenszerűen kiválasztott folyóméterről a teljes föld feletti növény leszedték a parcellák szegélyétől 0, 5 m-t körben elhagyva. A növényi minták elemtartalmának meghatározását tömegmérés, szárítás és darálás előzte meg. A növénymintákban kísérleti elemeket cc. HNO₃ + H₂O₂ feltárást követően ICP technikával vizsgáltattuk. A talajmintavétel a felső 0-25 cm-es rétegből kézi botfűróval történt. 20-20 pontminta (leszűrés) reprezentált egy-egy átlagmintát. Az „oldható” elemtartalom meghatározása NH₄-acetát + EDTA kioldással

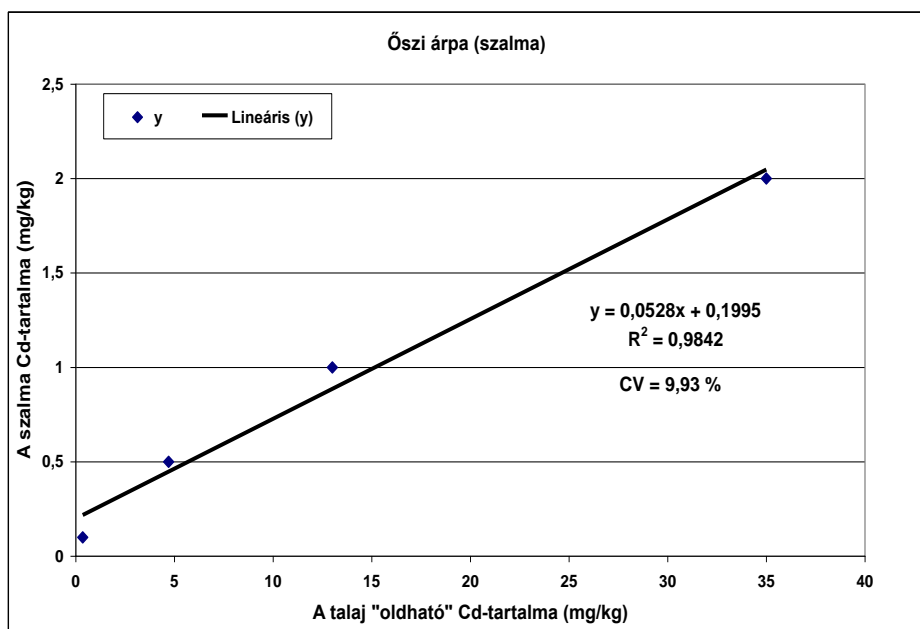
(LAKANEN-ERVIÖ, 1971), az „összes” elemtartalom meghatározása cc. HNO_3 + cc. H_2O_2 feltárással (VÁRALLYAY et al., 1995) történt. A növény- és talajminták esetén az elemvizést az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézet ICP laboratóriuma végezte ICP-AES plazmaemissziós spektrofotométerrel.

A talaj és a növények kadmiumtartalmának összefüggés-vizsgálata regresszió analízissel végeztük. A regresszió analízis mellett a szórások jellemzésére a variációs koefficiensek (CV) értékét is meghatároztuk, amelyek alapján a regressziós kapcsolatot leíró függvény matematikai modellként történő alkalmazhatósága volt értékelhető. Az összefüggés vizsgálatok alapján nyert függvénykapcsolatok és az abból levont következtetések tájékoztató jellegűek, hiszen az összefüggés-vizsgálat a kísérlet sajátosságából adódóan csak a mérések 4-4 átlageredményére terjedhetett ki.

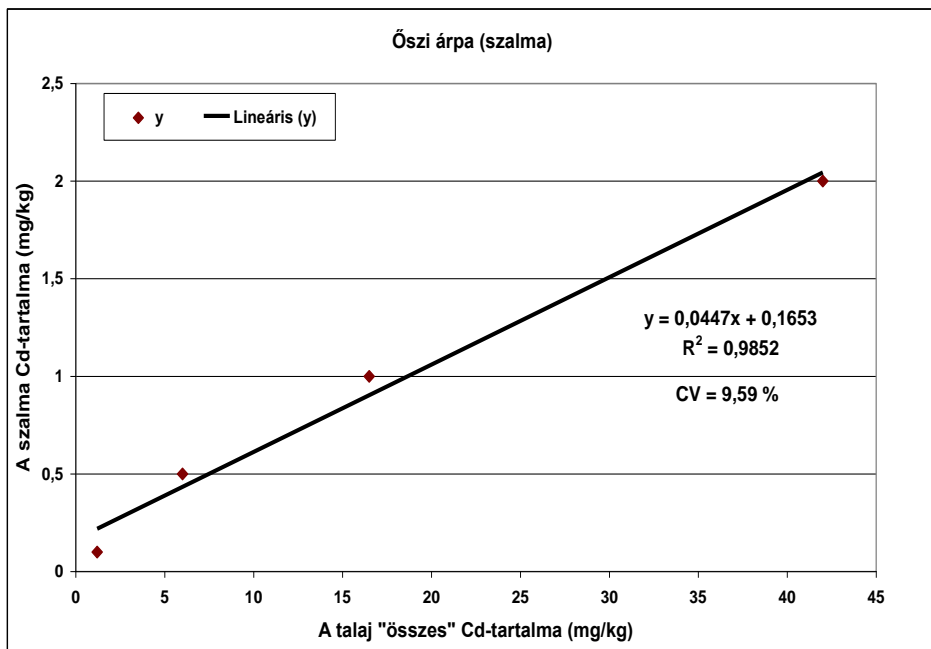
Eredmények

Az őszi árpa és a mustár Cd-tartalmának a talaj „oldható”, illetve „összes” elemtartalmával való összefüggés-vizsgálatának eredményeit az 1-6. ábra mutatja. A talaj vizsgált nehézfémkoncentráció tartományában a talaj Cd-tartalma az őszi árpa szalma és a mustár esetén lineáris, az őszi árpa szemnél logaritmikus kapcsolatot mutatott a növényi Cd-tartalommal. Mindkét növény esetén szoros összefüggés volt kimutatható a talaj és növény Cd-tartalma között.

A Cd-akkumuláció alakulását az őszi árpa szalma esetén a talaj „oldható” Cd-tartalmának függvényében az 1. ábra, a talaj „összes” Cd-tartalmának függvényében a 2. ábra szemlélteti.

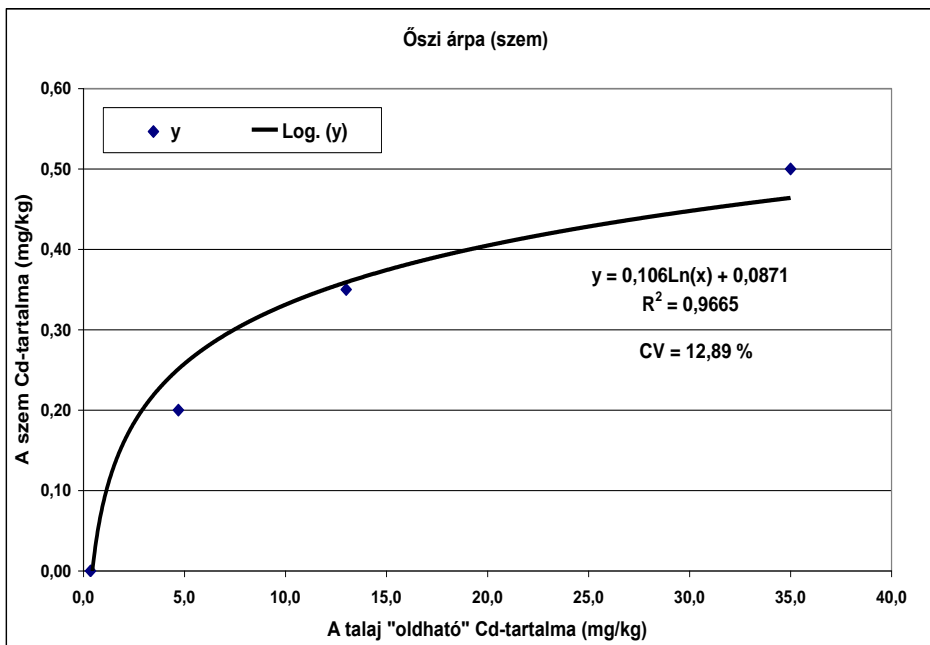
1. ábra: A Cd-akkumuláció alakulása az őszi árpa szalma esetén a talaj „oldható” Cd-tartalmának függvényében (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 2001).

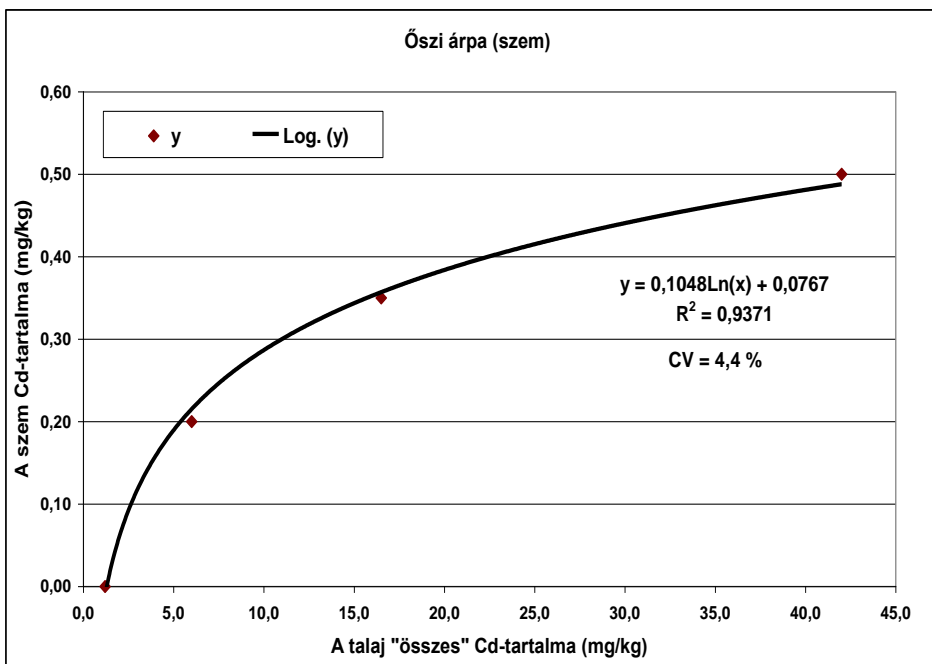
2. ábra: A Cd-akkumuláció alakulása az őszi árpa szalma esetén a talaj „összes” Cd-tartalmának függvényében (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 2001).

A lineáris regressziós egyenletek szerint az őszi árpa szalma a takarmányokra megadott 0,5 mg/kg-os határértéket 7,5 mg/kg „összes” és 5,5 mg/kg „oldható” Cd-tartalom mellett éri el.

A Cd-akkumuláció alakulását az őszi árpa szemtermése esetén a talaj „oldható” Cd-tartalmának függvényében a 3. ábra, a talaj „összes” Cd-tartalmának függvényében a 4. ábra mutatja.

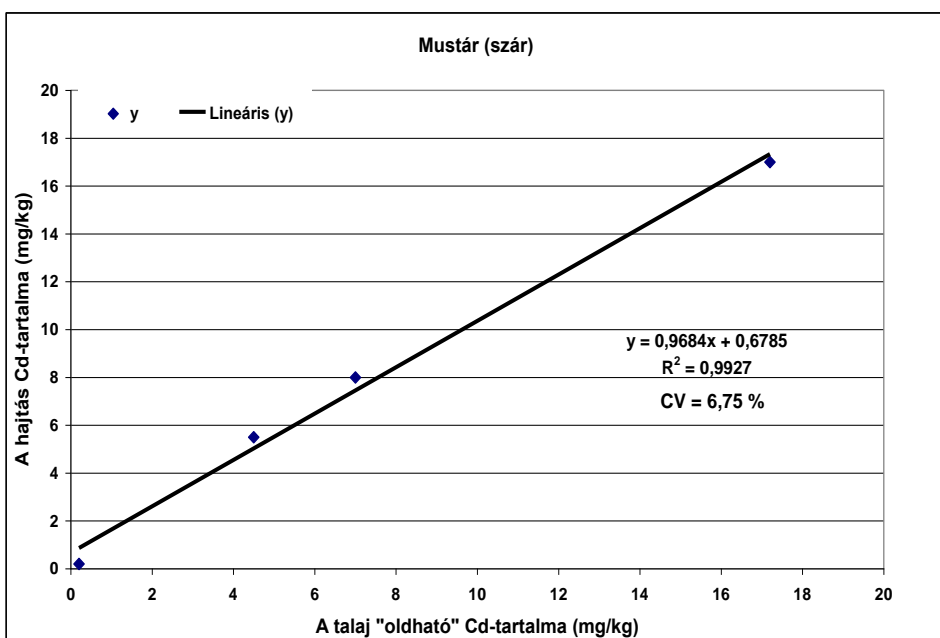
3. ábra: Az As-akkumuláció alakulása az őszi árpa szem esetén a talaj „oldható” As-tartalmának függvényében (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 2001).

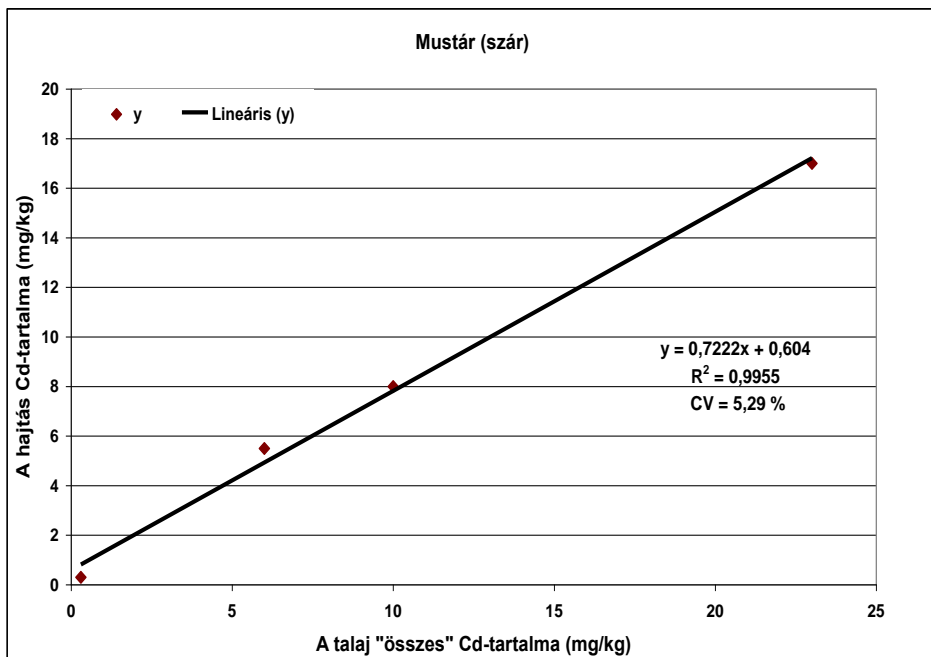
4. ábra: A Cd-akkumuláció alakulása az őszi árpa szem esetén a talaj „összes” Cd-tartalmának függvényében (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 2001).

A logaritmusos függvénykapcsolat szerint az őszi árpa szemben a Cd-akkumuláció mértéke a talaj Cd-tartalmának azonos szorzatos (százalékos) növekedésével additívan növekszik. A modell szerint az árpa szemtermése a lisztre megadott 0,1 mg/kg határértéket a talaj 2,65 mg/kg „összes”, illetve 1,15 mg/kg „oldható”, az étkezési korpára megadott 0,2 mg/kg határértéket a talaj 5,4 mg/kg „összes”, illetve 2,95 mg/kg „oldható” Cd-tartalma mellett éri el. Az árpa szem a takarmányozási célú felhasználására megadott 0,5 mg/kg határértéket a modell szerint a talaj 46 mg/kg „összes” és 40 mg/kg „oldható” Cd-tartalma mellett érné el. Az árpa szemtermése nem védett a kadmium szennyezéssel szemben, azonban a Cd-akkumuláció intenzitása a szalmával szemben a talaj növekvő Cd-szennyezettségével logaritmusosan csökken.

A mustár esetén a Cd-akkumuláció alakulását a talaj „oldható” Cd-tartalmának függvényében az 5. ábra, a talaj „összes” Cd-tartalmának függvényében a 6. ábra mutatja.

5. ábra: A Cd-akkumuláció alakulása a mustár esetén a talaj „oldható” Cd-tartalmának függvényében (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 2002).

6. ábra: A Cd-akkumuláció alakulása a mustár esetén a talaj „összes” Cd-tartalmának függvényében (csernozjom barna erdőtalaj, Mátraalja, Tass-pusztá, 2002).

A mustár szár és a talaj Cd-tartalma közötti lineáris összefüggés matematika modellnek tekinthető. A regressziós koefficiensek értéke azt mutatja, hogy a mustár Cd-akkumulációjának intenzitása két nagyságrenddel nagyobb az őszi árpánál meghatározott értékeknél. A lineáris regressziós egyenletek szerint a mustár a takarmányokra megadott 0,5 mg/kg-os határértéket a talaj 0,65 mg/kg „összes” és 0,5 mg/kg „oldható” Cd-tartalma körül éri el.

Következtetések, javaslatok

A 6/2009. (IV. 14.) KvVM-EüM-FVM együttes rendeletben a kadmiumra megadott talaj szennyezettségi határérték az őszi árpánál a takarmány- és táplálkozáscélú felhasználás esetén megfelelő védelmet biztosít, hiszen a kadmiumra vonatkozó szennyezettségi határérték (1 mg/kg) esetén a szalma számított Cd-tartalma 0,21 mg/kg, a szem esetén pedig a modell szerint nincs Cd-akkumuláció. A modell szerint a mustár esetén a 6/2009. (IV. 14.) KvVM-EüM-FVM együttes rendeletben a kadmiumra megadott talajszennyezettségi határkoncentráció (1 mg/kg) nem biztosít megfelelő védelmet, hiszen a szennyezettségi határérték esetén a mustár számított Cd-tartalma 1,3 mg/kg, azaz meghaladja a takarmány célú felhasználhatóságra megadott 1 mg/kg, valamint a táplálkozáscélú felhasználhatóságra megadott 0,1 mg/kg határértéket.

A kísérleti eredmények a kadmium vonatkozásában a 6/2009. (IV. 14.) KvVM-EüM-FVM együttes rendeletben meghatározott szennyezettségi határértékek felülvizsgálatát

indokolják. Az általunk *javasolt talajszennyezettségi határkoncentráció 1 mg/kg helyett 0,5 mg/kg.*

Hivatkozott források

- [1.] ADRIANO, D. C. (1986): Trace Elements in the Terrestrial Environment. Springer -Verlag, New York - Berlin - Heidelberg - Tokyo, 533 p.
- [2.] ALLOWAY, B. J. (ed.) (1990): Heavy Metals in Soils. Blackie and Son Ltd. Glasgow and London. 7-28. p.
- [3.] FODOR L. (2002): Nehézfémek akkumulációja a talaj-növény rendszerben. Doktori (PhD) értekezés. VE Georgikon Mezőgazdaság Tudományi Kar, Keszthely, 141. p.
- [4.] FODOR L., SZABÓ L., SZEGEDI L. (2005): Effects of microelement loads on winter barley grown on brown forest soil. In: Simon, L. (ed.) Innovation and Utility in the Visegrad Fours. Proceedings of the International Scientific Conference. Vol. 1. Environmental Management and Environmental Protection. Continent –Ph Ltd., Nyíregyháza. ISBN 963 86918 1 6. 19-24. p.
- [5.] FODOR L., SZEGEDI L., FODORNÉ FEHÉR E. (2007): Study of cadmium transport in the soil plant system. In: Németh, T. - Koós, S. (eds.) Program and Abstract Book of the 10th Int. Symp. on Soil and Plant Analysis. HAS-RISSAC-SPAC, Budapest. ISBN 978-963-06-2678-1. p. 173. p.
- [6.] KABATA-PENDIAS, A. PENDIAS, H. (2001): Trace Elements in Soils and Plants (3rd edition). CRC Press LLC. Boca Raton, London, New York, Washington, D.C.
- [7.] FILEP GY. (1998): Behaviour and fate of pollutants in soil. In: Soil Pollution (Ed.: Filep, Gy.). Agricultural University of Debrecen. Debrecen. 301. p.
- [8.] KÁDÁR I. (1991): A talajok és növények nehézfém tartalmának vizsgálata. KTM, MTA TAKI. Budapest. 84. p.
- [9.] KÁDÁR I. (1995): A talaj-növény-állat-ember tápláléklánc szennyeződése kémiai elemekkel Magyarországon. KTM-MTA TAKI. Budapest. 388. p.
- [10.] KÁDÁR I. (1996a): Zárójelentés a „környezetünk nehézfém terhelésének vizsgálata 1994-1996” c. témában elért 1996 évi kutatásokról. Kézirat. MTA TAKI. Budapest. 40. p.
- [11.] KÁDÁR I. (1996b): Jelentés „A különböző nehézfémekkel beállított tartamkísérletek eltérő kezeléssel parcelláinak talajszelvényében található nehézfémek mérése, mélységi elmozdulásának vizsgálata és a vizsgálati eredmények értékelése” c. témában. Kézirat. MTA TAKI. Budapest. 15. p.
- [12.] KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS VÍZÜGYI MINISZTERIUM (KvVM) (2010): Hazánk környezeti állapota. Készült a Fővárosi Levegőtisztaság-védelmi Kft. gondozásában. Budapest. 223.p.
- [13.] Lakanen, E., Erviö, R. (1971): A comparison of eight extractants for the determination of plant available micronutrients in soil. Acta Agr. Fenn. 123: 223-232. p.
- [14.] LEHOCZKY É., SZABADOS I., MARTH P. (1996): Cadmium content of plants as affected by soil cadmium concentration. Soil Sci. Plant Anal. 27. (5-8), 1765-1777. p.
- [15.] PAIS I. (1980): A mikrotápanyagok szerepe a mezőgazdaságban. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest.

-
- [16.] PAIS I. (1999): A mikroelemek jelentősége az életben. Mezőgazda Kiadó. Budapest.
- [17.] SIMON L. (1999): Fitoremediáció. In: Simon L.(szerk.) Talajszennyeződés, talajtisztítás. Környezetügyi Műszaki Gazdasági Tájékoztató. 5. kötet. Budapest. 221. p.
- [18.] SIMON L. (2006): Toxikus elemek akkumulációja, fitoindikációja és fitoremediációja a talaj-növény rendszerben. MTA Doktori értekezés. Nyíregyháza. 158 p.
- [19.] SPOSITO, G. (1983): The Chemical Forms of Trace Metals in Soils. In: Applied Environmental Geochemistry. (Ed.: THORTON, I.) London: Academic Press. 123-170. p.
- [20.] SZABÓ L. (szerk.) (1998): Növénytermesztés és a környezet. Tan-Grafix Művészeti, Szolgáltató és Kiadó Kft. Budapest. 381. p.
- [21.] Várallyay Gy. (szerk.) (1995): Talajvédelmi információs és monitoring rendszer I. Módszertan. FM Növényvédelmi és Agrár-környezetgazdálkodási Főosztály, Budapest. 92 p.

Szerzők:**Szegedi László, PhD**

egyetemi docens

Károly Róbert Főiskola

lszegedi@karolyrobert.hu**Béltéki Ildikó**

Károly Róbert Főiskola

ibelteki@karolyrobert.hu**Fodorné Fehér Erika**

FM ASzK - Mátra Erdészeti, Mezőgazdasági és Vadgazdálkodási Szakképző Iskolája és Kollégiuma

matraszakkepzo@freemail.hu

AZ INTELLIGENS SZAKOSODÁS ÉS AZ INNOVÁCIÓ LEHETŐSÉGEINEK KIHASZNÁLÁSA A VIDÉKFEJLESZTÉS TERÜLETÉN

TÚRÓCZI IMRE

Összefoglalás

Az Európai Unió 2014-2020-as költségvetési ciklusa számos lehetőséget biztosít az innováció kiterjesztésének területén. Az elkövetkezendő években az EU-tól mintegy 700. milliárd forint támogatást hívhat le Magyarország a gazdaságának ilyen irányú fejlesztésére. A külső támogatás mellett a hazai források is jelentősek lesznek, hiszen a K+F jellegű felhasználás GDP-hez viszonyított arányát is kívánja a kormányzat. Nem tekinthetjük túlzásnak azt a becslést, amely szerint több, mint ezer milliárd forintról beszélhetünk. A források felhasználásának arányában eddig érzékelhető volt Budapest túlsúlya, mintegy kétharmados arányával.

Fontos kérdés, hogy a képzettségi szintben, infrastruktúrában, működő tőkében alacsonyabb szinten álló régiók képesek lesznek-e a források eddiginél nagyobb arányú hasznosítására figyelembe véve az S3 elvárásait? Ebben a rendszerében alapev, hogy ott kell felhasználni a forrásokat, ahol ahhoz megfelelő infrastruktúra, kutató-fejlesztő kapacitás és hagyomány biztosítható. Az intelligens szakosodási stratégia kialakítása országos szintű egyeztetések után megtörtént, az a magyar kormány 2014. november 14-én elfogadta és ezt követően továbbította Brüsszelbe.

Kérdés, hogy e feltételek mellett ez a rendszer területi kiegyenlítő hatást fog szolgálni, vagy tovább növeli a fejlettségben jelenleg tapasztalható eltéréseket?

Kulcsszavak: Innováció, fejlesztés, kutatás, tudás, felzárkózás

JEL KÓD: O49

Smart specialisation and exploitation of opportunities for innovation in the field of rural development

Abstract

The 2014 -2020 budgetary period of the European Union insures several opportunities for expansion in the field of innovation. The Hungarian economy can pull in 700 billion forints in the next years to develop in this direction. Besides external support, domestic sources will also play an important role as the Hungarian Government plans to improve the rate of R&D support compared to Hungarian GDP. It is not an exaggeration to estimate that we are talking about over 1,000 billion forints. However, in the utilisation of these funds so far the predominance of Budapest has been evident with a two-thirds share.

Is it an important question whether the rural regions with lower qualification levels, lacking in infrastructure and capital will be capable of a more efficient utilisation of the financial resources also meeting the expectations of S3? The fundamental principle of this system is that the money must be used where adequate infrastructure, research and development capacity and traditions can be ensured.

The formulation and coordination of smart specialization strategies already took place following a nationwide consultation and it was accepted by the Hungarian Government and sent to Brussels on 14th November, 2014.

The big question is whether this system with these conditions will serve the equalisation of differences between the regions or will widen the existing gaps.

Keywords: Innovation, improvement, researc, knowledge, chatching up

Bevezetés

A magyar gazdasági teljesítménye sok szempontból elmarad az európai uniós átlagtól, ami egyértelműen eredményezi a Magyarországon élő emberek életszínvonalának alacsonyabb szintjét. Gyakran felmerül a kérdés, hogy miért kaphat egy magyar szakember lakóhelyétől 10-20 km-re egy országhatár túloldalán két-háromszoros jövedelmet. A témában megjelent tanulmányok erre választ adnak. A munkavégzés hatékonysága technikai, technológiai okok miatt alacsonyabb és a kiáramló jövedelmek ennek megfelelően szintén alatta maradnak a magasabb fejlettségű országokban kifizethető összegektől. A gazdasági tevékenység végső célja nyilvánvalóan a jólét növelése, ennek megfelelően a munkavégzés területén fokozni kell a felhasználható erőforrások hasznosulási szintjét. Hronszky Imre és Várkonyi László tanulmánya szerint „a műszaki innováció a gazdasági növekedés hosszú távú stratégiai hajtóereje” (Hronszky – Várkonyi, é. n.). A cél megvalósítása nem történhet meg K+F+I tevékenység nélkül, amelyre jelentős források állnak rendelkezésre. Kérdés azonban az, hogy Magyarországon belül az eltérő fejlettségi szint miatt minden országgrészben képesek-e befogadni a lehetőségeket, vagy a felgyorsuló innováció a területi különbségek növekedését eredményezi.

Anyag és módszer

Az intelligens szakosodási stratégia (továbbiakban S3) kialakítása az elmúlt év kiemelkedő folyamata volt, jogalkotási, gazdasági elemzési és stratégiai tervezési tevékenység területén egyaránt. Az eddig zajlott folyamatok és várható feladatok és hatások vizsgálata egyaránt részét képezi a szükséges elemzéseknek, így jelen cikknek is. A témakör feldolgozása során vizsgáltam a jogszabály alkotási munkálatokat, a stratégia kialakításának folyamatát. Munkám során vizsgáltam, hogy a különböző besorolást elérő földrajzi térségek képesek lehetnek-e az innovációs források felhasználására. A tanulmány elkészítése során forrásként a kapcsolódó jogszabályokat, statisztikai adatokat és az elkészült tervet használtam, alkalmazva a szükséges elemzési módszertani elemeket.

Jogi folyamatok, tervezési szakasz

Az Európai Unió 2014-2020-as költségvetési ciklusának kiemelt feladata a K+F+I folyamatok hatékonyságának fokozása, amelynek gondolata a „Lisszaboni döntés” alapvető eleme volt. Magyarország ebben az időszakban több, mint 700 milliárd forint támogatásra számíthat. A pontos összeg az euro árfolyamának függvényében kis mértékben ingadozhat. A terület kiemelt jellegét az is érzékelteti, hogy az erre a célra Magyarország számára rendelkezésre álló forrás meghaladja az előző ciklusban nyújtott támogatás kétszeresét. A hazai források összegét is figyelembe véve nem tekinthetjük túlzásnak, azt az állítást, amely szerint a több, mint ezer milliárd forint hatékony felhasználását kell előkészíteni. Ez a munkafolyamat természetesen korábban indult. Az

előkészítési tevékenységből ki kell emelnünk az S3 Fehérkönyv 2013. második félévben történt elkészítését. (Rátzné, 2014)

A „fehér könyv” elnevezést gyakran használjuk, ez egy régi fogalom, a magyar jogban 2012-ben definiálásra került, ezért célszerűnek tartom pontosítani, hogy a mit jelent ez az elnevezés precíz jogi megfogalmazásban.

A kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet 34. §-a az alábbiak szerint definiálja a „fehér könyvet”, mint a stratégiaalkotás eszközt:

„A fehér könyv egy szakpolitikai területről készített átfogó, más stratégiai tervdokumentum megalapozását szolgáló rövid- vagy középtávú stratégiai tervdokumentum, amely azonosítja az adott szakpolitikai területhez köthető legfontosabb, kormányzati lépéseket igénylő problémákat; bemutatja az adott szakpolitikai területen elérendő rövid- vagy középtávú célkitűzéseket és konkrét problémákkal kapcsolatban megoldási lehetőségeket vázol fel, beavatkozási módokra tesz javaslatot. A Fehér Könyv előkészítéséről, majd elfogadásáról az adott szakpolitikai területért felelős miniszter dönt és tervzetét társadalmi véleményezésre kell bocsátani.”

A K+F+I Ágazati Stratégiai Fehér Könyv célja, az volt, hogy ágazatonként definiálja a K+F+I szempontú stratégiai célokat, kitörési pontokat, valamint a lehetséges beavatkozásokat, ezzel információt és inputot biztosítson a további tervezéshez, a következő időszak nemzeti és ágazati stratégiáinak kialakításához. Az ágazati stratégiák közül érdemes kiemelni az egészségipart, a jármű- és logisztikai ipart, informatikát és infokommunikációs ipart, az energetikát, a környezetvédelmet valamint az agrár- és élelmiszeripart. A műszaki és gazdasági fejlesztés csak komplexen értelmezhető, mint ezt Szokolai Zsolt cikkében részletezi (Szokolai, 2011).

A kidolgozás során megjelenő kapcsolódó programok közül az alábbiakat tartom fontosnak kiemelni:

- Új Széchenyi terv,
- Megyei területfejlesztési stratégiák,
- Széll Kálmán terv
- Nemzeti Reform program,
- Nemzeti KFI stratégia,
- Jedlik Ányos terv,
- Ágazati stratégiák.

A munka során első lépésként megfogalmazásra került az S3 tartalma, célja:

Az S3 a térségek tudásalapú fejlődésének szükségletek, kihívások figyelembe vételére épülő cél és eszközrendszer egy olyan strukturális átalakulás érdekében, amely a lehetőségeket, versenyelőnyöket, potenciális kitörési pontokat határoz meg. A fogalom összesíti az elgondolásokat, amely szerint a meglévő lehetőségekre, versenyelőnyökre épülő fejlesztési stratégia, amely természetesen meghatározza a célokat és a szükséges eszközöket is. (Rátzné, 2014)

Szükségesnek tartom kiemelni a stratégiával szemben támasztott következő három fontos jellemzőt:

- a. Intelligens, vagyis tudáson alapul és biztosítja a folyamatos tudás transfert.
- b. Fenntartható fejlődést biztosít a környezet számára. A fenntarthatóság értendő ökológiai és gazdasági szempontból egyaránt.

- c. Befogadó jelleg, ami azt jelenti, hogy a stratégia igazodik az adott terület sajátosságaihoz, lehetőségeihez és erősségeihez, de befogadja az időszakon belüli változások hatásait is. Ennek megvalósítása rugalmasságot és a folyamatos öntanulást és fejlődést is.

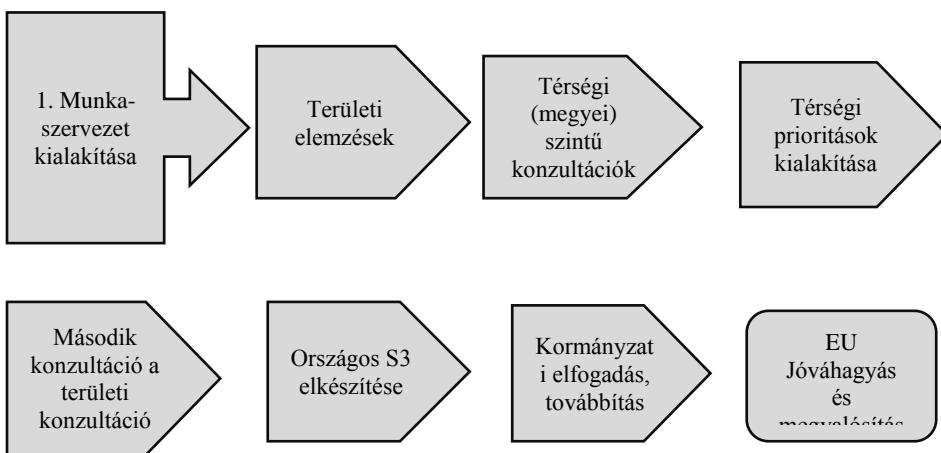
Látható, hogy egy komplex folyamatról van szó, fontos kiemelni, hogy a célkitűzések rendszere a megvalósulás szakaszában már csak korlátozottan képes változtatásokra. A következő évek irányvonalait meghatározó terv kialakításának szakaszában kiemelten fontos a gazdaság minden szereplőjének közös munkája és a döntéshozók együttműködése.

A kialakítási folyamat tehát hosszú időt vett igénybe, a gazdaságelemzésen alapuló helyzetértékeléstől az elfogadásig. Ennek a lényegesebb tartalmi fázisai az alábbiak:

1. Területi összefüggések és innovációs potenciálok elemzése.
2. Megbízható irányító infrastruktúra felállítása.
3. Közös szemléletmód kialakítása, elfogadása.
4. Korlátozott számú prioritások kiválasztása a területi fejlesztéshez.
5. Jövőkép megvalósítására alkalmas szabályozó rendszer kialakítása.
6. monitoring és értékelési rendszer kialakítása és működtetése.

Forrás: www.s3magyarország.hu

A megvalósítás munkafolyamata a következő lépéseket ölelte fel a tartalmi vonatkozásoknak megfelelően.

1. ábra: az S3 megvalósítás munkafolyamata

Forrás: Saját szerkesztés www.s3magyarország.hu honlapon található leírás alapján

A fent vázolt munkafolyamat eredményeként Magyarország Kormánya 2014. november 14-én a 1640/2014. (XI.14.) számú határozatával az elkészített stratégiát elfogadta és azt jóváhagyásra továbbította Brüsszelbe az Európai Unió Bizottsága részére. A stratégia jóváhagyását követően a pályázati források megnyílhatnak.

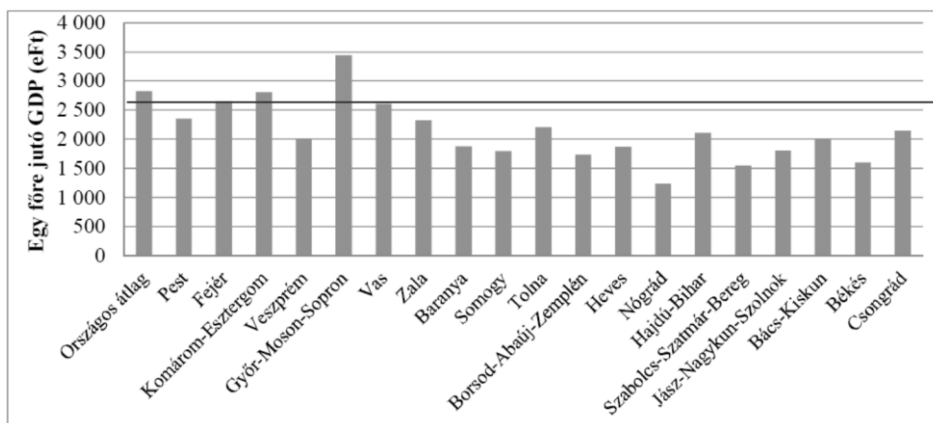
Magyarország parlamentje 2014. év során elfogadta 2014. évi LXXVI. törvényt az innovációról, amely szintén fontos részét képezi az előkészítési folyamatnak.

Ezen a pontos fontos kihangsúlyozni, hogy az S3 megvalósulása érdekében össze kell hangolni a pályázati programokat és a nemzeti stratégiákat.

Az S3 helyzetelemzések rendszere és eredményei

Az S3 helyzetelemzése az ország eltérő gazdasági fejlettségéről, eltérő teljesítményéről árulkodik. A vizsgálat eredményei között meg kell említeni az eltérő gazdasági fejlettséget, amit az egy főre eső GDP adattal tudunk leginkább érzékeltetni. A 2012. évi adatokat a 2. számú ábra érzékelteti. Érdekes megemlíteni, hogy a budapesti adat nem szerepel az ábrán, mivel az jelentősen kiugró és nem mutatható be. A fővárosi adat az országos átlagot jelentősen megemeli. A megyék közül csak egy tudja megelőzni az átlagos adatot, így érzékelhetjük azt a különbséget, amit a fővárosban megjelenő egy főre eső GDP és a többi földrajzi térség adata között megjelenik. Ezeket a gondolatokat a számszerűadatok is igazolják, Budapesten az egy főre eső GDP 6 147 000 Ft, ami több, mint ötszöröse a Nógrád megyei teljesítménynek.

Meg kell jegyezni, hogy Magyarország egy főre eső bruttó hazai terméke alig több mint kétharmada az EU átlagának, így a legalacsonyabb teljesítményű megyék adata alatta van az EU átlag felének. Az országon belüli szóródás jelentős és a gazdasági teljesítmény és megyék kategorizálása közötti összefüggést is érdemes lesz vizsgálni. Erre a későbbiekben részletesen kitérek.

2. ábra: A megyék gazdasági fejlettségének összehasonlítása, az egy főre jutó hazai termék alapján, 2012-ben

Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

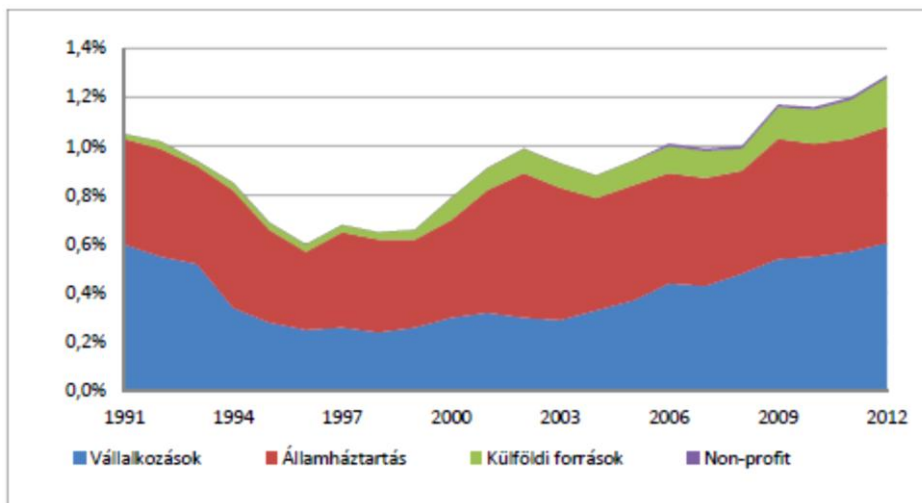
Megjegyzés: az ábrán Budapest (6144 ezer Ft/fő) nem került feltüntetésre kiugró adata miatt, de az országos adat kiszámításánál figyelembe vették. A megyék regionális tagozódásban szerepelnek az ábrán.

A grafikon adatainak szóródása jelentős, természetesen, hogy különbségek nem csak a gazdasági teljesítményben, hanem egyéb mutatókban is hasonló módon megjelennek. Az

egyéb mutatók alatt az infrastrukturális ellátottságot, a beruházási adatokat, diplomások arányát stb. értem. Az összefüggés egyértelmű, jövedelem hiányában nincs beruházás, fejlesztés, a lakosság elvándorol. Mint Soós István tanulmányában részletesen leírja a kiugró gazdasági növekedés több tényező együttes fennállása esetén lehetséges. Egyértelmű tehát, hogy nem elegendő az adott terület GDP kitermelési potenciálját vizsgálni (Soós, 2013.).

A vizsgált téma szempontjából érdemes áttekinteni a K+F ráfordításainak összetételét.

A K+F források megoszlását a 3. számú ábra érzékelteti.

3. ábra: GDP arányos K+F ráfordítások forrásai (1991-2012; %)

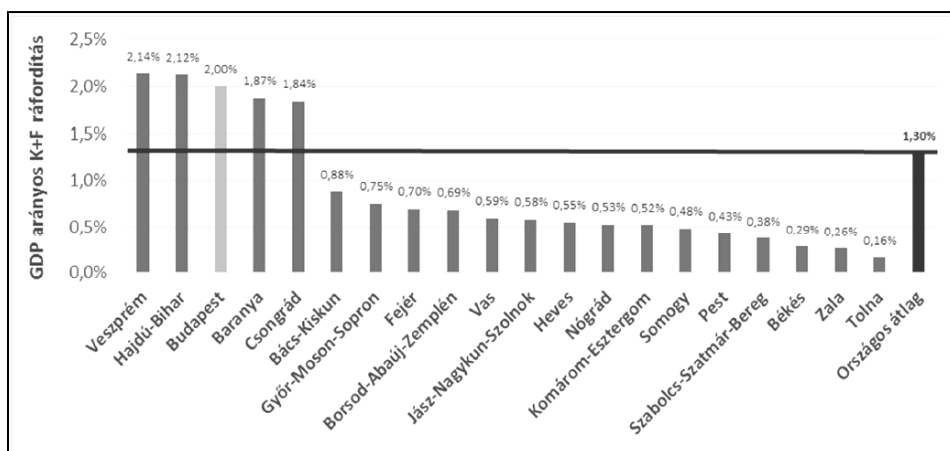
Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

Az ábra adatai szerint a felhasználás az 1995. évi mélypont után folyamatosan emelkedik, de annak összetételében növekszik a vállalkozások és a külföldi tőke aránya. Ez a két szegmens nehezen irányítható, a fejlesztéseiben nyilvánvalóan a profit reménye húzódik meg, nem pedig a területi kiegyenlítés szociális igénye. A kérdés továbbra is fennáll, vajon az innovációs tevékenységben zajló folyamatok a következő években támogathatják-e a területi kiegyenlítődést. További gondolkodás alapját képezheti, hogy a gazdaságilag hátrányos országrészekben pótolható-e a magántőke innovációs hatása?

Természetesen érdemes az innováció tartalmát is érintenünk. Erről precíz megfogalmazások találhatóak az OECD részéről, valamint a Magyar Innovációs Szövetség is meghatározta annak tartalmát. Ezek az adott szervezetek honlapján elérhetőek (lásd a hivatkozott forrásokban). Általánosított meghatározásban szerepeltethetjük az innovációt úgy, mint valamely új eljárás, technológia gazdasági célú hasznosítása.

Mint a fentiekben is jeleztem a gazdasági fejlettség, és az innovációs készség szorosan összefügg. A 4. számú ábra a kutatás-fejlesztési ráfordításokat ábrázolja. Az adatok vizsgálata során megfigyelhető azon megyék és a főváros magasabb felhasználási aránya ahol tudomány egyetemek vannak. Természetesen elmaradnak azok a térségek, ahol sem

egyetem, sem fejlett gazdaság nem jellemző. Ez az összefüggés természetes, de számszerűen ábrázolva meggyőző erővel párosul. Megfigyelhető négy megye és a főváros kiugróan magas adata.

4. ábra: Kutatás-fejlesztési ráfordítások a GDP arányában megyénként, 2012-ben
 Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

Felmerül a kérdés, vajon van-e esélye az elmaradott településeknek, megyéknek arra, hogy ezen a területen felzárkózzanak. Ez a tevékenység nem öncélú, gondoljunk a vidék népesség megtartó hatására, esetleges elnéptelenedésének veszélyére. Az innováció a növekedés felzárkózás eszköze, így az központilag is komplexen kezelendő. A korábbiakban részletezett okok miatt célszerű megemlíteni a megvalósítás során egymást támogató programokat.

Az S3 központosított folyamatait támogató programokat az 1. számú táblázat tartalmazza.

1. táblázat: Az intelligens szakosodás által érintett operatív programok és felelős minisztériumai (ahol az IH elhelyezésre került)

OPERATÍV PROGRAM	FELELŐS MINISZTERIUM
Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP)	Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM)
Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program (VEKOP)	Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM)
Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP)	Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI)
Vidékfejlesztési Operatív Program (VP)	Vidékfejlesztési Minisztérium (VM)
Magyar Halászati és Halgazdálkodási Operatív Program (MAHOP)	Vidékfejlesztési Minisztérium (VM)

Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

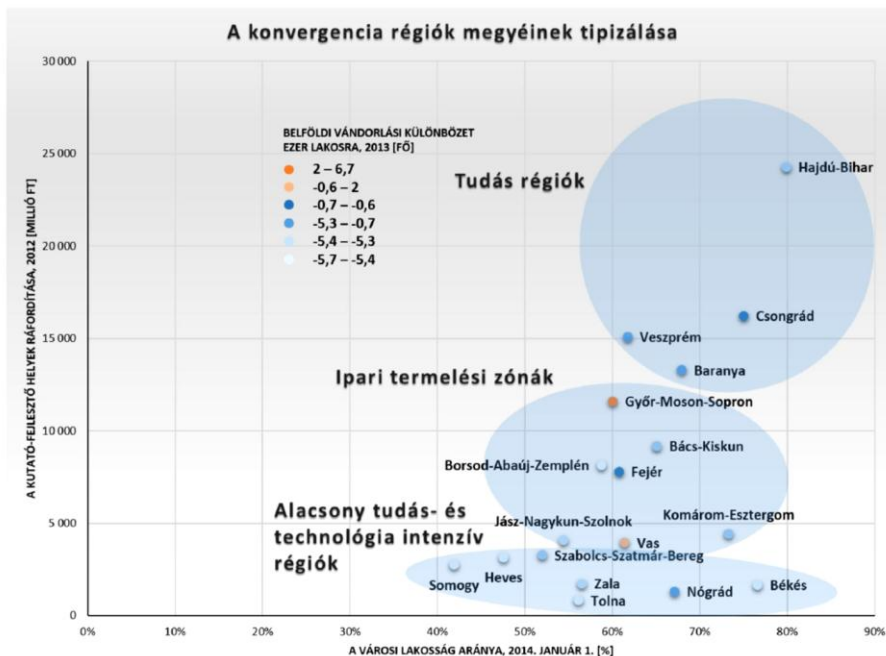
A fentiekből érzékelhető a szinergia hatások kihasználására vonatkozó törekvés. Az állam tehát a kezében tartja a folyamatokat. Bizhatunk tehát abban, hogy a pályázati

források az S3 elveit érvényesítve eljuthatnak a megfelelő földrajzi egységekhez és szolgálhatják a felzárkózást.

Sajnos a kérdésem továbbra is fennáll; van-e fogadó közeg a lemaradtabb régiókban?

A megyék tipizálása a felmérés adatai alapján

A felmérések során több szempontból vizsgálták a megyéket és azokat három csoportba sorolták. A besorolást befolyásoló adatok a kutató fejlesztő helyek ráfordításai, a városban lakók aránya. A térség stabilitását jelző mutatóként megjelenik a migrációs többlet illetve hiány. (5. ábra)

5. ábra: A konvergencia régiók megyéinek tipizálása

Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

Az adatokat és a besorolásokat vizsgálva több sajátos összefüggés mutatkozik meg. A legnagyobb innovációs befogadóképességgel bíró megyék a tudásrégiók, ahol a nagy egyetemek találhatóak és magas a városban lakók aránya. Nem kizárólag a gazdasági teljesítmény dominál, ami újabb kérdést vet fel. Az alacsonyabb beruházási potenciállal bíró megyék képesek-e befogadni az innováció eredményeit. Az is kérdés továbbá, hogy az egyetemek mellett milyen arányban tudnak megjeleníteni a vállalkozások által fenntartott kutatói kapacitások. Az oktatási intézmények nem biztos, hogy egyedül hosszú távon képesek helytállni a régiók versenyében. (Emlékeztetőül jelzem, hogy a kutatási ráfordításokban folyamatosan növekszik a magán- és külföldi tőke által finanszírozott források aránya)

Az egyértelmű, hogy kutatni és fejleszteni ott lehet, ahol van szakértelem és kutatói infrastruktúra, de az eredmények hasznosulása már kevésbé biztonságos. A

tudásrégiókra az elvándorlás is jellemző. Ellentmondásos a kép, de nézzük tovább a többi kategóriát is.

Az ipari termelési zónák felső harmadában található a Győr-Sopron megye, ahol viszonylag nagy a kutatási ráfordítás és a városban lakók aránya és migrációs többlet van. Ez valószínűleg az ott működő és folyamatosan fejlődő egyetemnek és a járműgyártásnak köszönhető. Ez a megye valószínűleg rövidesen átkerül a tudás régiókba. Megjegyzem, hogy véleményem szerint - az adatok alapján - ez a megye a leginkább képes fejlődni és hasznosítani a K+F+I eredményeit. Az ipari termelési zónák közül leginkább veszélyeztetett Jász- Nagykun Szolnok megye és Vas megye. Mindkét esetben célszerű a kutatás fejlesztés fokozása és az infrastruktúra fejlesztése, a városiasodás gyorsítása. Ismételnünk kell a veszély jelzését, kicsi az államilag finanszírozott kutatási potenciál, nincs jelentős magántőke, ami azt pótolni tudná.

Az alacsony tudás-technológia intenzív régiók esetében alacsony kutatási ráfordítás és alacsony a fejlett infrastruktúrával és iparral rendelkező városok aránya. A kitörés nehezen, vagy egyáltalán nem képzelhető el irányított fejlesztés nélkül. Ezekben a területeken nincs jelentős állami kutatási erő és a magántőke sem aktív.

A megyék beosztásának felsorolást az egyes számú melléklet tartalmazza.

Nézzük meg, milyen jövőt jósol, milyen feladatot határoz meg az S3 az egyes régiótípusokban.

A terv erre vonatkozó jövőképeit a 2. számú táblázat tartalmazza.

2. táblázat: A Nemzeti Intelligens Szakosodási stratégia által felvázolt jövőképek az egyes régiótípusok szerint

Tudás régiók	Hazánk tudásrégiói a szakosodási irányokban kijelölt területeken a makrotérség és Európa meghatározó szereplőivé válnak, a tudáscentrumok megerősítésével és a vállalkozói szféra bevonásával olyan versenyelőnyökre tesznek szert, amelyek a nemzetközi élmezőnybe emelik a választott szakosodási irányokban előállított tudást és termékeket. Az intelligens növekedés hazai szinten továbbgyűrűző hatása a többi régió felemelkedését is magával hozza.
Ipari termelési zónák	Az ipari termelési zónákban a szakosodási irányokban kijelölt területen működő K+F+I tevékenység következtében a régiók be tudnak kapcsolódni az innovációs láncba, nagy hozzáadott értékű termékek fejlesztése révén sikeres beszállítókká válnak, elsősorban a KKV szektor megerősödésével. A fenntartható növekedési pályára állással a régióknak lehetőségük nyílik arra, hogy saját tudásközpontokat hozhassanak létre a szakosodási irányuk mentén, ezáltal tudásrégióvá váljanak.
Alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiók	Az alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiókban a szakosodási irányokban megjelölt területeken innovatív megoldásokkal (ún. követő innovációval) és korszerű fejlesztésekkel a tradicionális ágazatok megújulnak, élénkebb K+F+I tevékenységet hoznak létre. A régiókban a befogadó növekedés következményeként a régió élhetőbbé válik, munkahelyek jönnek létre és megszűnik az elvándorlás.

Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

Az alap gondolatok közül célszerű kiemelni, hogy maga a stratégia a besorolást mintegy rangsorként állítja fel. A tudásrégiók Európa meghatározó tudáscentrumává válhatnak a vállalkozások bevonásával és jelentős gazdasági társadalmi és innovációs központok alakulnak ki. Nyilvánvaló, hogy a fejlődés önmagát erősítő folyamattá válhat és ez a lakosság életszínvonalán is érződni fog, ami a népesség növekedését eredményezi.

Az ipari termelési zónák kevésbé tekinthetők tudás alapon fejlődő területek, amelyek képesek bekapcsolódni az innovációs láncba és ezáltal fejlődőképese, amelyek hosszú tudatos fejlesztéssel átléphetnek a tudás alapú régiók közé.

A harmadik alacsony tudás- és technológiai- intenzitású régiók, amelyek alkalmazni tudják a K+F+I eredményeit és olyan szintű helyi gazdaságot építhetnek, amelyek élhető körülményeket alakítanak ki és képesek az elvándorlás megállítására.

Az elemzés végén megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi helyzet gyökeres megváltoztatásra, a tudáson gazdaság fejlesztésére azokon a területeken van lehetőség, ahol a jelenleg is fennáll a viszonylag magas szellemi kapacitás, a vállalkozások képesek a kutatások finanszírozására és az elért eredmények hasznosítására. Az S3 célkitűzései önmagukban nem képesek jelentősen javítani az elmaradott területek helyzetét. A területi kiegyenlítés, a vidék népességmegtartó erejének fokozása csak komplex gazdaságfejlesztéssel érhetőek el, ami összhangolt kormányzati stratégiát is igényel.

További kérdésként felmerül a befektetések hasznosulása, a teljes tényezőtermelékenység mérése. Ebben a témában elkészült tanulmány alapján kijelenthetjük, hogy ez egy összetett, több tényezős vizsgálatnak lehet az eredménye (Révész, 2005.). Ebben a témakörben érdemes további tanulmányokat készíteni a földrajzi térségek vonatkozásában.

Következtetések, javaslatok

Az S3 stratégia a 2014-2020-as EU költségvetési ciklus jelentős – és hasonló nagyságrendben valószínűleg utolsó – fejlesztési forrását biztosítja mintegy 700 milliárd forint összegben. A helyi források kiegészítésével ez a forrás meghaladja az 1.000 milliárd forintot. Az összeg felhasználását jelentős helyzetfelmérési és tervezési munka előzi meg. Az S3 stratégia elkészült. A lehetőségek és cél meghatározása megtörtént. Az elemzés eredményeként az is megállapítható, hogy a gazdaságilag elmaradott térségek nem rendelkeznek azokkal az erőforrásokkal, amelyek képesek az önfejlődés beindítására. Ezt igazolja az a tény is, hogy a vidékfejlesztésre fordított összegek felhasználása nem volt eredményes, a területi különbségek nem tudtak jelentősen csökkenni.

A tervezési munka rávilágított a komplex fejlesztés igényére, amely csak előre megtervezett és állam által támogatott összhangolt fejlesztéssel valósítható meg. A gazdaságpolitikának fel kell vállalnia a fejlesztési források differenciált elosztását és annak szigorúan ellenőrzött végrehajtását.

Hivatkozott források

[1.] Hronszky I. – Várkonyi L. (é. n.): Innováció menedzsment tanulmány radikális innovációk kihívásairól és menedzselési lehetőségekről. Letöltés dátuma: 2015. január 10.

Forrás: <http://goliat.eik.bme.hu/~hronszky/varkonyi/Innovaciomendzsment-Radikalis.pdf>

- [2.] Szokolai Zs. (2011): Lépésről lépésre a kreatív ipar támogatásának lehetőségei a gazdasági centrumoktól távol eső kis- és közepes városokban. Területfejlesztés és Innováció. 2011. évi 2. szám. Pécsi Tudományegyetem. Pécs
- [3.] Soós I. (2013): Hol lesz a következő Szilícium völgy? Letöltés dátuma: 2015. január 10. Forrás: <http://drillio.com/hu/kultura/eletmod/hol-lesz-a-kovetkezo-szilicium-volgy-2013/>
- [4.] Ismeretlen szerző. Letöltés dátuma: 2015. január 10. Forrás: <http://www.oecd.org/innovation/oecdreviewsofinnovationpolicy.htm>
- [5.] Innováció értelmezése. Magyar Innovációs Szövetség. Letöltés dátuma: 2015. január 10. Forrás: http://www.innovacio.hu/1g_hu.php
- [6.] Révész I. (2005): Az innováció egyes típusainak hatása a nemzeti jövedelem növekedésére. Magyar Innovációs Szövetség, Budapest, 2005. Teljes Tényezőtermelékenységi mérés.
- [7.] Rátné Ludányi Ágnes előadásának anyaga, Szolnok, 2014. szeptember 16.
- [8.] A kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet
- [9.] www.s3magyarorszag.hu Letöltés dátuma: 2015. január 10.

Szerző:**Dr. Túróczi Imre PhD**

rektor, főiskolai tanár
Szolnoki Főiskola
turoczi@szolf.hu

1. Melléklet. Regionális beosztás

Tudás régiók	<ul style="list-style-type: none"> • Budapest és Pest megye • Baranya megye • Csongrád megye • Hajdú-Bihar megye • Veszprém
Ipari termelési zónák	<ul style="list-style-type: none"> • Bács-Kiskun megye • Borsod-Abaúj-Zemplén megye • Fejér megye • Győr-Moson-Sopron megye • Jász- Nagykun Szolnok • Komárom-Esztergom megye • Vas megye
Alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiók	<ul style="list-style-type: none"> • Békés megye • Heves megye • Nógrád megye • Somogy megye • Szabolcs-Szatmár-Bereg megye • Tolna megye • Zala megye

Forrás: Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.

SZAKTANÁCSADÁS VAGY TANÁCSADÁS? - EGY FELMÉRÉS EREDMÉNYEI

VARGA TIBOR
NAGYNÉ DEMETER DÓRA

Összefoglalás

A tanácsadás része mindennapjainknak, tanácsot adunk másoknak és tanácsokat kapunk másoktól. A tanulmányban röviden vázoljuk a tanácsadás mezőgazdaságban alkalmazott jelentőségét, amely nagyon fontos egy jól működő ágazat életében. A téma aktualitását, a gazdálkodók alulinformáltsága, és a tanácsadási tevékenység hiányossága adja.

Tanulmányunkban a Borsod megyei Tiszalúc Nagyközség gazdálkodóit kérdeztük, kérdőíven keresztül, a mezőgazdasági szaktanácsadáshoz fűződő viszonyokról. Emellett a szekunder és részben a primer adatok alapján elkészült egy SWOT analízist a mezőgazdasági szaktanácsadásról, mint szolgáltatásról. Az elemzéseket a szolgáltatást igénybevevők helyzetére vonatkozóan készítettük el.

Kulcsszavak: szaktanácsadás, mezőgazdaság, információáramlás, szolgáltatás, információ hiány

JEL KÓD: M41

Evaluating the consultancy services to local businesses

Abstract

Consulting is an everyday issue. It stands for giving advice to and receiving some from other people. Our study starts out with a brief introduction of the significance of consultancy in agriculture and then moves on to my chosen topic Consultancy in Agriculture, an essential factor in the life of a prospering business. We chose this topic, because most farmers have not enough information. and system of agricultural consultancy is fault.

We have used questionnaires to interview farmers of Tiszaluc Township in BAZ County, Hungary about their understanding of agricultural consultancy. Based on my research I have made up a SWOT analysis on Agricultural Consultancy as a service, including the details in tables. We have made the analysis taking the standing of those already using this service into account.

Keywords: consultancy, agricultural, information- flow, service, lack of information

Bevezetés

A menedzsment tanácsadással foglalkozó szakirodalom szerint, minden olyan tevékenység vagy funkció, amelynek célja a segítségnyújtás, a problémafeltárás és problémamegoldás a tanácsadás fogalmába tartozik. Más szerzők szerint a tanácsadás olyan professzionális szolgáltatás, amelyet számos tényező (például függetlenség, szakmai képzettségek, képességek) megléte esetén lehet csak végezni (Greiner, 1983).

A leggyakrabban idézett, általánosan elfogadott megfogalmazás szerint: ”a mezőgazdasági szaktanácsadás olyan szolgáltatás, amely oktatási módszerekkel támogatja a gazdálkodókat a termelési folyamatok fejlesztésében, elősegítve ezzel a gazdálkodók életszínvonalának növelését, valamint a vidéki élet társadalmi megítélésének javulását.” (Kozári, 1993 17. oldal)

A mezőgazdasági szaktanácsadásnak két nagyobb területre koncentrálni céljait tekintve. *Gazdasági célja* a mezőgazdaság termelékenységének növelése a technikai fejlődés átadásával, továbbá a termelési tényezők - föld, munka, tőke, irányítás - optimális felhasználása. (Kozári, 2009)

Társadalmi célja legfőképpen a gazdasági célok elérésén keresztül valósul meg. Sikeres gazdálkodással növekszik az életszínvonal, ami magával vonja a helyi gazdaság beindulását, függetlenül attól, hogy akár csak néhány emberről van szó. (Kozári, 2009).

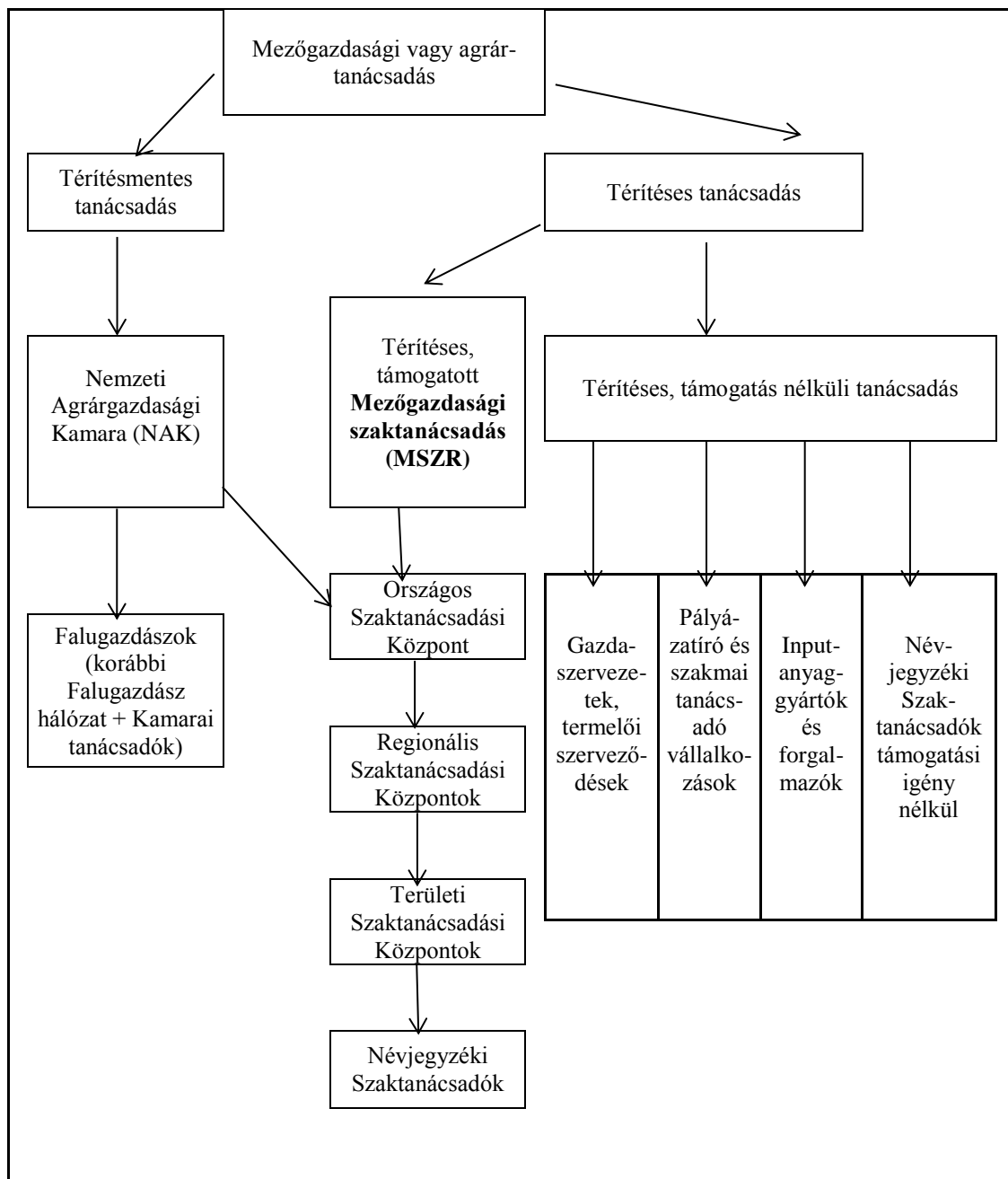
Dániában, ahol a világ egyik legfejlettebb mezőgazdasági szaktanácsadási rendszere működik, a szaktanácsadás a teljes körű szakértői rendszereken keresztül képes támogatni a gazdálkodókat. Véleménye szerint a szakértői tudás-alapú megközelítés, lehetővé teszi a gazdaságokban előforduló problémák komplex kezelését. (Kaltoft, 2000)

Alapvető céljain kívül nagyon fontos szerepe van a vidékfejlesztésben is. Ez legfőképpen abban nyilvánul meg, hogy közvetve segít a vidéki népesség megtartásában. Az az ember, aki eredményesen gazdálkodik vidéken, már nem akar elköltözni távoli városokba, vagy még rosszabb esetben külföldre, hanem igyekszik helyben megteremteni a jövője szempontjából fontos egzisztenciát. Amennyiben jól él, biztosan azt próbálja tanítani a gyermekeinek, hogy ők is folytassák ezt az életformát és talán sikerül meggyőzni a földtől és természettől egyre távolabb kerülő fiatalokat arról, hogy ez nekik is biztos megélhetés lesz a jövőben. *Így hát nem választható külön a vidékfejlesztéstől, mert nagyobb lehetőség rejlik benne ezen a téren.*

A technika/technológia folyamatosan megújul, korszerűsödnek a felhasznált munkaeszközök (erő –és munkagépek), változnak az adózási, foglalkoztatási szabályok, törvények, egyfolytában új vetőmagok és műtrágyák kerülnek piacra, amit egy embernek szinte lehetetlen feladat követni. Itt kerül előtérbe a szaktanácsadás és legfőképpen mondjuk ki, maga a szaktanácsadó, aki az agráriumban kellő szaktudással, széleskörű ismeretekkel és természetesen megfelelő motivációval kell, rendelkezzen ahhoz, hogy segítségére lehessen a termelő gazdának.(Ban - Hawkins, 1996) Közülük kit a fennmaradásban, kit profitmaximalizációban támogasson. A lényeg, hogy aki hozzá fordul, úgy érezze, hogy van/volt értelme az információ átadásnak és ezt a saját gazdaságában, hasznában, sikerességében is megtapasztalhatta.

A képzetlen gazdának segíteni kell abban, hogy korszerűen, hatékonyabban gazdálkodhassanak, használják fel a forrásokat és ez csak az oktatás, tanácsadás útján valósulhat meg. Más módon rövid időn belül lemaradnak az Uniók gazdatársakkal való

versenyben, illetve még nagyobb lesz a fejlettségbeli különbség az agrárágazatokban. (Kulcsár, 2008).

1. ábra: A magyarországi tanácsadói rendszer struktúrája

Forrás: Székely, 2011, alapján saját szerkesztés

Magyarországon a mezőgazdasági tanácsadás több formája működik párhuzamosan egymás mellett. (1. ábra)

Finanszírozás tekintetében az ingyenes gazdatámogatást, azaz az ügyfélszolgálati tanácsadást a falugazdász hálózattal korábban az állam finanszírozta a Vidékfejlesztési Minisztériumon keresztül. Jelenleg (2014. januártól) a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara keretein belül működik tovább a hálózat együtt a korábbi Kamarai tanácsadókkal. (NAK Közlemények) A kamarai tagdíjak mellett továbbra is állami finanszírozás tartja fenn a most már általánosan falugazdászokból álló szervezetet. A vidékfejlesztési tanácsadás és a Mezőgazdasági Szaktanácsadási Rendszer finanszírozása az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program intézkedéseinek keretében valósult meg, amit az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) biztosít kiegészülve nemzeti forrással. A 2007-2013 közötti ciklusban 5 milliárd eurónak, a mindenkori árfolyam függvényében mintegy 1300 milliárd forintnak megfelelő támogatás volt lehívható, jórészt az agrárium versenyképességét javító, a természeti és a vidéki épített környezet értékeinek megőrzését célzó, illetve térségi gazdaságélénkítési beruházásokra.

A szaktanácsadás igazán úgy lehet sikeres, ha folyamatosan együttműködik a kutatással és a szakképzéssel. (Cser, 2001). Az új dolgokat el kell juttatni a gazdákhöz és meg is kell őket tanítani azok használatára. Ez csak erős összefogással, központilag is támogatott, megfelelő finanszírozással lehetséges, ami természetesen annak a függvénye, hogy a döntéshozók milyen forrásokat biztosítanak az egyes részeknek. A fentebb említett három dolog, mint kutatás, szakképzés és szaktanácsadás csak egymást erősítve képes igazán sikeres, a piacon is versenyképes, felelősségteljes gazdatársadalmat létrehozni.

A mezőgazdaságban termelők különböző forrásokból szerzik ismereteiket, amelyeket gazdaságuk ésszerű irányításához, fejlesztéséhez használnak fel.

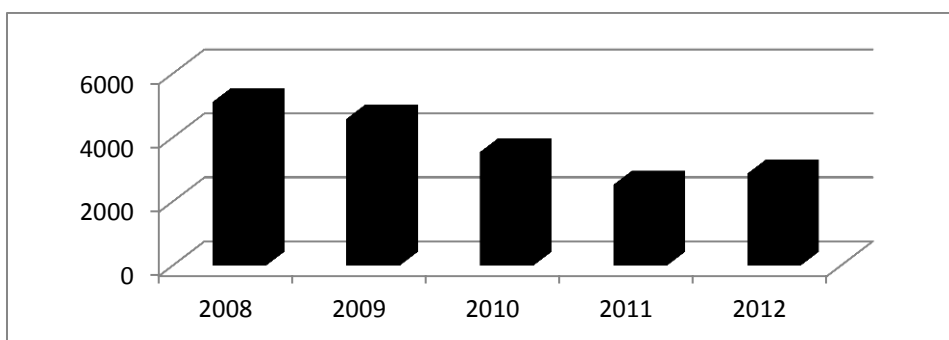
Ezek a következők lehetnek:

- a többi gazdálkodó
- kereskedelmi cégek (pl. vetőmag- műtrágya forgalmazók)
- nagy integrátorok
- gazdaszervezetek, kamarák
- szaktanácsadók (pl. ügyvéd, könyvelő)
- tömegtájékoztató (újság, rádió, televízió)

(Ban- Hawkins, 1996)

Sajnálatos tény, hogy akiknek a legnagyobb szüksége lenne a szaktanácsadásra, azok veszik igénybe legkevésbé. Itt legfőképpen az éppen néhány hektáron gazdálkodó, esetleg a mezőgazdasággal csak, mint melléktevékenységgel foglalkozó termelőkre gondolok. Ezen kívül a mezőgazdasági szaktanácsadás utáni támogatási szerződések csökkenő tendenciát mutatnak, ami szintén elkeserítő. (2. ábra)

2. ábra: A szaktanácsadási támogatási szerződések alakulása 2008-2012

Forrás: MVH adatok alapján saját szerkesztés

Anyag és módszer

A kutatásaink során primer és szekunder kutatási módszereket egyaránt alkalmaztunk. A primer kutatás során kérdőíves lekérdezést folytattunk. A kérdőívezést nagyrészt személyesen végeztük, így lehetőségünk nyílt meghallgatni a gazdákat a témával kapcsolatban és segítséget is nyújtottam a kitöltésben.

A kérdőív zömében zárt kérdéseket fogalmaztunk meg, a mintavétel véletlenszerű volt. Összesen 52 kérdőívet került kijuttatásra melyből 32 darab volt felhasználható a kutatáshoz. A postán és egyéb módon eljuttatott kérdőívek minimális számban kerültek vissza. Ezekre azért volt szükség, mert nem mindenki szeret közvetlenül információt szolgáltatni és ezen kívül, mint tudjuk a gazdálkodók az év minden napján nagyon elfoglaltak. A lekérdezés a 2013-as és 2014-es évben zajlott. A kérdőíveket Microsoft Excel program segítségével értékeltük ki.

A szekunder kutatások során az MVH nyilvános támogatási adatai és a KSH adatbázisokat használtuk fel, melyekből az demográfiai, népesedési valamint a mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli szerepével kapcsolatos adatokat gyűjtöttünk és elemeztünk.

Az alábbi hipotézisek köré felépített a vizsgálati eredményeket ismertetjük jelen tanulmányunkban:

- a gazdálkodók túlnyomó része nem hallott a mezőgazdasági szaktanácsadásról és nem is veszi azt igénybe, amennyiben mégis a gazdák nincsenek megelégedve a számukra nyújtott tanácsokkal.
- a gazdálkodók a szaktanácsadást, mint ingyenes tanácsadást értelmezik.

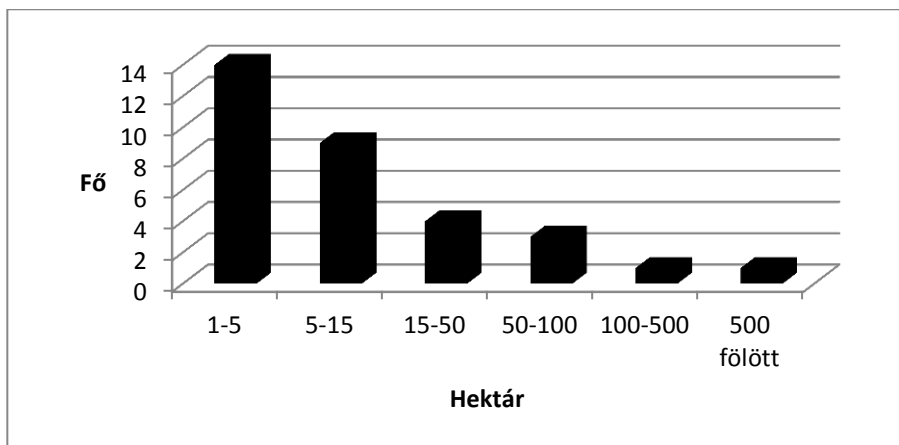
Eredmények

A vizsgálati minta terület

Tiszalúc nagyközség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekszik és a Szerencsi Kistérséghez tartozik. Miskolctól, a megyeszékhelytől 25 km-re fekszik.

Lakossága 5500 fő, melyből legalább 1000 fő munkanélküli. A közműveket tekintve vezeték ivóvíz-, gáz-, telefon-, korszerű szeméttároló, villamos energia hálózattal ellátott település, a szennyvízcsatorna és a kábeltelevíziós hálózat szervezése folyamatban van. A települést körbevevő terület szinte teljes egészében meg van művelve. Tiszalúc közigazgatási határán belül kb. 2600 hektár jó minőségű (70%-ban 25 aranykorona értékű) szántó és kb. 650 hektár legelő van. A terület közel 95 %-ban sík és gazdálkodásra alkalmas. Ez az oka annak, hogy az egyébként Észak-Magyarországi régióra jellemző alacsony földárakhoz képest itt talán mégis magasabb áron cserélnek gazdát a földterületek.

A gazdálkodók közül 23 fő 15 hektárnál kevesebb földet művel, függetlenül attól, hogy saját, vagy bérelt területről van szó (3. ábra).

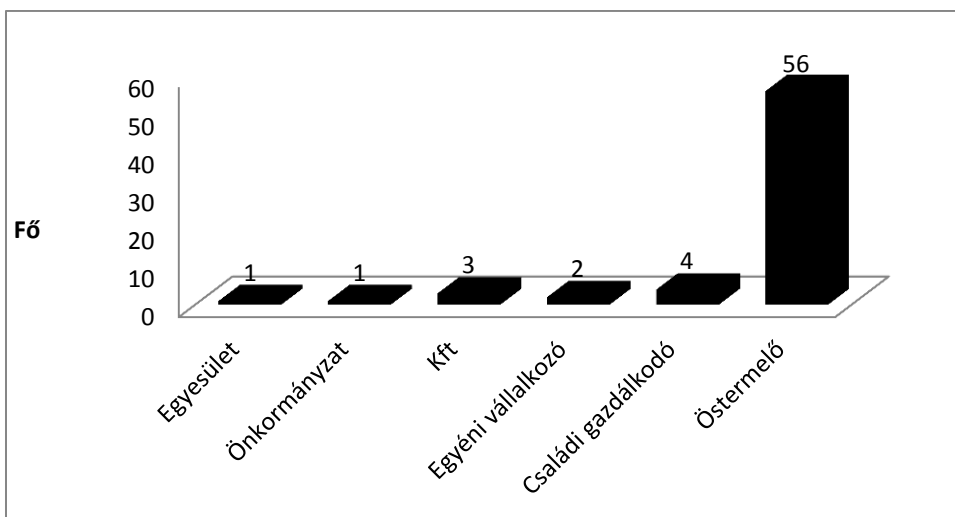
3. ábra: A településen működő gazdaságok méret szerinti megoszlása

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Szembetűnő, hogy kis számban vannak köztes gazdaságok, a nagyon kicsik után a jóval nagyobbak következnek.

A vizsgálat eredményei

Tiszalúcon 232,82 millió Ft Nemzeti- és Európai Unió támogatást fizettek ki 11 különböző jogcímen 67 igénylőnek a 2013-as évben. Ebből az összegből 109,7 millió Ft a Területalapú támogatás összege.(4. ábra). Az ábrából kitűnik, hogy mekkora a helyi agrárpotenciál, illetve a növénytermesztésre fordított összeg a településen.

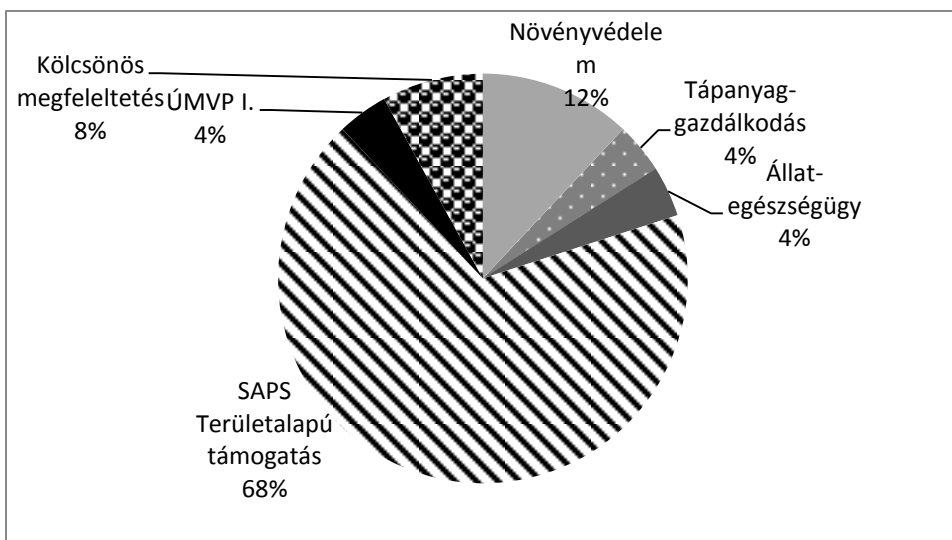
4. ábra: A különböző támogatást igénylők összetétele Tiszalúcon

Forrás: MVH adatok alapján saját szerkesztés

A megkérdezettek a fentebb említett egyének és vállalatok közül kerültek ki. Meg kell jegyezni, hogy az említett igénylőkön kívül számos magánszemély és vállalkozás folytat mezőgazdasági tevékenységet, különböző formában Tiszalúc közigazgatási határán belül. Jelenleg a kutatás csak a községben lakó- illetve telephellyel rendelkező gazdálkodókat érintette és az adatok feldolgozhatóságának egyszerűbbé tétele miatt nem terjesztettük ki a nem helyi lakosokra. A megkérdezettek életkora, az országos átlagot követve magas, mindössze a 5 fő válaszadó volt 40 év alatti, további 17 fő pedig 60 év feletti. A megkérdezettek nagyobb részének nincs szakirányú végzettsége. A hosszú évek gyakorlati tapasztalatai során egyre hatékonyabbnak érzik magukat a gazdálkodók azonban technológiai újítások valamint finanszírozási feltétel rendszer változásával folyamatosan megújuló ismeretanyagra van szükség a sikeres gazdálkodáshoz.

A szaktanácsadás jelene és jövője gazdálkodói szemszögből

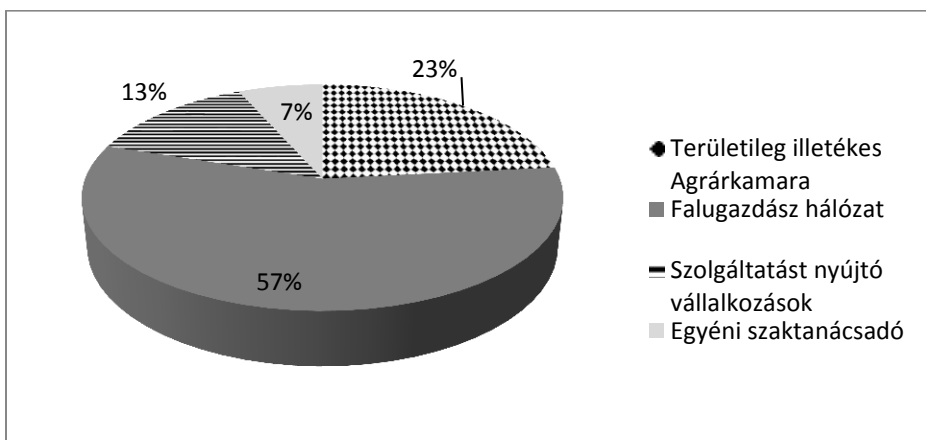
A válaszok alapján jól látszik, hogy 17-en, vagyis közel 70%-ban a Területalapú támogatást jelölték meg, mint igénybe vett szaktanácsadást. Ezután a Növényvédelem következik 12%-al (három fő). Harmadik helyen Kölcsönös megfeleltetés áll a maga 8%-ával (két fő). Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program jogcímei, holtversenyben a Tápanyag-gazdálkodással és az Állategészségüggyel csupán egy-egy jelölést kaptak, ami elenyésző. (4. ábra)

4. ábra: Szaktanácsok szakterületenkénti megoszlása
n=32

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Az egyik legfontosabb kérdés volt, „hogyan tudjuk, kitől vesznek igénybe a gazdák a szaktanácsadást, ki az aki valójában szaktanácsadást vett igénybe, nem csupán ingyenes tanácsadást a szakigazgatási szervektől. (5. ábra)

5. ábra: A szaktanácsot adó szervek aránya
n=32

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

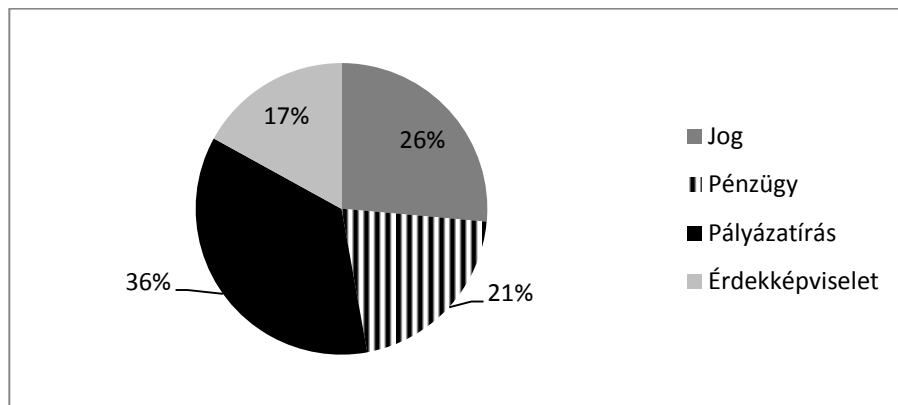
A válaszokból kiderült, hogy a gazdálkodók kiemelkedő arányban a „Falugazdász hálózatot” jelölték meg, mint elsődleges szaktanácsadót, aztán pedig az Agrárkamarát. Ezután következett csak a szolgáltatást nyújtó vállalkozás és végül elenyésző lett az egyéni szaktanácsadó. Beigazolódni látszik a fenti ábrák alapján, hogy a gazdálkodó emberek nagyrészt összekeverik a szaktanácsadást az agrártanácsadással.

Tulajdonképpen a falugazdászok minden településen jelen vannak, hol sűrűbben, hol ritkábban. Az Agrárkamara, tanácsadóival szintén ott van/volt minden megyeszékhelyen, viszonylagos közelségben a gazdákhöz. Tehát aki ezt a pontot választotta, ott fennáll az esély rá, hogy kapcsolatba került a szaktanácsadóval és nem csupán a kamarai tanácsadót kereste. Akik a „Szolgáltatást nyújtó vállalkozást” választották, őket már a valódi szaktanácsadást igénybe vevők csoportjába sorolhatóak véleményünk szerint. Ezek a tanácsadók a nagy integrátor saját tanácsadói, üzletkötői, akik segítik a hozzájuk fordulókat, (amennyiben tőlük vásárolnak), legyen szó növényvédelemről, tápanyag utánpótlásról, vagy vetőmagról. A gazdák szeretik ezt a módszert és jobbra ez az egyetlen út a kisgazdaságoknak a talpon maradásra. Mindkét félnek megéri, bár jobb lenne, ha önszerveződő gazdaszervezetek (pl. beszerző-, értékesítő szövetkezet) alakulnának, ahol a gazda nem lenne a kiszolgáltatta a kereskedő cégeknek.

Akik az „Egyéni szaktanácsadót” választották azok, akik valóban az állam által támogatott szaktanácsadói hálózatban működő, szaktanácsadói névjegyzékben szereplő, szakembereket preferálják. Sajnos számuk minimális a településen, legalábbis a válaszadók számát tekintve.

A szaktanácsot igénybe vevők ,bárkitől, illetve bármelyik szervezettől vették igénybe a szaktanácsadást, 80%-a elégedett volt. Nem tapasztaltuk az információ gyűjtés során, hogy többet várnának a gazdaságuk eredményességének javítása érdekében.

Fontosnak tartottuk megkérdezni azt, hogy ki milyen területen érzi még szükségesebbnek a szaktanácsadást. (6. ábra)

6. ábra Szaktanácsadási igény a jövőben
n=32

Forrás: Kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Kiemelkedik a négy lehetőség közül a Pályázatfigyelés, illetve Pályázatírás. Ezt jelölték meg a legtöbben. Tudvalevő, hogy amióta bevezették ezt a pályázási rendszert, folyamatosan nőtt a kimondottan agrárterületre vonatkozó pályázatok száma. Ezeket a gazdák szeretnék igénybe venni, de képzettség és legfőképpen idő hiányában maguk nem tudják megtenni. Persze nem elhanyagolható a többi lehetőség sem, miszerint jogi, pénzügyi tanácsadást és érdekképviselőt is szívesen látnának a gazdálkodók.

Következtetések, javaslatok

Sajnos kevesen vannak tisztában azzal, hogy létezik a szaktanácsadás, sőt akik tudnak róla, ők sem ismerik igazán. szükség van egy központi szervezetre, ami az egész agrártanácsadást, minden szereplőjével együtt összefogja. Úgy tűnik, ez jelenleg megvan. Felülről, állami beavatkozással, külföldi mintára, megszerveződött a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, ami az agrárium minden szereplőjét tagjaként kötelezően integrálja, ezzel közvetlenül eljuttatva az információt hozzájuk. Átvette a Falugazdász hálózatot a Kormányhivatal Földművelésügyi Igazgatóságától és a korábbi Kamarai tanácsadókkal összevonta, ezzel egy párhuzamosságot szüntetve meg, ami régóta szükséges volt. 2014. október 1-től a Kamara látja el az Országos Szaktanácsadási Központ feladatait, amivel már mondhatni a Mezőgazdasági Szaktanácsadás is a kereti között működik. Tehát az intézményi rendszer már adott, ami az ide csoportosított állami forrásokkal, támogatási összegekkel és tagdíjakkal fenntartható. (A 2014-2020. közötti Uniós ciklusban 13 milliárd forint a szaktanácsadás támogatására elkülönített összeg.).

Következő lépésként a tanácsadók képzését tartjuk szükségesnek, ami jelenleg is zajlik. Fontos, hogy legyen egy jól képzett szakemberekből álló tanácsadó réteg, aki minden gazdák által feltett kérdésre választ tud adni. Mára már nagyrészt kialakult, hogy milyen területen fordulnak tanácsért a gazdák egy szervezethez. Tehát egy területalapú támogatás igénylésével, vagy valamely adminisztrációs kötelezettség teljesítésével bármelyik tanácsadót kereshetnék, de egy vetéstervvvel egybekötött tápanyagterv elkészítésével már specialistához kell fordulni. Az a probléma, hogy jelenleg a specialisták, azaz a szaktanácsadók sajnos több témában is felvállalták a tanácsadást, mint amivel meg tudnak birkózni. Ha az előzőhöz hozzáveszünk egy jogi földrendezést és egy előfinanszírozást, már egy ember képtelen hathatós segítséget nyújtani. Szükség van a specializációra, aminek eredményeit szigorúan ellenőrizni kell. *Természetesen biztosítani kell minden tanácsadó számára a teljes körű oktatást, vagyis bármilyen területen is szeretne jobb lenni, képezhesse magát. Ehhez a tudásátadásra a magyarországi felsőoktatási intézmények kiváló oktatói, szakemberei jelenleg is rendelkezésre állnak.*

Az információ átadásnak tökéletesnek, világosnak, tárgyilagosnak kell lennie. Legjobb módja a személyes konzultáció, mert ilyenkor közvetlen kérdésekre is sor kerül, tehát adott a visszacsatolás is. Ez lehet csoportos, de én még jobbnak tartom a négyszemközi tanácsadást, mert akkor fesztelen és még őszintébb az ügyfél. Utóbbi különösen problémás esetekben ajánlott, nem általános adatok közlésekor.

Egy jó tanácsadó olyan kell, legyen, mint egy türelmes tanár, aki oktat és nevel is egyben. Rajta múlik, hogy az ügyfele miként viseltet majd a jövőben a szaktanácsadási tevékenység és az egész rendszer iránt. Fontos, hogy mind emberileg, mind szakmailag feddhetetlen szakemberek adjanak tanácsot, mert máshogy nagyon nehéz a gazdák bizalmát elnyerni. A lényeg, hogy ott legyen minden gazda mögött egy igazi szakember, akire számíthat.

Hivatkozott források

- [1.] Greiner, L.(1983): Consulting to Management. Englewood Cliffs. New York: 7-12 p.
- [2.] Kozári J. (szerk.) (1993): A mezőgazdasági szaktanácsadás módszertana. Gödöllő, Gödöllői Agrártudományi Egyetem 17. p
- [3.] Kozári J (szerk.) (2009): Mezőgazdasági szaktanácsadás. Szaktudás Kiadóház, Budapest. 9-42.p.
- [4.] Kaltoft, P. (2000): Professionalism in extension service- opening the „black box” of agro-scientific expert knowledge. Greece Volos: 4th European Symposium on European Farming and Rural Systems Research and Extension into the Next Millennium., 433-439 p. (465 p.)
- [5.] Kulcsár L (2008): Vidékfejlesztés és szaktanácsadás Magyarországon az Európai Unióhoz való csatlakozás után. Magyar Agrártudományi Egyesület, Budapest.
- [6.] Ban, W- Hawkins, H. S. (1996): Mezőgazdasági szaktanácsadás. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 245. p
- [7.] Székely E (2011): A magyarországi mezőgazdasági szaktanácsadás intézményi jellemzői. Gazdálkodás LV. (5) 502-510.p.
- [8.] Cser J (2001): Regionális Agrárszaktanácsadó Hálózat modelljének kialakítása és működésének tapasztalatai az Északnyugat-Magyarországi Régióban. Doktori (PhD) értekezés. 11-14. p.

Szerzők:**Varga Tibor**

gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök
IV. évf.

vargati@index.hu

Dr. Nagyné Dr. Demeter Dóra PhD

Főiskolai docens

Károly Róbert Főiskola

Agrár- és Környezettudományi Intézet

demeterd@karolyrobert.hu

A GYÓGYNÖVÉNY IPARÁGRA ÉPÍTHETŐ FALUSI TURIZMUS BÜKKSZENTKERESZT PÉLDÁJÁN

VISNYOVSKY GERGELY
NAGYNÉ DEMETER DÓRA

Összefoglalás

Az elmúlt öt évben Magyarországon egyre nagyobb teret kaptak a fogyasztói piacon a gyógynövény készítmények, ezzel párhuzamosan pedig a gyógynövényipar látványosan fejlődésnek indult. A primer kutatás vizsgálati mintaterülete Bükk-szentkereszt volt, ahol a gyógynövény iparág gazdaságfejlesztő hatását és munkaerő szükségletét vizsgáltuk. A mintaterület országosan is kiemelkedő jelentőséggel bír, a Pharmaherb Kft. napjaink egyik legnagyobb kapacitású üzeme, mely nem csak magyarországi, de részben külföldi piacokat is ellát. Az iparágra építhető falusi turizmus aspektusai alapján a gyógynövény iparág és a turizmus kapcsolati viszonyait kerestük, továbbá az iparág gazdaságfejlesztő hatását és munkaerő szükségletét vizsgáltuk. Mindezekkel az Észak-Magyarországi régió gazdasági és társadalmi problémáira próbáltunk helyi adottságokra alapozott megoldásokat keresni melyek más régiókban is sikerrel későbbiekben adaptálhatóak.

Kulcsszavak: *gyógynövény ipar, munkaerőpiac, helyi gazdaságfejlesztés, falusi turizmus*

JEL KÓD: *M41*

The medical herb sector of the rural tourism in Bükk-szentkereszt

Abstract

In the last 5 years the herbal preparations were getting more and more space on the consumer market in Hungary. Parallel with this progress the herbal industry were beginning to develop spectacularly. Our primary research's plot was Bükk-szentkereszt. We examined impact of the economic development and manpower needs for the herbal industry. This plot has outstanding significance also at national level. Today's the capacity of the Pharmaherb Kft.' factory is one of the greatest. This factory supply together domestic and foreign markets. The aspect of rural tourism what we can built this industry sector we looked for the relationship between herbal industry and tourism. In this study we researched the solution of economic and social problems in the regions of Northern Hungary with our examined. In the future our results will be adapted to other regions also.

Keywords: *herbal industry, manpower market, local economic development, rural tourism*

Bevezetés

A gyógynövény ágazat a vidékfejlesztési programokban fontos szerepet játszhat, mivel 150-500 ezer embert foglalkoztat. Szerepet játszik a vidéki munkahelyteremtésben és a lakosság megtartásában. A gyűjtés, feldolgozás, csomagolás megtanítása után jövedelmi forrást nyújthat az alulképzettek és a munkanélküliek számára is. Az egészségügyi színvonal javításában is szerepet játszhat. A gyógyturizmusra és az egészségkultúrára alapozott idegenforgalom szempontjából is lényeges. A feldolgozott, minőségi termékeket hazánkban helyezhetjük el. Az ágazatban fontos jelentősége van a piac ismeretének, a marketing munkának, a termékfejlesztésnek és az ennek érdekében végzett kutatásoknak. A termesztők, a feldolgozók és a kereskedők szorosabb együttműködése szükséges az ágazati integráció megvalósításában. Az új típusú, beszerző-értékesítő szövetkezetek által hatékonyabb érdekérvényesítés, a támogatások megszerzésének szélesebb lehetősége válna lehetővé (Borbélyné, 2011).

A Kárpát medencét figyelembe véve a WHO szerint mintegy 150 gyógyító faj található a térségben. Ezen növények felhasználása roppant széles körben alkalmazhatóak ennél fogva egyszerű gazdaságfejlesztő eszközként tudjuk hasznosítani hazánkban. Sajátosságait figyelembe véve megállapítható, hogy főként az elmaradott térségekben a legjobban beilleszthető a gazdasági életben (1. táblázat). Ez a jelenség azzal magyarázható, hogy az elmaradott térségek mezőgazdaságilag kevésbé alkalmas, vagy alkalmatlan területeken találhatóak viszont óriási természeti sokszínűséggel rendelkeznek, amit eddig nem aknáztak ki. Megfigyelve a biológiai sajátosságait a gyógynövényeknek elmondható, hogy ültetvényes formában kiválóan hasznosíthatóak lennének ezeken a területeken, mint például Észak-Magyarországi Régió.

A gyógynövénytermesztés hasznos kiegészítése lehet a mezőgazdasági vagy kertészeti termelésnek, megközelítőleg 40 fajtát termesztünk közel 24 - 26 ezer hektáron (Bernáth, 2000). Magyarország világviszonylatban nagyon kedvező helyzetben van a nemzetközi helyzetet megvizsgálva, mivel az agroökonómiai adottságai miatt közel 250 vadontermő gyógynövénnyel rendelkezik. A WHO (World Health Organization) szerint a Kárpát medencében található gyógyító hatású növények száma közel 150 faj (Banai, 2010). Hazánkat agroökológiai potenciálja, természeti adottságai, munkaerő és agrárpiaci helyzete a gyógynövények gyűjtésén kívül kiválóan alkalmassá teszik azok minőségi termesztésére is. Európában 600 gyógy- és fűszernövény faj honos, Magyarországon 330 gyógyhatású fajt ismerünk. A VII. Magyar gyógyszerkönyv és az érvényes rendeleti szabályozás alapján 214 gyógy és illóolajos növényfaj tekinthető hivatalosnak, ezeknek a drogja forgalmazható. Hazánkban a gyógynövények gyűjtésére és termesztésére a XX. század elejétől termelési körzetek alakultak ki (Bernáth – Németh, 2007).

A falusi turizmus fejlesztése csak a helyi közösségeken keresztül lehetséges, nélkülözhetetlen a térségi szemlélet. A kistérségi programszervezés szükséges egyrészt a kínálat bővítéséhez, másrészt a területi-környezeti, kulturális, infrastrukturális és társadalmi terhelhetőségek számbavétele, a túlterhelés elkerülése végett.

1. táblázat: Gyógynövények felhasználási területei

Gyógyászat	Ipar
<ul style="list-style-type: none"> • népi gyógyászat (gyógyteák) • fito – aroma terápia • étrend kiegészítők 	<ul style="list-style-type: none"> • élelmiszeripar • vegyipar (kozmetika, illatszer)
Mezőgazdaság (biogazdálkodásban)	
<ul style="list-style-type: none"> • gyógytáplálék állatok számára • növényvédő szer • talajserkentők, komposztérést gyorsítók 	

Forrás: (Csurgó, 2001)

A *gyógynövényturizmus* a gyógynövények gyűjtésével, termesztésével, feldolgozásával és felhasználásával kapcsolatos motivációkkal történő utazás. A gyógynövényturizmus tartalmát és a kínált szolgáltatást tekintve a turizmus két legfontosabb területén belül a szabadidős turizmus rendszerébe illeszthető be. A gyógynövényturizmusban történő részvétel saját elhatározásából, munkaidőn kívül történik, ahol a vendég választja meg a desztinációt, több esetben annak hosszát, maga fedezi a felmerülő kiadásokat és költségeket. A turisztikai termékek piacán önállóan is megtalálható a gyógynövényturizmus, azonban több kapcsolódási pont is fellelhető egyéb termékekkel. Kapcsolat figyelhető meg 2011 óta a pannonhalmi vallási turizmussal, ahol az apátság több évszázados tevékenységében mindig is jelen voltak a gyógynövények. A vallási turizmust kiegészítő motivációs elemként jelenik meg gyógynövényturizmus Pannonhalmán és Bakonybélén, de önálló termékként is megjelenik. A hobbi- és a falusi turizmussal áll kapcsolatban a „Gyógyító növények és ásványok” a Zemplénben megnevezésű desztináció. Az ökoturisztikai termékekkel történő kapcsolódás is megfigyelhető az egyes tájegységekben szervezett botanikai túrák alkalmával.

A gyógynövényturizmus motivációs elemként jelenik meg a kulturális turizmusban, ahol vendég más kultúra értékeit kívánja megismerni, és amelyben megjelenhetnek gyógynövények felhasználásával (is) megvalósuló népgyógyászati elemek. A gyógynövényturizmus és a kulturális turizmus kapcsolódására közelünkben Erdélyben találunk példát, ahol napjainkban is különös jelentőséggel bír a gyógynövények gyűjtése. A gyakorlatban kapcsolódás figyelhető meg a gasztronómiai turizmussal is, hiszen több gyógynövény egyben fűszernövényként is különös jelentőséggel bír, pl. fokhagyma, szurokfű, kakukkfű, de ebben a relációban a gyógyító hatásra való utalás elsődleges (Lakatos, 2012).

Vasiljevic szerint a gyógynövényturizmus: gondoskodás a gyógynövények fenntartható módon és felelősségteljesen való gyűjtéséről, melyet szervezett csoportokban végeznek, kiegészítő szolgáltatásként oktatási szolgáltatásokkal és lehetőségekkel, etnofarmakológiai tradíciókra épülve (Vasiljevic et al., 2012).

Anyag és módszer

A kutatások célja elsősorban a gyógynövényágazat és a falusi turizmus közti kapcsolatot felmérése volt. A kutatások eredménye a téma méretei miatt elsősorban a turizmusra, továbbá a Bükk térség természeti erőforrásai és a térség hátrányos gazdasági helyzete közötti összefüggésekre próbálnak rá mutatni.

Vizsgálataink során primer és szekunder kutatásokat végeztünk. A primer kutatások során irányított interjúk készültek, mely a településen és online felületen történő adat felvételezést egészítette ki. Az interjú készítése a kvalitatív terepkutatási módszerek egyik fő kutatási módszere. A kérdőíves vizsgálatokkal szemben ez a módszer rugalmas, és iteratív. Az interjúk készítéséhez sorvezetőt készítettünk. Az interjú során kapott információkat a szöveges elemzésekhez, valamint az adatgyűjtés során elkészített adatbázis értékeléséhez használtuk fel.

A *kérdőíves felmérés* során 55 db papíralapon, 117 db pedig online felületen gyűlt össze, az összesen 172 db kérdőívből 164 db volt kiértékelhető. Az internetes kérdőíveket Google Drive programmal gyűjtöttük össze. Az adat felvételezés 2014. augusztus 12.-től szeptember 25.-ig tartott. Az önkormányzati vezetőséggel készített interjúk és adatgyűjtő lapok eredményeit összehasonlítottuk a kérdőíves vizsgálatok adataiból nyert megállapításokkal, hogy képet kapjunk a településen található rendezvények fajsúlyáról.

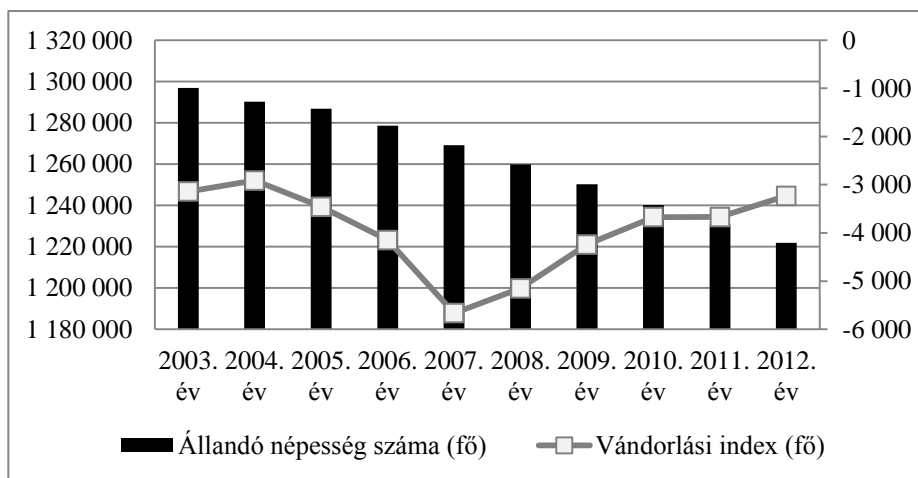
A *szekunder kutatások* során KSH adatbázisok adatait dolgoztuk fel, az adatokból adatbázisokat készítettünk, melyet egyszerű leíró statisztikai módszerekkel elemeztünk.

Az adatok elemzése során kapott eredményeket grafikonok és táblázatok formájában közöltük, Microsoft Excel, Microsoft Word és SPSS 20.0 programok segítségével szerkesztettük.

Eredmények

Vizsgálati mintaterület

Az Észak-Magyarországi Régió a demográfiai viszonyok illetve a kedvezőtlen gazdasági pozíciója miatt az ország egyik leszakadó térségéhez tartozik (1. ábra).

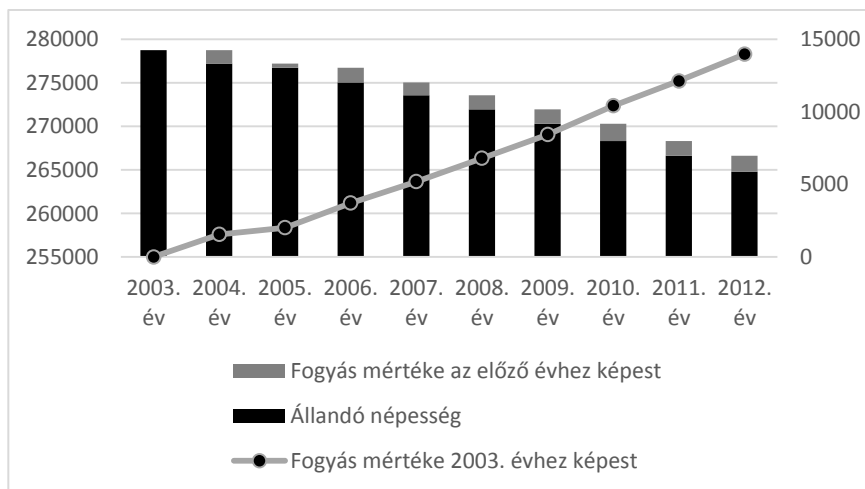

1. ábra: Észak-Magyarországi Régió népesség változása

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

Ennek ellenére a régió területén helyezkedik el az ország egyik legnagyobb gyógynövénygyűjtésre és termesztésre alkalmas területe az Északi-középhegység.

A térség demográfiai viszonyai követik az országos tendenciát, tehát folyamatosan fogyóban van az állandó lakosság (2. ábra). Ez a térség különösen rossz gazdasági és társadalmi helyzete miatt a közel jövőben várhatóan nem fog pozitív irányba megváltozni.

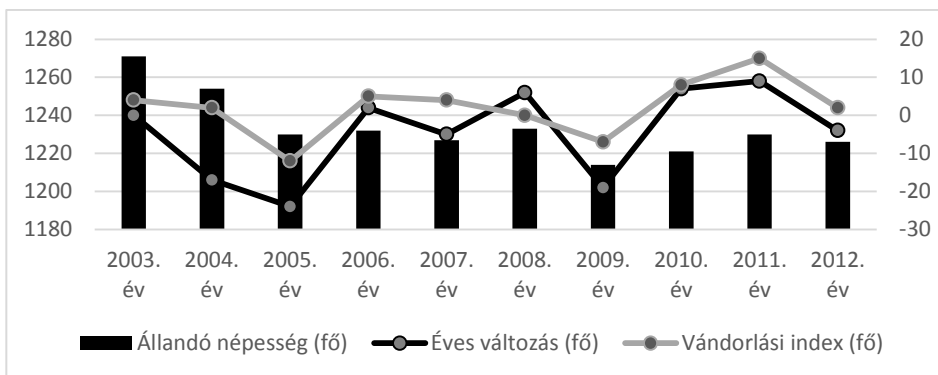
2. ábra: A Miskolci kistérség népesség változása (fő)

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

A település demográfiáját vizsgálva a tíz évre visszamenő adatok szerint az állandó lakosság enyhén csökken, vagy stagnál egy szinten, de jelentős eredménynek számít, hogy nagymértékben nem fogyatkozik a lakosság mivel a vándorlási index több évben pozitívvá hozza ki az elvándorlás okozta népesség veszteséget (3. ábra). Ez a jelenség

köszönhető a település természeti adottságainak továbbá a turisztikai attrakciók miatt és a falu üdülőkörzetté nyilvánítása pozitívan hat a település megítélésére.

A rendelkezésre álló adatok alátámasztják, hogy Bükkzentkereszt jelentős részt képvisel a Miskolci kistérségben az IFA alapján a turizmusban és 2010-ig 16,41%-os részesedéssel Miskolc után a második legnagyobb bevételt generáló településsé vált a térségben. Ezen eredmények joggal támasztják alá azt a feltételezést, hogy a településen lévő gyógynövényiparóra épülő gasztronómiai és egészségmegőrző fesztiválok pozitív hatással vannak a település és a térség gazdasági életére.

3. ábra: Bükkzentkereszt állandó népességének alakulása 2003-2012 között

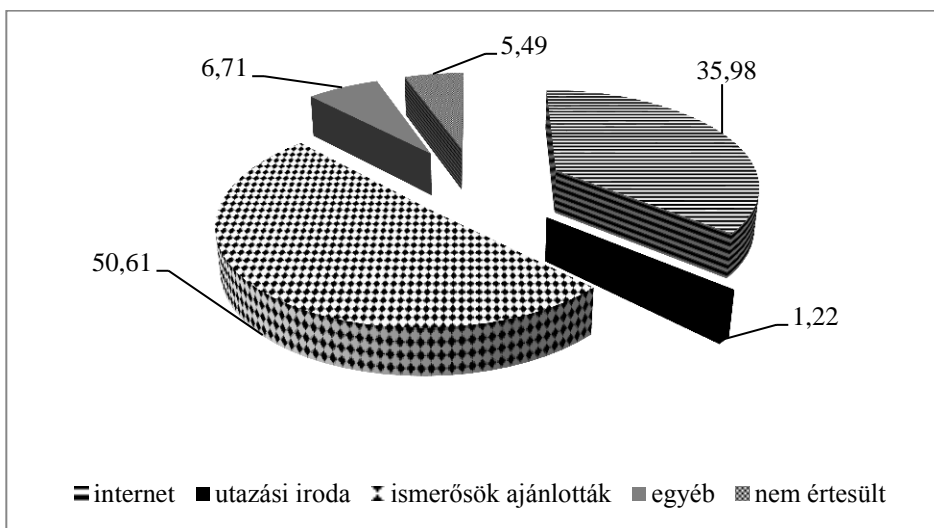
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

Kérdőíves vizsgálatok eredményei

A primerkutatás során 172 válaszadóból 164 értékelhető kérdőív keletkezett, ami szélesen lefedd minden korosztályt. A gyógynövény túrák, rendezvények és online kérdőívek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a nők jobban érdeklődik a gyógynövények iránt és szívesebben vesz részt a hozzájuk kapcsolódó programokban. A kérdőívezés során Bükkzentkeresztre és a hozzákapcsolható falusi turizmusra fókuszáltam, információt gyűjtöttem a foglalkozásról a lakhelyről illetve, hogy milyen eddigi információkkal rendelkezik a településről továbbá milyen tervei vannak a településen az elkövetkezendő időkben.

A felvételezett eredmények alapján megállapítható, hogy a középkorú nők érdeklődnek a legjobban Bükkzentkereszt és a gyógynövények iránt. Ez az eredmény azt is tükrözheti, hogy a fiatalabb korosztály azért nem érdeklődik a gyógynövények iránt, mert egészségi állapotuk miatt nem nyitottak a gyógyászat és az egészségturizmus felé.

A foglalkozás szerinti csoportosítás alapján megállapítható, hogy nagy réteget képvisel a nyugdíjasok csoportja, ami majdnem eléri a 30%-ot. Ezen adatok következtetéseket és fejlesztési javaslatokat vonnak maguk után, hogy a település a későbbiekben melyik piaci szegmensre tudjon fókuszálni a szolgáltatásaival. A településre látogatók illetve a településről értesülők nagy része „szájhagyomány” útján szerzett információkat a település nyújtotta lehetőségekről a válaszadók nagy része pedig az interneten hallott először róla (4. ábra). Az utazási iroda által értesülők száma nagyon alacsony, ami a kiépült turisztikai infrastruktúra hiányának lehet az egyik oka.

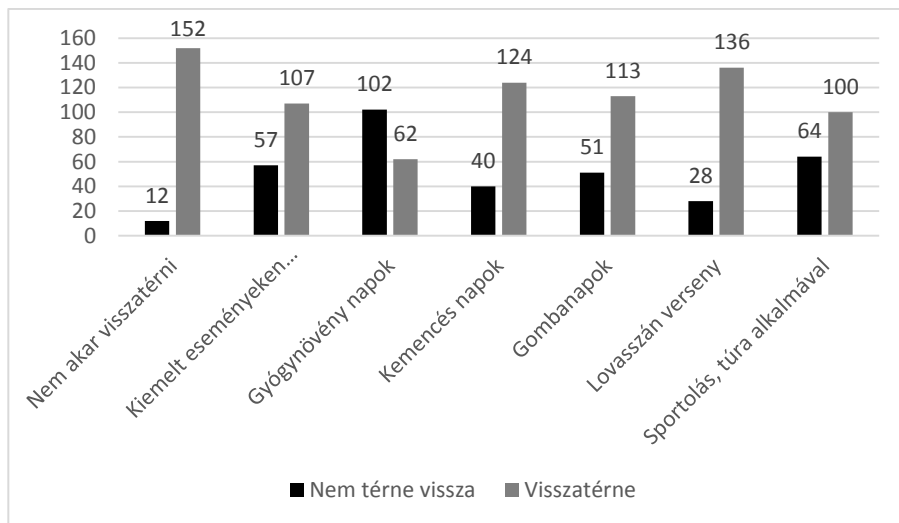

4. ábra: A megkérdezettek honnan értesültek a település nyújtotta lehetőségekről

Forrás: Saját szerkesztés

Az eltölteni kívánt idő alapján kedvező a helyzete a településnek, mivel a vendégéjszakák generálnak jelentős bevételeket a településnek mind az IFA (idegenforgalmi adó) és mind a helyben elköltött pénzek miatt. A megkérdezettek 56,7%-a úgy gondolja legalább 1 éjszakát elfog tölteni a településen.

A kérdőíves kutatás szerint a 165 megkérdezett emberből közel 100-nak gyógynövényvel kapcsolatos gondolatai vannak, amikor először hallja a falu nevét. Ez a településen működő gyógynövény feldolgozó és a Bükki Fűvesember munkássága során kialakított fesztiválnak köszönhető. Nem elfelejtendő, hogy az országban a gyógynövények reneszánszukat élik, ami segít pozícionálni a települést, mint attrakciót a Bükk területén. Ennek hatására a válaszadók több mint 80%-a már értesült a Gyógynövénynapokról. A gyógynövényekhez és fűszernövényekhez szorosan kapcsolódó gasztronómiai fesztivál a válaszadók körében a második legismertebb rendezvény. A település vezetőség nem hivatalos adatai szerint 1800 db parkolójegyet adtak el, ezek alapján úgy gondolják 2014-ben többen jelentek meg a Gombanapokon, mint a Gyógynövénynapokon. A rendezvényen megjelent árusok közül 9 fő bükk-szentkereszti és 54 fő más településről származó volt. Pozitív eredménynek könyvelhető el, hogy az itt megfordult turisták úgy gondolják érdemes visszatérni a településre, így a válaszadók közel 90%-a nyilatkozataik alapján visszatérne a településre, ha alkalma adódna.

5.ábra: A megkérdezettek visszatérési hajlandósága Bükkszentkeresztre eseményenként

Forrás: Saját szerkesztés

Pozitív eredménynek könyvelhető el, hogy az itt megfordult turisták úgy gondolják érdemes visszatérni a településre, így a válaszadók közel 90%-a nyilatkozataik alapján visszatérne a településre, ha alkalma adódna (5. ábra).

Következtetések, javaslatok

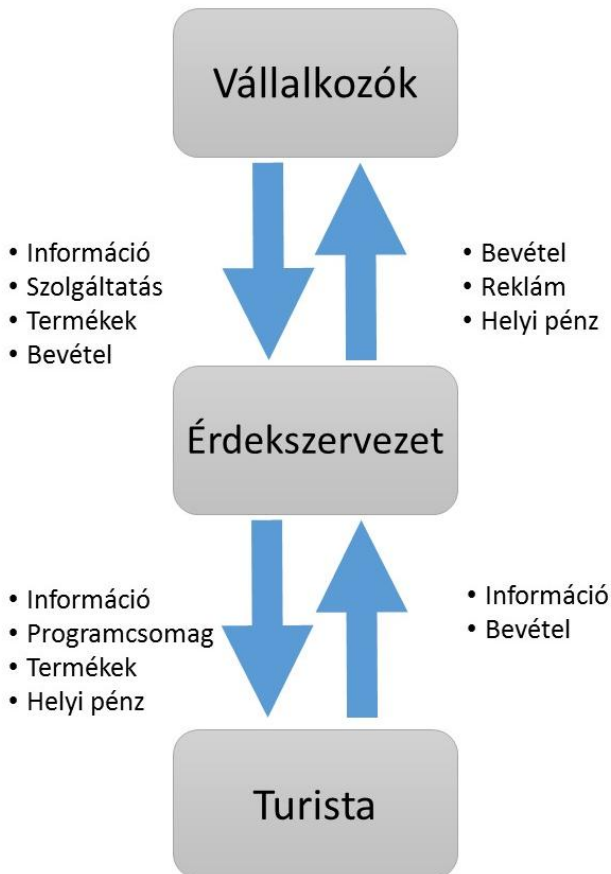
A felmért szolgáltatások és turisztikai kínálatok egyelőre nincsenek összekapcsolva egymással, teljesen függetlenül érhetőek el a helyi szereplőkön keresztül. Mindemellett létszámban és minőségben erősen korlátolt férőhelyekkel rendelkezik a település, ami nem biztosítja annak lehetőségét, hogy az ideérkező turista hosszabb időintervallumot töltsön a településen és megismerhessen mást is a gyógynövényeken kívül.

Mindezen információk tudatában megállapítható, hogy a leszakadó Észak-Magyarországi régió kiváló adottságokkal rendelkezik mivel, megtalálhatóak a természeti erőforrások és nagyszámban áll rendelkezésre olcsó munkaerő.

A településen található gazdasági szereplők és szolgáltatók egyelőre nincsenek közös érdekszervezetbe tömörítve annak ellenére, hogy minden szereplő az odalátogató turistákból szerzi bevételeinek nagy részét. A fejlesztési pénzek lehívása, a szereplők továbbképzése és érdekvédelme csak akkor történhet hatásos módon, ha egységes szervezetként tudnak működni. Ennek hatására javulhat a település megítélése, vonzóbbá és könnyebben elérhetővé válnak információk és szolgáltatások az odaérkező turistáknak. Érdemes közös érdekszervezetbe gyűjteni a helyi szállásslátogatókat, vendéglősöket, termelőket és egyéb gazdasági szereplőket. Az együttműködés során közösen fenntartott turista információs központ nem csak információt szolgáltatna,

hanem alapvető funkciója gyanánt állandóan frissülő adatbázisával és új szereplők keresésével komoly térségi feladatot látna el. A szervezet feladata a település reklámozása, a helyi termelők piac keresése illetve egy „Online piac” kialakítása a termelők és szolgáltatók támogatására.

6.ábra: A helyi gazdaság fejlesztésében érdekelt szereplők lehetséges kapcsolat rendszere.

Forrás: Saját szerkesztés

A szereplők szoros együttműködése egy nyer-nyer, helyzetet teremt elő és mindezen pozitívumok mellett hatással van a településen élők életére mivel munkahelyet, megrendeléseket és bevételt generál.

Hivatkozott források

- [1.] Borbélyné Hunyadi É. (2011): Gyógy és fűszernövények termesztése. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 94. o.
- [2.] Bernáth J. (2000): Gyógy és aromanövények. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 2000. 667. o.
- [3.] Banai V. (2010): A gyógynövény és drogismeret. Budapest, Műszaki Kiadó, 12. - 16. o.
- [4.] Bernáth J. – Németh É. (2007): Gyógy- és Fűszernövények gyűjtése, termesztése és felhasználása. Budapest, Mezőgazda Kiadó, 9-15 o.
- [5.] Csurgó S. (2001): Gyógynövény embernek, állatnak, növénynek Budapest, Mezőgazda Kiadó, 10. o.
- [6.] Lakatos M. (2012): A gyógynövényturizmus megjelenése a magyarországi turisztikai termékek piacán. In: Magda Sándor, Dinya László (szerk.) XIII. Nemzetközi Tudományos Napok - A Tudományos Napok eladásai és poszterei: „Zöld gazdaság és versenyképesség?”. Gyöngyös, Magyarország, 2012.03.29-2012.03.30. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola, pp. 1140-1142.
- [7.] Vasiljević, D. - Lesjak, M. - Beara, I - Mimica-Dukić, N. - Vujičić, M. – Radivojević, G. (2012): Herbal tourism - A new approach to special-interest eco-travels: Lessons and initiative from Serbia. *Planta Medica* 78 - PL11.

Felhasznált adatbázisok:

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó népesség/ 2000-2011/Észak Magyarországi Régió

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó népesség/ 2000-2011/Borsod-Abaúj-Zemplén Megye

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó népesség/ 2000-2011/Bükkszentkereszt

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó elvándorlás/ 2002-2011/Észak Magyarországi Régió

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó elvándorlás/ 2002-2011/Borsod-Abaúj-Zemplén Megye

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó elvándorlás/ 2002-2011/Bükkszentkereszt

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó odavándorlás/ 2002-2011/Észak Magyarországi Régió

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó odavándorlás/ 2002-2011/Borsod-Abaúj-Zemplén Megye

www.ksh.hu Területi statisztika/Állandó odavándorlás/ 2002-2011/Bükkszentkereszt

Szerzők:

Visnyovszky Gergely

gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök
IV. évf.

visnyovszky.gergely@gmail.com

Dr. Nagyné Dr. Demeter Dóra PhD

Főiskolai docens

Károly Róbert Főiskola

Agrár- és Környezettudományi Intézet

demeterd@karolyrobert.hu

SZERZŐK JEGYZÉKE

Balázs Orsolya, 9

Bekő László, 53

Bélteki Ildikó, 93

Borsós Erika, 17

Csernák József, 73

Domán Szilvia, 81

Fodorné Fehér Erika, 93

Futó Judit Edit, 29

Hágen István Zsombor, 17

Hajdú Dávid, 41

Hegyi Judit, 9

Kiss Alida, 53

Koncz Gábor, 41, 63

Lipót Zsolt, 63

Nagy Éva Lotti, 73

Nagyné Demeter Dóra, 117, 129

Szeberényi András, 81

Szegedi László, 93

Tamus Antalné, 81

Túróczi Imre, 105

Varga Tibor, 117

Visnyovszky Gergely, 129

